ВИДАВНИЦТВО РАНОК

НАВЧАННЯ БЕЗ МЕЖ

Українська мова, українська та зарубіжна літератури

ІНТЕГРОВАНИЙ КУРС

ЧАСТИНА 2

8 клас

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Старагіна І. П., Романенко Ю. О, Новосьолова В. І., Ткач П. Б.,
Панченков А. О., Блажко М. Б., Терещенко В. М.

УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ

Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти

(Частина 2)

ТОВ Видавництво «Ранок»
2025

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Створено відповідно до модельної навчальної програми
«Інтегрований мовно-літературний курс
(українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М.,
Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.)

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Українська мова, українська та зарубіжна літератури

Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

ІНТЕГРОВАНИЙ КУРС

ЧАСТИНА 2

8 клас

rnk.com.ua/107857
Інтерактивний
електронний додаток

Київ • Харків
Видавництво «Ранок»

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

УДК 811.161.2+821(477)+821(100)](075.3)
У 45

Авторський колектив:
Ірина Старагіна, Юлія Романенко, Валентина Новосьолова,
Поліна Ткач, Андрій Панченков, Марія Блажко, Василь Терещенко

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2025 № 347)

Підручник створено відповідно до модельної навчальної програми
«Інтегрований мовно-літературний курс
(українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М.,
Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.)

У 45 **Українська мова, українська та зарубіжна літератури** : підруч. інтегрованого курсу для 8 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / [І. П. Старагіна, Ю. О. Романенко, А. О. Панченков та ін.]. — Х. : Вид-во «Ранок», 2025. — 240 с. : іл.

УДК 811.161.2+821(477)+821(100)](075.3)

Інтерактивний електронний додаток доступний за QR-кодом або посиланням **rnk.com.ua/107857**

© Старагіна І. П., Романенко Ю. О., Новосьолова В. І., Ткач П. Б., Панченков А. О., Блажко М. Б., Терещенко В. М., 2025
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2025

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дорогі друзі!

Працюючи з цим підручником, ви виконуватимете різноманітні навчальні завдання, структуровані за такими рубриками: «**Польове дослідження**», «**Форум читачів і глядачів**», «**Індивідуальне читання**», «**Дискусійний майданчик**», «**Творча студія**», «**Наукова лабораторія**», «**Практикум**» та «**Мірило поступу**». Ці рубрики — ваш «путівник», який допоможе орієнтуватися у видах роботи й упевнено рухатися до поставленої мети. Тож уважно ознайомтеся з наведеною далі інформацією щодо специфіки кожної з визначених рубрик підручника.

Польове дослідження

Ця рубрика передбачає виконання різноманітних завдань, метою яких є збирання інформації шляхом спостереження за власним мовленням і мовленням оточення, дослідження читацьких уподобань рідних, друзів, однокласників і однокласниць чи членів громади. Це такі завдання: анкетування; інтерв'ю; аналіз отриманих даних й узагальнення їх; візуалізація у вигляді таблиць, графіків, діаграм, пошук джерел інформації тощо.

Форум читачів і глядачів

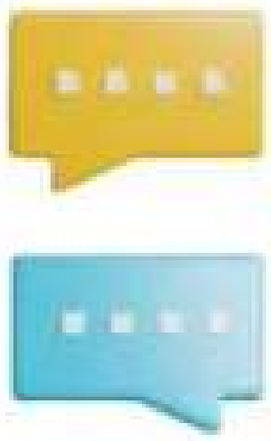
Виконуючи завдання цієї рубрики, ви будете багато спілкуватися — усно або письмово — щодо прочитаного, прослуханого або переглянутого, намагаючись донести свою думку, обґрунтувати її. Усі матеріали, які вам доведеться читати, переглядати чи прослуховувати, щоб виконувати завдання рубрики, ви зможете знайти в **Хрестоматії**, розміщеній в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Індивідуальне читання

Крім текстів, запропонованих для опрацювання в завданнях підручника, ви впродовж року читатимете й різноманітні інші тексти, які обиратимете самостійно — за власним розсудом і власними вподобаннями. Щоб у вас був майданчик для обміну думками щодо ваших читацьких уподобань, вам пропонуються завдання в рубриці «Індивідуальне читання». Виконання завдань цієї рубрики допоможе вам розширити власне читацьке коло.

Дискусійний майданчик

У цій рубриці на вас чекають завдання, метою яких буде обговорити ті питання мови й літератури, щодо яких немає одностайності. Ваші дискусії в класі можуть виявитися палкими, завзятими, гострими, але під час будь-якого обговорення важливо пам'ятати: дискусія — це спілкування рівних людей, які поважають одне одного й толерантно ставляться до думок інших, навіть якщо не поділяють їхніх поглядів.

Творча студія

У цій рубриці кожен і кожна з вас зможе розвинути свої творчі, креативні здібності, пишучи різноманітні твори, есе, вірші, оповідання, малюючи, танцюючи, драматизуючи й декламуючи чи розробляючи індивідуальні й групові проєкти тощо. Одним словом, під час виконання завдань цієї рубрики ви відчуєте себе вільними, оригінальними й унікальними.

Наукова лабораторія

Хай вас не лякає слово «лабораторія», яке в словнику означене як «спеціальне приміщення, обладнане для проведення експериментів, дослідів, випробувань і т. ін.». Завдання цієї рубрики дадуть змогу розгорнути довкола вас уявну лабораторію, адже ви досліджуватиме мову, якою розмовляєте, або тексти, які читаєте. Підтвердити правильність зроблених під час дослідження висновків вам допоможе **Довідник**, доступний в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

Щоб стати майстром чи майстринею в будь-якій справі в житті — треба багато практикуватися, тобто відточувати свою майстерність, багато вправляючись. Недарма в народі кажуть: без труда нема плода. І саме завдання рубрики «Практикум» допоможуть вам сформувати стійкі вміння письмового мовлення, читацької діяльності. До речі, саме виконуючи завдання цієї рубрики, ви матимете змогу перевірити результати своїх лабораторних досліджень на практиці.

Інтерактивний електронний додаток

Хрестоматія
rnk.com.ua/108603

Довідник
rnk.com.ua/108604

Кожний модуль підручника має інтерактивний супровід, перейти до якого можна за відповідним QR-кодом. Позначка біля номера вправи означає можливість виконання завдання за допомогою цифрових засобів. Розміщені матеріали можна опрацьовувати онлайн, а також шляхом попереднього завантаження їх у цифровий пристрій або друкування.

Мірило поступу

Щоб знати, куди рухатися, варто розуміти, де ти перебуваєш зараз. У цьому вам допомагатиме рубрика «Мірило поступу». У ній ви знайдете таблиці, розміщені в електронному додатку до підручника, з переліком усього, чого ви маєте досягти на певному етапі вивчення. Рубрика міститься наприкінці кожного розділу підручника, однак це не означає, що ви оцінюватимете свій поступ лише чотири рази впродовж року. Ні! До цієї рубрики можна звертатися частіше, щоб з'ясувати, що вже досягнуто і на якому рівні, а над чим ще варто інтенсивно попрацювати.

Крім рубрики «Мірило поступу», розуміти те, наскільки ефективною є ваша робота впродовж року, вам також допоможе портфоліо, яке ми радимо регулярно наповнювати матеріалами, створеними під час виконання завдань у межах усіх названих вище рубрик. Ваше портфоліо може бути паперовим або електронним. Саме завдяки портфоліо — такому собі вашому навчальному профілю — ви завжди матимете змогу порівняти себе вчорашніх із собою сьогоднішніми, щоразу дивуючись, як ви змінюєтеся з кожним новим днем і місяцем навчання. **Бажаємо успіхів!**

Автори

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Зміст

Будь-яка справжня книга — нескінченна... **(Міхаель Енде)**

МОДУЛЬ		БАЗОВІ ЗНАННЯ ТА ТЕКСТИ
3.1 с. 14–30	**Комунікація**	Тематична презентація
	Інформація	Характеристики інформації
	Мовні засоби	Синтаксис. Синтаксичні одиниці. Види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням. Словосполучення. Види словосполучень за будовою й головним словом
	Текст	Ознаки тексту. Прозовий або віршований текст
	Літературний твір	Повість. Різновиди повісті
	Першоджерела	Стаття «Епос» з інтернет-джерела «Енциклопедія сучасної України», байка Езопа «Лисиця і ворона», байка Леоніда Глібова «Ґава і лисиця», анотації
3.2 с. 31–43	**Комунікація**	Рекламна презентація
	Інформація	Текстова інформація
	Мовні засоби	Речення. Види речень. Порядок слів у реченні. Логічний наголос. Підмет. Види підметів. Способи вираження складеного підмета
	Текст	Лексичні засоби зв'язку в тексті
	Літературний твір	Перспектива зображення подій
	Першоджерела	Повість Дж. Лондона «Біле Ікло», журналістське опитування, матеріали про рух квадроберів і фурі, анотації до різних видань повісті «Біле Ікло»
3.3 с. 44–54	**Комунікація**	Інструменти для створення презентації
	Інформація	Числова інформація
	Мовні засоби	Присудок. Види присудків. Простий присудок, способи вираження. Складений дієслівний присудок, способи вираження
	Текст	Одиничний текст
	Літературний твір	Динамічний та статичний персонажі
	Першоджерела	Повість Дж. Лондона «Біле Ікло», науково-пізнавальні тексти тваринний світ, матеріали для створення презентацій та роботи з ними

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

3.4 с. 55–67	**Комунікація**	Мультимедійна презентація
	Інформація	Візуальна інформація
	Мовні засоби	Складений іменний присудок, способи вираження. Узгодження присудка з підметом. Тире між підметом і присудком
	Текст	Множинні тексти
	Літературний твір	Екранізація літературного твору
	Першоджерела	Повість Дж. Лондона «Біле Ікло», стаття В. Осіпової «Презентувати або репрезентувати?», відгуки на книгу «Біле Ікло», х/ф «Біле Ікло» (реж. Р. Клайзер)
3.5 с. 68–83	**Комунікація**	Самопрезентація
	Інформація	Звукова інформація
	Мовні засоби	Означення. Означення узгоджені й неузгоджені. Прикладка як різновид означення
	Текст	Цілісні тексти
	Літературний твір	Саундтрек до книги
	Першоджерела	Повість Дж. Лондона «Біле Ікло», текст «Самопрезентація», матеріали Вікіпедії про саундтрек до книги, повість М. Вінграновського «Сіроманець»
3.6 с. 84–94	**Комунікація**	Цінності академічної доброчесності
	Інформація	Таблична інформація
	Мовні засоби	Додаток. Додаток прямий і непрямий. Обставина. Види обставин. Порівняльний зворот
	Текст	Перервані тексти
	Літературний твір	Історична повість
	Першоджерела	Повість Івана Франка «Захар Беркут»
3.7 с. 95–112	**Комунікація**	Дотримання академічної доброчесності
	Інформація	Електронна інформація
	Мовні засоби	Односкладні речення. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях
	Текст	Змішані тексти
	Літературний твір	Слов'янська міфологія (мітологія). Молитва
	Першоджерела	Повість І. Франка «Захар Беркут», уривок з книги О. Кононенка «Українська міфологія. Божества і символи», картина, уривок з радіовистави

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

3.8 с. 113–122	**Комунікація**	Порушення академічної доброчесності
	Інформація	Масова та спеціальна інформація
	Мовні засоби	Однорідні члени речення. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення
	Текст	Змішані тексти (продовження)
	Літературний твір	Артбук
	Першоджерела	Повість І. Франка «Захар Беркут», уривок книги «Українська література в коміксах», стаття про твір «Захар Беркут», стаття про виставу «Захар Беркут», картина І. Труша «Трембітарі», лібрето до опери «Золотий обруч», матеріали сайту «Україна Інкогніта», артбук «Франко від А до Я»
3.9 с. 123–133	**Комунікація**	Інтонаційне забарвлення звертання
	Інформація	Постер як джерело текстової, числової та візуальної інформації
	Мовні засоби	Звертання (непоширені й поширені). Розділові знаки при звертанні. Вставні слова (словосполучення, речення). Вставлені конструкції
	Текст	Медіатекст (зокрема кінофільм) як змішаний текст
	Літературний твір	Епічний історичний фільм / Історичний епік
	Першоджерела	Повість І. Франка «Захар Беркут», х/ф «Захар Беркут» (1971), відео про археологічні дослідження давнього княжого міста, постер, анотація, трейлер х/ф «Захар Беркут» (2019), інтерв'ю режисера, матеріали Б. Тихолоза про зв'язок повісті з фільмом
3.10 с. 134–145	**Комунікація**	Відповідальність за порушення академічної доброчесності
	Інформація	Гіперпосилання
	Мовні засоби	Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення
	Текст	Граматичні засоби зв'язку в тексті
	Літературний твір	Цикл у літературі, зокрема цикл оповідань. Аналіз епічного твору
	Першоджерела	Твір Шолом-Алейхема «Велика удача» з циклу оповідань «Тев'є-молочар», інтерв'ю авторки сценарію та режисерки Г. Лишак, сценарій «Тимош. Хлопчик, який ніколи не зачісувався» О. Войтенко

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Завжди пам'ятай минуле. **(Стацій)**

МОДУЛЬ	БАЗОВІ ЗНАННЯ ТА ТЕКСТИ	
4.1 с. 148–160	**Комунікація**	Прийоми активізації слухання
	Інформація	Достовірність інформації
	Мовні засоби	Просте ускладнене речення (повторення)
	Текст	Роль контексту для розуміння тексту, окремого слова в тексті
	Літературний твір	Категорія героїчного. Історична пісня як ліро-епічний жанр
	Першоджерела	Українські історичні пісні «Та ой як крикнув же та козако Сірко», «За Сибіром сонце сходить», тексти з інтернет-ресурсів про характерництво, про Івана Сірка, про історію створення картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» Іллею Рєпіним, текст про Устима Кармалюка, картина Іллі Рєпіна, відео «Запорожці пишуть листа... Кому?»
4.2 с. 161–172	**Комунікація**	Метод «Шість капелюхів» як прийом пошуку аргументів
	Інформація	Новизна інформації
	Мовні засоби	Просте ускладнене речення (повторення)
	Текст	Реферат
	Літературний твір	Дума як ліро-епічний жанр. Речитатив
	Першоджерела	Дума про Марусю Богуславку, анімаційний фільм «Маруся Богуславка» (1966), анімаційний фільм «Як Роксолана султанкою стала» із серіалу «Книга-мандрівка. Україна», стаття «Кобзар» у Вікіпедії, відео «Хто такі кобзарі?», трейлер художнього фільму «Поводир» (режисер Олесь Санін, 2014 рік), картина О. Глухих «Невільницький ринок у Кафі», поезія Л. Костенко «Чадра Марусі Богуславки», картина Ф. Гуменюка «Маруся Богуславка»

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

4.3 с. 173–183	**Комунікація**	Аргументація
	Інформація	Актуальність інформації
	Мовні засоби	Пряма мова. Непряма мова
	Текст	Культурно-історичний контекст створення твору, зокрема перекладу
	Літературний твір	Епічна поема
	Першоджерела	Твір Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі», книга літературознавця О. Мацая «Шота Руставелі», журнальна стаття «Скульптурний парк Шота Руставелі в Києві», стаття Миколи Бажана «Безсмертна поема», картина Міхая Зічі «Шота Руставелі дарує свою поему цариці Тамарі», стаття грузинського літературознавця Маки Елбакідзе «Шота Руставелі: долаючи час та простір», подкаст «Висока полиця», присвячений Миколі Бажану за участі літературознавиці Віри Агеєвої
4.4 с. 184–193	**Комунікація**	Мозковий штурм як стратегія продукування ідей
	Інформація	Несуперечливість інформації
	Мовні засоби	Діалог. Цитата як спосіб передачі прямої мови
	Текст	Адаптація
	Літературний твір	Ліричний відступ. Розгорнута метафора
	Першоджерела	Поема Т. Шевченка «Катерина», короткометражний фільм режисерки Наталії Ноєнко «Казка про Катерину» (2014 р.), картина Т. Шевченка «Катерина», уривки статті М. В. Фоки ««Катерина» Т. Шевченка: закодований смисл картини», серіал «Катерина»

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

4.5 с. 194–206	**Комунікація**	Асоціативний кущ як стратегія продукування ідей
	Інформація	Маніпуляція в медіа. Прийоми розпізнавання маніпулятивної інформації, зокрема через аналіз синтаксису
	Мовні засоби	Складне речення та його ознаки. Сполучникові й безсполучникові складні речення. Синонімія складного та простого ускладненого речення
	Текст	Роль контексту в перекладі тексту іншою мовою
	Літературний твір	Романтичний герой
	Першоджерела	Поема Дж. Байрона «Мазепа» у перекладі О. Веретенченко та Д. Загули, уривки поеми В. Сосюри «Мазепа», картини Луї Булянже «Муки Мазепи», Орас Верне «Мазепа на коні», Орас Верне «Мазепа серед вовків», Ежен Делакруа «Мазепа на вмираючому коні», ілюстрація до поеми «Мазепа» Юліуша Коссака, стаття літературознавиці Віри Агеєвої про образ Мазепи, текст «Способи маніпуляції ЗМІ»
4.6 с. 207–223	**Комунікація**	Кубування як стратегія продукування ідей
	Інформація	Пропаганда
	Мовні засоби	Складносурядне речення. Розділові знаки в складносурядному реченні
	Текст	Перефразування
	Літературний твір	Соціальна поема-казка
	Першоджерела	Поема Лесі Українки «Давня казка», уривок статті письменника В. Бадрака «Леся Українка. Погляд на особистість крізь призму подолання трагедії», відео «Голос Лесі Українки», стаття літературознавця Петра Кралюка «Леся Українка як євроінтегратор України. Неймовірна ерудиція та знання культури Західної Європи»
4.7 с. 224–236	**Комунікація**	Прямий і опосередкований зворотний зв'язок у комунікації
	Інформація	Історична карта як джерело інформації
	Мовні засоби	Мова як засіб створення тексту
	Текст	Коментарі до тексту як спосіб тлумачення контексту
	Літературний твір	Поема-балада
	Першоджерела	Поема-балада Ліни Костенко «Скіфська одіссея»

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Розділ 3

Будь-яка справжня книга — нескінченна...

(Міхаель Енде)

1 У цьому розділі ви читатимете:

- повість Джека Лондона «Біле Ікло»;
- повість Івана Франка «Захар Беркут»;
- лібрето опери «Золотий обруч»;
- інтерв'ю з письменниками;
- есе та інші тексти однокласників та однокласниць;
- наукові і журналістські статті;
- анотації книжок, анонси вистав та кінофільмів;
- комікс, артбук;
- матеріали вебсайтів, навчальні тексти, словникові статті.

Я вірю в те, що саме говоріння про речі, які болять чи турбують (хай навіть вони не одразу набувають правильної форми), постійні спроби сформулювати, оприявнити їх саме по собі дає полегшення й допомагає знайти вихід. Слово саме для цього й дано людині. Це дуже потужний інструмент: з одного боку, небезпечний, а з іншого, надзвичайно корисний і рятівний. І це дозволяє насамперед художня література. Вона має можливість метафоричної мови: це шанс, з одного боку, проговорити щось дуже болісне, а з іншого, пом'якшити цей біль і допомогти його витримати.

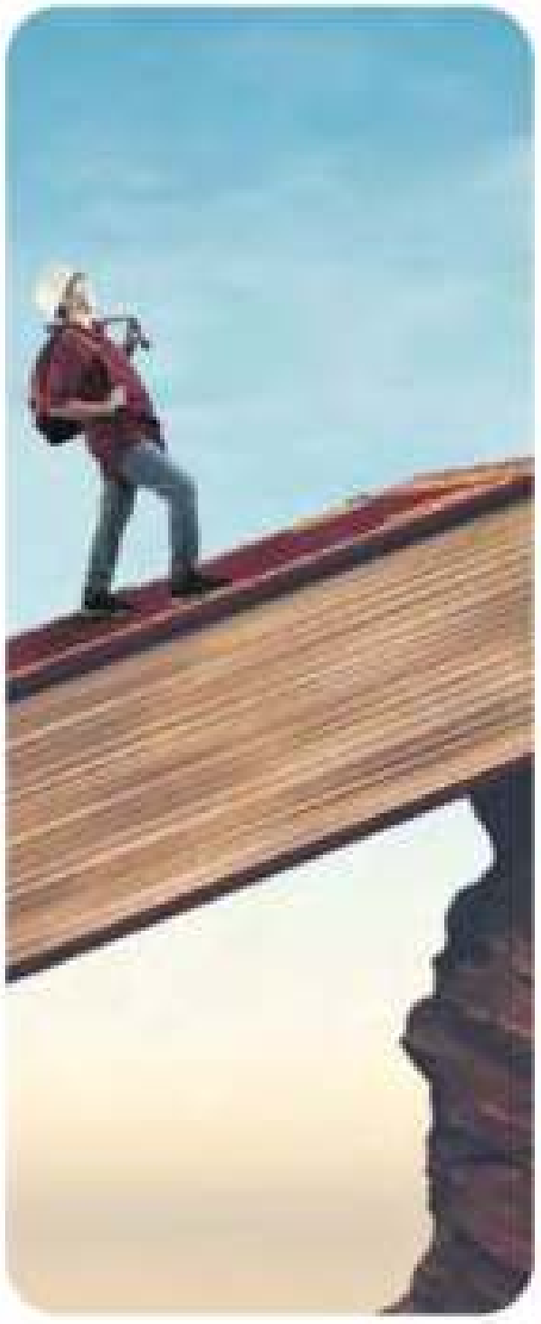
Софія Андрухович

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

2 У цьому розділі ви писатимете:

- есе;
- текст для тематичної та рекламної презентації;
- характеристику персонажів;
- конспект;
- текст-міркування;
- лист персонажу повісті, письменникові або режисеру;
- допис про власне індивідуальне читання;
- кіносценарій;
- міркування.

3 У цьому розділі ви обговорюватимете:

- як синтаксичні одиниці допомагають організовувати власне мовлення;
- що таке перспектива в зображенні подій в епічному творі;
- яких персонажів називають динамічними, а яких — статичними;
- які є форми презентації;
- які існують інструменти створення презентацій;
- чому малі діти без вагань розповідають про себе, а дорослі втрачають таке бажання;
- у чому полягають цінності академічної доброчесності;
- як краще подолати хвилювання під час самопрезентації;
- для чого автор створює словесний портрет персонажа;
- чому існує кілька екранізацій того самого твору;
- чи є кінофільм текстом;
- як інтонація пов'язана з розділовими знаками;
- чим постер відрізняється від афіші.

4 У цьому розділі ви досліджуватимете:

- синтаксичні одиниці, зокрема словосполучення і просте речення;
- головні та другорядні члени речення;
- однорідні члени речення;
- вставні слова та конструкції;
- види інформації;
- різновиди текстів;
- форми презентації.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.1

rnk.com.ua/108586
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.1.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Тематична презентація	Характеристики інформації	Синтаксис. Синтаксичні одиниці. Види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням. Словосполучення. Види словосполучень за будовою й головним словом	Ознаки тексту. Прозовий або віршований текст	Повість. Різновиди повісті

Польове дослідження

1 А Візьміть участь в опитуванні щодо літературних жанрів, які обирали учні й учениці вашого класу для індивідуального читання протягом попередніх чотирьох місяців (вересень — грудень). Перегляньте список творів для індивідуального читання (див. інтерактивний електронний додаток, модуль 1.1) та власний читацький журнал і дайте відповіді на такі питання:

1. Які літературні твори ви прочитали? Напишіть назви.
2. Погрупуйте художні та нехудожні твори.
3. Чи є серед прочитаних вами нехудожніх творів біографія, спогади (мемуари), енциклопедія, науково-пізнавальний текст, довідник? Напишіть назви.
4. Які з прочитаних вами художніх творів належать до епосу?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

5. Чи є серед прочитаних вами художніх творів міфи, народні казки, народні легенди, притчі? Напишіть назви.
6. Чи є серед прочитаних вами художніх творів оповідання, новели? Напишіть назви.
7. Чи є серед прочитаних вами художніх творів повісті та романи? Напишіть назви.

1 **Б** Узагальніть отримані дані у вигляді таблиці. Обговоріть їх з погляду того, інтерес до художніх чи нехудожніх творів переважає в читацькому досвіді вашого класу, твори яких епічних жанрів найбільше читають у вашому класі.

Практикум

2 **А** Об'єднайтеся в групу, прочитайте літературознавчі терміни, пригадайте їхнє значення та створіть інтелект-карту за темою «Епос», погрупувавши, за потреби, деякі з них чи додавши ще деякі інші поняття. Представте результати своєї роботи іншим групам і обговоріть, яка група створила найбільш зрозумілу й цікаву для сприйняття інтелект-карту.

епос	автор / авторка	оповідач / оповідачка
епітет	композиція	сюжет
новела	головний персонаж	другорядний персонаж
роман	казка	фабула
повість	притча	метафора
прототип	міф	легенда
гіпербола	усмішка	оповідання
фольклор	алегорія	порівняння

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

2 Б Позмагайтеся в умінні розповідати про прочитані художні епічні твори, користуючись літературознавчою термінологією. Розкажіть про один із них, доречно використовуючи подані терміни. Надрукуйте свою розповідь або зробіть аудіозапис і розмістить на онлайновій дошці для спільного читання / слухання. Оберіть три найкращі розповіді за такими критеріями:

- Усі згадані в тексті літературознавчі терміни використані в притаманному їм значенні.
- У тексті використана максимально можлива кількість літературознавчих термінів (усього ___ різних термінів).
- Усі терміни використано в тексті доречно.

Наукова лабораторія

3 А Прочитайте визначення поняття «персонаж», яке запропоновано у Вікіпедії. Випишіть усі форми слова «персонаж», які трапилися в цьому визначенні, і поясніть, чим викликана зміна граматичних значень у цьому слові в кожному з речень.

Персона́ж (фр. personnage, від лат. persona — маска, роль, особа) — дійова особа, істота мистецького (художнього) твору: міфу, книги, образотворчого мистецтва, спектаклю, кінофільму, гри або публіцистики тощо. Олюднені, оживлені образи речей, явищ природи, особин тваринного світу в казках, байках, притчах та деяких інших жанрах також називають персонажами. Персонаж — емоційно нейтральне поняття, яке означає постать літературного твору з будь-якими психічними, особистісними якостями. Персонажі літературних творів є результатом уяви автора твору, незалежно від того, чи його уявлення про осіб реального світу (прототипи літературних персонажів), чи цілковитої фантазії (Ярослав Мудрий і Сивоок у романі «Диво» Павла Загребельного). Персонажем також називають людину, учасника яких-небудь подій. Літературознавці називають процес створення й розвитку персонажа персоніфікацією або характеризацією.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

3 Б Поміркуйте, як пояснити іноземцю, який тільки починає вивчати українську мову, що він припустився синтаксичної помилки в реченні «Персонаж також називають людину, учасника яких-небудь подій». Доведіть, що основою для побудови словосполучень і речень є знання системи морфологічних форм слова. Запишіть свої міркування.

Си́нтаксис (дав.-гр. σύνταξις — «побудова, порядок, складання», від σύν — «з, разом» і ταξις — «впорядкування») — розділ граматики, що вивчає будову і функціонування синтаксичних одиниць (словосполучень та речень) у мові. Синтаксичні норми визначають правила побудови словосполучень і речень. Синтаксична помилка — це порушення синтаксичної норми.

Практикум

4 А Прочитайте речення й випишіть усі синтаксичні одиниці, утворені різними видами зв'язку. Яку синтаксичну одиницю утворює підрядний зв'язок? Яку синтаксичну одиницю утворює взаємний зв'язок? Більше про синтаксичні одиниці дізнайтеся в **Довіднику**.

Вид зв'язку	Синтаксична одиниця
Взаємний, або координація (тип синтаксичного зв'язку між підметом і присудком, коли підмет і присудок мають залежні одне від одного граматичні значення)	
Підрядний (тип синтаксичного зв'язку між частинами словосполучення або складного речення, коли один з компонентів є головним, інший — залежним)	

4 Б Прочитайте форми того самого речення та скажіть, яка синтаксична одиниця має значення предикативності, тобто вказує на те, чи йдеться про реальність (теперішній час, минулий час, майбутній час) або ірреальність.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Предикативність (від лат. praedicatio — «стверджене, сказане, висловлене») — це віднесеність змісту речення до об'єктивної реальності.

Дискусійний майданчик

5 Прочитайте ще раз речення у вправі 3А й доведіть, що між словами «створення й розвитку», «персоніфікацією або характеризацією», є зв'язок. Для цього дайте відповіді на запитання:

- Чи однакові граматичні знання іменників у кожній парі слів?
- Чи є в кожній парі головний компонент і залежний?
- Від яких слів у реченні залежать граматичні знання іменників у кожній парі слів?

Поміркуйте, чому одні вчені вважають, що однорідні члени речення не є синтаксичною одиницею, а деякі вчені розглядають їх як синтаксичну одиницю. Наведіть аргумент / аргументи на захист думки кожної групи вчених.

Практикум

6 А Побудуйте з поданих слів різні види речень за метою висловлювання та інтонаційним забарвленням. У разі потреби використайте необхідні службові слова. Запишіть речення, а потім погрейте в парі з однокласником чи однокласницею: хтось із пари читає речення, а інший визначає вид цього речення. Яку роль відіграє інтонація в побудові речення з певною метою висловлювання й інтонаційним забарвленням?

Речення — це основна предикативна синтаксична одиниця, яка є граматично організованим поєднанням слів (хоча інколи це може бути одне слово) та має повну та смислову завершеність.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Вид речення	Набір слів: Дмитро, розповідати, подія, вчорашній
Розповідне неокличне	
Розповідне окличне	
Питальне неокличне	
Питальне окличне	
Спонукальне неокличне	
Спонукальне окличне	

6 Б Прочитайте речення, звертаючи увагу на логічний наголос. Чи можна стверджувати, що ви прочитали тричі те саме питання? А речення? Поміркуйте, що було відомо мовцю на момент, коли він створив запитання, а чого він хотів дізнатися? Аргументуйте свою думку.

Речення	Відоме для мовця	Чого мовець хоче дізнатися?
Що **сьогодні** читають підлітки?		
Що сьогодні **читають** підлітки?		
Що сьогодні читають **підлітки**?		

6 В Прочитайте, які лексичні значення є у слові «байка». Доберіть до кожного лексичного значення приклад із довідки. Доведіть, що лексичне значення лексеми проявляється в реченні.

БАЙКА[1], и, ж.

1. Невеликий віршований або, рідше, прозовий повчальний твір алегоричного змісту.
2. розм. Вигадка, розповідь про те, чого насправді не було, не може бути.

БАЙКА[2], и, ж. М'яка бавовняна, рідше вовняна тканина з ворсом; бая.

1. То байка, що Іван був дев'ятнадцятий в батька, а Анничка двадцята, їхня родина була невелика (М. Коцюбинський)
2. Моя байка, добрі люди, У пригоді, може, буде (Л. Глібов)
3. Хороша була та Катря... Плахта на їй шовкова... корсет зелений з байки або з сукна (Марко Вовчок)

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

6 Г Розгляньте схему та на її основі напишіть текст для іноземців, які починають вивчати українську мову, про синтаксис, у якому поясніть, чому знання з морфології, фонетики та лексики важливі для вправного зв'язного мовлення.

Наукова лабораторія

7 А Прочитайте в **Хрестоматії** текст «Епос» з інтернет-джерела «Енциклопедія сучасної України». Здійсніть певні експериментальні дії з текстом і занотуйте результати експерименту. Зробіть висновок, як створювати цілісний, зв'язний, структурований і завершений текст.

1. Закрийте один із абзаців аркушем паперу і прочитайте текст без цього абзацу. Потім закрийте інший абзац і також прочитайте. Який висновок на основі своїх дій ви можете зробити щодо цілісності тексту? Що робить текст цілісним?
2. Знайдіть слова, які забезпечують зв'язок між реченнями в одному з абзаців тексту. Побудуйте схему зв'язків речень у цьому абзаці.
3. Знайдіть слова або речення, які забезпечують зв'язок між абзацами тексту. Побудуйте схему зв'язків абзаців у цьому тексті. Який висновок на основі своїх дій у пп. 2 та 3 ви можете зробити щодо зв'язності тексту? Що робить текст зв'язним?
4. Прочитайте текст ще раз, помінявши місцями 3 і 4 абзаци. Що відбулося? Структура якого тексту покладена в основу цього тексту: текст-опис, текст-розповідь, текст-міркування? Поясніть свою думку.
5. Уявіть себе автором / авторкою тексту й запишіть ті питання, на які автор дав відповіді в цьому тексті. Зробіть висновок, що робить текст завершеним.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

7 Б Прочитайте в **Хрестоматії** байку Езопа «Лисиця і ворона» і байку Леоніда Глібова «Ґава і Лисиця». Доведіть, що і прозовий текст Езопа, і віршований текст Глібова належать до епосу. Більше про відмінності прозової та віршованої мови дізнайтеся в **Довіднику**.

Мова художнього твору за особливостями організації поділяється на прозову та віршовану. Вибір мови для твору залежить не лише від бажання автора, а зумовлюється рядом певних чинників. Наприклад, ліричні твори, як правило, пишуть віршованою мовою, а оповідання, повісті, романи — прозою. Хоча відомо, що письменник може написати байку або роман у віршах. Слово «проза» походить від лат. prosa, prosa oratio — пряма мова, що вільно розвивається й рухається й означає мовлення, яке не організоване ритмічно. Віршована мова (слово «вірш» походить від лат. versus — «рядок») — це ритмічно організована мова. Вирізняють метричне віршування (античність), силабічну, силабо-тонічну, тонічну системи віршування та їхні різні варіації.

7 В Спираючись на експеримент із текстом у вправі 7А, доведіть, що художній текст має ті самі ознаки, що й нехудожній: цілісність, зв'язність, структурованість, завершеність. Запишіть свої міркування.

Практикум

8 А Випишіть з текстів Езопа «Лисиця і ворона» і Леоніда Глібова «Ґава і Лисиця» різні види словосполучення, ураховуючи особливості **головного** слова.

Вид словосполучення з урахуванням особливостей головного слова	Характеристика	Приклад
іменні	головне слово належить до іменника, прикметника, займенника, числівника	
дієслівні	головне слово є дієсловом	
прислівникові	головне слово є прислівником	

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

8 Б Випишіть із текстів Езопа «Лисиця і ворона» і Леоніда Глібова «Ґава і Лисиця» різні види словосполучення, ураховуючи особливості **залежного** слова.

Вид словосполучення з урахуванням особливостей залежного слова	Характеристика	Приклад
узгодження	словосполучення, у якому залежне слово відповідає на питання означення: який? чий?	
керування	словосполучення, у якому залежне слово відповідає на питання додатка: кому? чому? кого? чого?...	
прилягання	словосполучення, у якому залежне слово відповідає на питання обставини: коли? як? де? скільки?	

8 В Повправляйтеся у виправленні синтаксичних помилок, пов'язаних з порушенням зв'язку між підметом і присудком, норм керування й узгодження, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Творча студія

9 Оберіть один із творів — байку Езопа «Лисиця і ворона» або байку Леоніда Глібова «Ґава і Лисиця», який вам видається найбільш цікавим для інсценізації. Об'єднайтесь із однокласником чи однокласницею, які мають такі ж уподобання. Проведіть репетицію та зробіть відеозапис свого варіанту інсценізації. Відео розмістіть на онлайновій дошці. Перегляньте відеозаписи однокласників та однокласниць, оберіть варіант інсценізації, який вам найбільше сподобався. Напишіть відгук, у якому прокоментуйте, як виконавцям вдалося за допомогою інтонаційних засобів, міміки, жестів передати емоційний стан дійових осіб і ідею твору.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Наукова лабораторія

10 А Виберіть з поданого переліку жанрів такі, які вважають епічними. У разі сумнівів зверніться до достовірних джерел інформації, наприклад, до літературознавчого словника.

поема	повість	пісня	новела
комедія	балада	фейлетон	байка
билиця (бувальщина)	драма	гумореска	
оповідка	сонет	нарис	казка
гімн	притча	роман	
легенда	оповідання	усмішка	
хоку	анекдот	переказ	

10 Б Пригадайте, що ви вже знаєте з попередніх класів про байку, оповідання та повість як епічні жанри. На прикладі прочитаних раніше творів порівняйте ці три епічні жанри, заповнюючи таблицю:

Ознака	Байка (автор, назва)	Оповідання (автор, назва)	Повість (автор, назва)
Прозовою чи віршованою мовою написаний твір?			
Чи є сюжет?			
Скільки епізодів у розвитку дії?			
Скільки другорядних персонажів?			
Наявність формулювання з мораллю, або повчанням			

Повість — епічний прозовий твір (рідше віршований), який різниться від оповідання розгорнутішим сюжетом, більшою кількістю другорядних персонажів, повнішою та глибшою їх характеристикою, наявністю описів. Як і в оповіданні, велику роль у повісті відіграє голос автора або розповідача.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Айзек Азімов

Річард Бах

Ніна Бічуя

Клаус Гаґеруп

Марко Вовчок

Сергій Гридін

Анна Ґавальда

Ніл Ґейман

Катря Гриневичева

Ніна Ґрентведт

Григорій Квітка-Основ'яненко

Ольга Кобилянська

Барбара Космовська

Михайло Коцюбинський

Оксана Лущевська

Іван Нечуй-Левицький

Астрід Ліндґрен

Панас Мирний

Осип Назарук

Олена Рижко

Марина Павленко

Любов Пономаренко

Степан Процюк

Ірен Роздобудько

Володимир Рутківський

Ернест Сетон-Томпсон

Ерік Сігел

Ульф Старк

Людмила Старицька-Черняхівська

Михайло Старицький

Михайло Стельмах

Памела Ліндон Треверс

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Григір Тютюнник

Микола Трублаїні

Юрій Федькович

Борис Харчук

Гнат Хоткевич

Андрій Чайковський

Валентин Чемерис

Оса Ган Шведер

Олексій Чупа

Йоанна Яґелло

Форум читачів і глядачів

11 Прочитайте анотації до книжок, запропонованих в інтерактивному електронному додатку в списку художньої літератури для індивідуального читання (див. модуль 1.1). Знайдіть в анотації відповідь на питання, до якого різновиду повісті належить твір. Якщо в анотації просто названий жанр «повість», то зробіть передбачення, до якого жанрового різновиду ви би віднесли такий твір, спираючись на інформацію, наведену в анотації. Обговоріть з однокласниками та однокласницями результати своєї роботи й узгодьте списки.

Різновиди повісті	Назва, автор (на основі вказівки в анотації)	Назва, автор (на основі передбачення за анотацією)
Автобіографічна повість		
Алегорично-філософська повість		
Героїчна повість-казка		
Історико-романтична повість		
Історична повість		
Науково-фантастична повість		
Повість-казка		
Повість-притча		
Пригодницька повість		
Психологічна повість		
Родинно-побутова повість		
Сатирично-фантастична повість		
...		

Творча студія

Підготовчий етап проєкту

12 Візьміть участь у проєкті, метою якого є підготовка виступу про різновиди повісті як епічного жанру з використанням презентації, тобто підготовка тематичної презентації.

Презентація (від лат. praesento) — спосіб подання інформації, що дозволяє повідомити потрібну інформацію з освітньою або рекламною метою в зручній для слухача / глядача формі. Тематична презентація — це презентація, мета якої — навчити слухачів певних знань і умінь. Складники тематичної презентації:

- текст;
- ілюстративний супровід (схеми, таблиці, малюнки), може бути аудіо, відео.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Об'єднайтеся в групу для виконання проєкту, у якому передбачається:

пошук інформації в надійних джерелах

створення тематичної презентації

представлення презентації

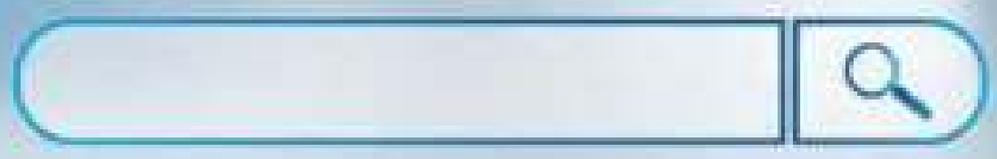
рефлексія щодо проробленої роботи

Етап реалізації проєкту

13 Працюючи в групі, оберіть 4–5 різновидів повісті, згаданих у вправі 10. Уточніть тему своєї презентації. Наприклад: «Різновиди повісті як епічного жанру (пригодницька повість, детективна повість, науково-фантастична повість, психологічна повість). Поміркуйте, яка інформація вам потрібна для створення тексту своєї презентації. Розподіліть між учасниками групи завдання щодо пошуку необхідної інформації. Здійсніть її пошук у надійних джерелах.

Під час пошуку інформації враховуйте такі важливі характеристики інформації:

- Актуальність;
- Здатність інформації відповідати вимогам сьогодення (поточного часу або певного часового періоду);
- Достовірність;
- Здатність інформації об'єктивно відбивати процеси та явища, що відбуваються в навколишньому світі. Інформація не повинна містити помилок, оскільки помилкова інформація може призвести до неправильних висновків та хибних рішень;
- Надійність;
- Інформація має бути достовірною протягом певного встановленого періоду часу, коли зроблені на її основі висновки або прийняті рішення є правильними.

14 Перекажіть коротко знайдену вами інформацію про певний різновид повісті так, щоб інші учасники групи, які працюють з іншими різновидами, отримали цілісне уявлення про те, що ви пропонуєте подати в презентації. Розкажіть, які цитати ви пропонуєте розмістити на слайдах, які схеми, фотографії тощо.

15 Керуючись обраною інформацією, узгодьте послідовність викладу матеріалу, тобто складіть план своєї презентації. Пункти вашого плану можуть далі бути використаними як заголовки слайдів.

16 Напишіть текст до своєї презентації, у якому логічно вибудуйте переходи від матеріалу, розміщеному на одному слайді, до матеріалу, розміщеному на іншому слайду. У тексті мають бути представлені всі структурні складники: вступ, основна частина, кінцівка (висновок). Чи є посилання на використані джерела? Поміркуйте, що треба подати на слайдах, крім тексту.

17 Попрацюйте з макетом своєї презентації: розмістіть схематично на слайдах текст та ілюстративний супровід (схеми, таблиці, малюнки). Поміркуйте про вибір шрифту, його розмір і кольори. Скільки слайдів передбачено для вступу? На скількох слайдах буде розміщена основна частина? Що ви розмістите на слайдах, які становитимуть кінцівку?

18 Оцініть ваш проєкт за наведеним переліком критеріїв. Об'єктивно оцінюйте свій творчий продукт, дивлячись на нього ніби очима майбутніх читачів / глядачів. За потреби доопрацюйте проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним.

- Створена презентація розкриває тему.
- Текст презентації побудований логічно: є вступ, основна частина, кінцівка.
- У презентації є посилання на використані джерела.
- Додані на слайдах до тексту схеми, таблиці, малюнки відповідають змісту слайду.
- Обрані шрифти, розмір і кольори не заважають сприймати текст.
- Текст, розміщений на слайдах, записаний грамотно.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

19 Розмістіть презентацію на онлайновій дошці. Обміняйтеся враженнями від презентацій.

Післяпроєктний етап (рефлексія)

20 Обговоріть у групі, що вам удалося в процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що не сподобалося?
4. Чи були серед подій, які зафіксовані в «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.2

rnk.com.ua/108587
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.2.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Рекламна презентація	Текстова інформація	Речення. Види речень. Порядок слів у реченні. Логічний наголос. Підмет. Види підметів. Способи вираження складеного підмета	Лексичні засоби зв'язку в тексті	Перспектива зображення подій

Польове дослідження

1 **А** Перегляньте журналістське відео з інформаційної передачі «Світанок: публічна камера» Вінницького телебачення. Дайте відповіді на питання:

- Хто й де проводив опитування? Яка тема опитування?
- Чи повторювалися відповіді опитуваних?
- Які аргументи наводили люди на користь свого вибору?
- Чиї аргументи видалися вам набільш переконливими?
- Хто, на вашу думку, висловив найвлучнішу асоціацію?
- Які мовленнєві помилки ви помітили у відповідях?
- Якою була мета організаторів опитування?
- Які емоції у вас виникли після перегляду відео?
- Чи поширили б ви це відео поміж своїх друзів, знайомих? Аргументуйте.

1 **Б** Дайте власну відповідь на питання інтерв'ю, аргументуйте вибір. У вступному епізоді дівчина говорить про тотемних тварин. Що вам відомо про це поняття? Які тотемні тварини були в наших пращурів?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

1 **В** Одна з учасниць опитування говорить про те, що асоціює себе з вовком. Які позитивні сторони щодо характеру й поведінки цієї тварини вона наводить? Які з них збігаються з уявленнями українців про натуру й характер вовка, а які суперечать? Дайте письмову відповідь на ці запитання. У своїй відповіді спирайтеся на прочитані в попередніх класах казки, байки.

Форум читачів і глядачів

2 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** матеріали всемережжя про квадробічий рух і рух фурі в сучасному молодіжному середовищі. З'ясуйте, що спільного в людей, які поділяють ці захоплення. Чим ці явища відмінні?

2 **Б** Доведіть, що, опрацьовуючи інформацію про квадроберів і фурі в **Хрестоматії**, ви працювали саме з текстовою інформацією. Розгляньте фотографії з інтернету представників квадроберів і фурі та поміркуйте, як візуальна інформація може доповнювати текстову.

Текстова інформація — це інформація представлена в алфавітно-цифровій формі, тобто складається з букв, цифр, символів.

Запишіть, якими фотографіями, на вашу думку, можна проілюструвати згадані тексти в **Хрестоматії**. Яку додаткову інформацію будуть нести запропоновані вами фотографії?

Практикум

3 **А** Підготуйте на основі інформації з текстів вправи 2 по три слайди для тематичної презентації про кожне явище. Дотримуйтеся такої структури:

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- 1-й слайд має містити відповідь на питання «Що таке...?», тобто давати визначення ключового поняття, про яке йдеться;
- на 2-му слайді мають бути стисло зафіксовані головні ознаки людини, яка поділяє це захоплення;
- 3-й слайд — три найважливіші факти про це явище.

3 Ознайомтеся в **Довіднику** зі статтею про лексичні засоби зв'язку речень у тексті. Заповніть таблицю прикладами з текстів, опрацьованих у вправі 2.

Лексичні засоби зв'язку	Приклади
Повтори слів	
Займенники	
Синоніми	
Контекстуальні синоніми. Спільнокореневі слова	
Використання родової назви замість видової	
Використання загальної назви замість власної	
Перифрази (описові вирази)	
Фразеологічні синоніми	

Якщо певних засобів зв'язку в наведених текстах бракує, знайдіть фрагмент тексту, де їх доречно використати та зредагуйте текст, як показано на зразку, використовуючи запропоновані вами засоби зв'язку. Після редагування доповніть таблицю прикладами.

ЗРАЗОК

Фрагмент тексту	Зредагований текст
Самі ж **фурі** пояснюють, що бачать у субкультурі можливість спілкуватися з однодумцями. При цьому **вони** вважають антропоморфних тварин естетично приємними та кажуть, що досвід перевтілення на фурі звільняє від переживань, стресу, депресії. — Лексичний засіб зв'язку — особовий займенник.	Самі ж **фурі** пояснюють, що бачать у субкультурі можливість спілкуватися з однодумцями. При цьому **люди в костюмах антропоморфних тварин** уважають їх естетично приємними та кажуть, що досвід перевтілення на фурі звільняє від переживань, стресу, депресії. — Лексичний засіб зв'язку — перифраз (описовий вираз).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Наукова лабораторія

4 **А** Попрацюйте в парах із виділеними абзацами в текстах із вправи 2. Прочитайте виразно по черзі виділені абзаци (один із пари — абзац з першого тексту, інший — абзац із другого). Підкреслюйте слова, які потрібно виділити логічним наголосом. Поясніть, у чому полягає відмінність у змісті цих речень. Аргументуйте, послуговуючись здобутою інформацією, тезу про те, що тими самими словами можна представити (висловити) різний зміст.

Логічний наголос — це виділення більшою силою голосу найважливішого слова в реченні. **Наприклад:** 1. **Завтра** відбудеться конкурс. 2. Завтра **відбудеться** конкурс. 3. Завтра відбудеться **конкурс**.

4 **Б** Складіть із поданих груп словоформ речення. Обговоріть, як граматичні форми слів допомагали в цьому. Поставте розділові знаки. Яким чином ви робили вибір щодо певного порядку слів у ваших реченнях?

1. вовк / у / смерті / або / бореться / до / сутичці / перемоги / будь-якій / до
2. бути / безліч / військова / доблесть / вовка / прагнення / і / його / вміння / вождем / слабких / породили / захищати / легенд
3. зазвичай / вовчої / зграї / молодим / є / батьки / з / виводком / цьогорічних / молодих / основою / вовків

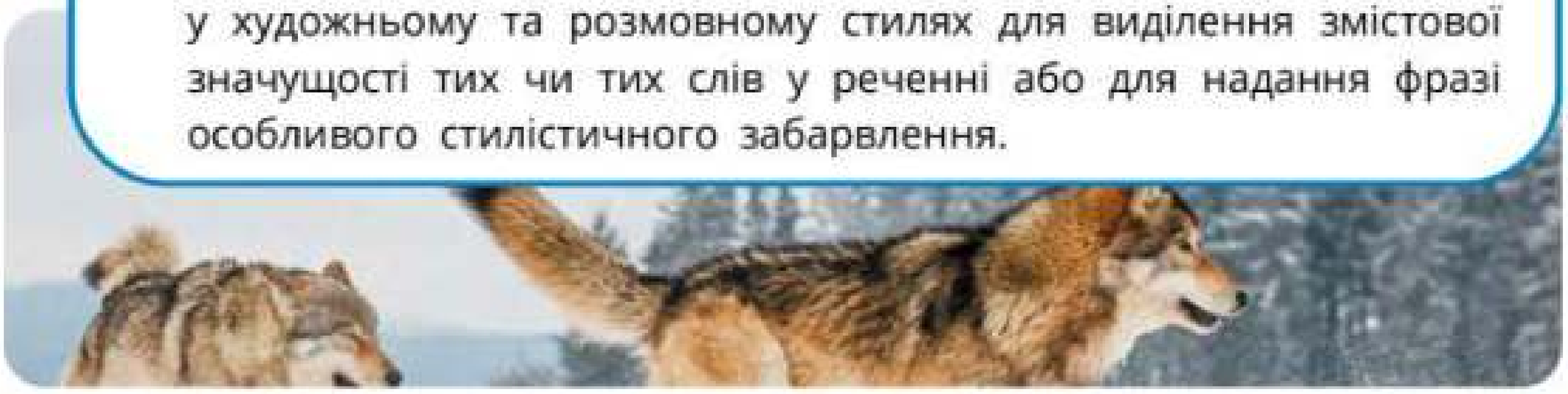
4. за / появу / допомогою / інші / роду / завивань / вовки / здобичі / обмінюються / про / важливі / різного / наявність / появу / інших / вовків / інформацією / на / території / зграї / людей / та / події
5. гризуни / харчуванні / з / великими / кролі / тваринами / в / вовків / роль / відіграють / дрібні / поряд / велику / зайці / дикі
6. стати / хижаки / також / єноти / здобиччю / невеликі / можуть / лисиці, / та / інші / вовків
7. на / нападати / взимку / зголоднілі / сплячих / вовки / можуть / ведмедів / зрідка

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

8. плоди / різні / рослинні / садові / особливо / поїдають / південних / корми / навіть / конвалії / вовки / в / частинах / ареалу / і / деякі / ягоди / дикі / та / фрукти / гриби
9. вовк / фольклориста / на / думку / центральним / Чепи / Давидюка / є / персонажем / етнопсихолога / українського / тотемізму
10. спритності / крім / використовує / особливості / власної / у / полюванні / допомогу / родичів / ландшафту
11. справедливий / він / і / за / противників / нормальних / умов / не / буде / благородний / нападати / на / він / слабших / за / себе

Порівняйте ваші речення із тими, які склали ваші однокласники та однокласниці. З'ясуйте, хто з вас дотримувався прямого порядку слів, а хто використав непрямий.

Прямий порядок слів вважають нейтральним, він є характерним для офіційно-ділового та наукового стилів мовлення. У разі **непрямого порядку** слів (інверсії) основний зміст речення зберігається, але з'являються додаткові смислові відтінки, посилюється виразність слів. Непрямий порядок слів використовують у художньому та розмовному стилях для виділення змістової значущості тих чи тих слів у реченні або для надання фразі особливого стилістичного забарвлення.

4 В Оберіть у **Хрестоматії** у творі американського письменника Джека Лондона «Біле Ікло» випадковим чином один з абзаців (обсягом не менше ніж 10 речень) та дослідіть, прямий чи непрямий порядок слів переважає в ньому.

Дискусійний майданчик

5 Проаналізуйте кілька фактів із біографії американського письменника Джека Лондона. Доведіть або спростуйте тезу про те, що вовк був для нього особливою твариною.

Джек Лондон

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

1. У творчому доробку Джека Лондона чимало творів, у яких головним героєм вовк: «Біле Ікло», збірка «Син вовка», «Рудий вовк» та інші.
2. Дім своєї мрії, який зводив багато років для своєї родини, він назвав «Будинок Вовка».
3. Джек Лондон провів багато часу, спілкуючись із шукачами золота на півночі Сполучених Штатів, і сам теж брав участь в експедиціях Аляскою. Хоча золота йому не вдалося роздобути, проте він мав нагоду спостерігати за життям людей і тварин у цьому північному краї, чув багато життєвих історій, які згодом лягли в основу його творів.
4. Автор однієї зі статей про письменника дав їй назву «Джек Лондон: вовк-одинак з Місячної долини».

Який із наведених фактів не може слугувати доказом у цій дискусії?

Форум читачів і глядачів

6 А Почніть читати в **Хрестоматії** твір Джека Лондона «Біле Ікло», роблячи нотатки протягом усього часу читання щодо місць у творі, де ви знаходите найпереконливіші свідчення того, що письменник, по-перше, жив у той час, про який писав, по-друге, міг особисто потрапляти в ситуації, що лягли в основу певних епізодів твору, по-третє, особисто був знайомий із людьми, які могли би бути прототипами героїв «Білого Ікла».

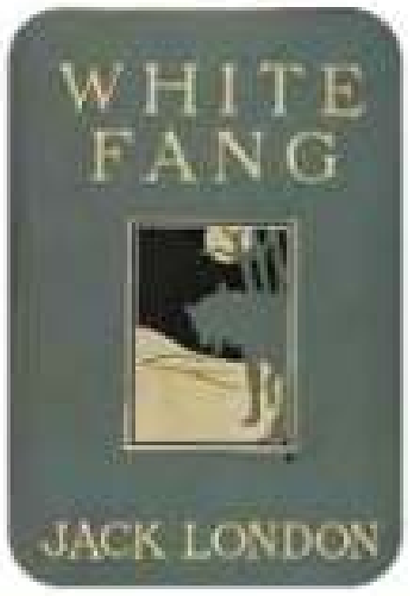
6 Б Пригадайте раніше прочитані твори українських та зарубіжних авторів про тварин. Запишіть назви на онлайновій дошці. Візьміть цей перелік за основу й укладіть антологію книжок про тварин, розташовуючи назви творів за такими розділами: «Для дошкільнят», «Для молодшого шкільного віку», «Для учнівства середніх і старших класів». У який із цих розділів ви поставите повість Джека Лондона «Біле Ікло»? Вибір аргументуйте. Поясніть, чому цей твір не підходить для інших вікових категорій.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

7 Пригадайте, про що йдеться в анотації до книжки. Поміркуйте, яким чином можна використати цю інформацію, щоб підготувати презентацію про твір. Порівняйте в **Хрестоматії** тексти анотацій до твору Джека Лондона «Біле Ікло». Дайте відповіді на запитання:

1. Які з них найбільше мотивують прочитати твір? Аргументуйте.
2. У яких із них є спойлери (за потреби скористайтесь довідником, щоб пригадати зміст цього поняття)?
3. У якій із них є зайва інформація? Скоротіть цю анотацію, поясніть, чому саме ці фрагменти тексту вважаєте зайвими.
4. Які три факти про твір «Біле Ікло» наявні в більшості анотацій?
5. Оберіть один із текстів і позначте в ньому логічні наголоси й схарактеризуйте лексичні засоби зв'язку.

Обкладинка першого видання твору Джека Лондона «Біле Ікло» (1906)

Форум читачів і глядачів

8 Прочитайте в **Хрестоматії** статтю про особливості рекламної презентації. Використовуючи тексти анотацій та іншу потрібну інформацію, зокрема й сам твір «Біле Ікло», створіть інформативну рекламну презентацію. На основі матеріалів статті занотуйте та обговоріть у класі чіткі критерії, за якими оцінюватимете ваші рекламні презентації.

Наукова лабораторія

9 Перегляньте відеолекцію про види речень. З'ясуйте, чи можна презентацію промовця в цьому відео назвати рекламною. Використовуючи матеріал таблиці, визначте, які види речень переважають у тексті вашої презентації, а які в статті про особливості рекламних текстів. Чому саме такі види речень будуть доречні, на вашу думку, у текстах таких жанрів?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

7 КРИТЕРІЇВ КЛАСИФІКАЦІЇ РЕЧЕНЬ

Критерій	Види речень
1. За будовою	1.1 Прості. 1.2 Складні
2. За емоційним забарвленням	2.1 Окличні. 2.2 Неокличні
3. За метою висловлювання	3.1 Розповідні. 3.2 Питальні, 3.3 Спонукальні
4. За наявністю головних членів	4.1 Двоскладні. 4.2 Односкладні
5. За наявністю другорядних членів	5.1 Непоширені. 5.2 Поширені
6. За наявністю необхідних для розуміння членів речення	6.1 Повні. 6.2 Неповні
7. За наявністю ускладнювальних компонентів	7.1 Неускладнені. 7.2 Ускладнені

Практикум

10 Прочитайте в **Хрестоматії** кілька діалогів між шукачами золота (Частина І «Пустеля»). Дослідіть, які види речень найчастіше використовують співрозмовники. Зробіть висновок, які синтаксичні особливості текстів розмовного стилю.

Польове дослідження

11 На основі інформації з текстів анотацій у вправі 7 схарактеризуйте в парах твір «Біле Ікло» за наведеним планом. Щодо яких пунктів в анотаціях бракує інформації?

1. Жанр твору	2. Головний герой.	3. Місце дії
4. Тема твору	5. Ідея твору	6. Оповідач
7. Сюжет твору	8. Фабула твору	9. Проблематика

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Об'єднайтесь у четвірки, розподіліть неопрацьовані пункти й надайте відповідні характеристики твору, спираючись на прочитаний текст або інші додаткові джерела інформації: літературознавчі статті, довідники тощо. Поверніться до роботи в парах, зробіть узаємоперевірку, упевніться, що у ваших висновках немає суперечностей чи неточностей. За потреби обговоріть зроблені висновки всім класом.

Форум читачів і глядачів

12 **А** У всіх наведених вище анотаціях і літературній критиці жанр твору «Біле Ікло» визначено як повість. Доведіть, що текст належить саме до цього жанру. Поміркуйте, як ви можете використати тут ваш досвід індивідуального читання, а також вивчені минулого року оповідання.

12 **Б** Прочитайте розділ III («Сіре вовченя») частини II. Дайте відповіді на запитання:

- Хто у творі визначає теми, ситуації, події, які буде описано: головний герой чи сторонній зовнішній оповідач?
- Хто дає оцінку, тлумачення подіям, висловлює своє сприйняття подій? Сторонній оповідач зі своєї позиції / головний герой твору вустами стороннього оповідача / безпосередній учасник описаних у творі подій, який при цьому не є одним із головних героїв повісті?
- Чиє мовлення визначає стиль тексту? Автора-оповідача, який має нейтральний стиль викладу, чи головного героя повісті, який послуговується особливими мовними засобами, проте звучать вони з вуст оповідача?
- Під яким кутом зору викладено події твору: як їх бачить автор повісті чи як їх сприймає головний герой?

Зробіть висновок, хто є оповідачем у повісті «Біле Ікло».

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Наукова лабораторія

13 **А** Дослідіть на основі відповідей на запитання у вправі 12, цитуючи текст повісті, яким є оповідач, з якої перспективи він бачить події, переживання героїв.

Перспектива оповідача:

- **Об'єктивна**. Оповідь ведеться ніби крізь об'єктив камери, яка бачить і фіксує все, але нічого не каже про думки й почуття персонажів.
- **Усезнаюча**. Оповідач веде текст, «улазячи в голову» комусь із персонажів і повсякчас змінюючи свою локацію, концентруючись то на одних, то на інших персонажах.
- **Обмежена**. Умовний оповідач викладає художній текст, виконуючи роль очей і вух якогось одного героя твору.

13 **Б** Продовжуючи читати повість, дослідіть і занотуйте, чи змінною є перспектива оповідача в різних частинах та розділах повісті. Чи позиція оповідача залишається сталою?

Форум читачів і глядачів

14 У різних версіях перекладу твору назва повісті Джека Лондона звучить або «Біле Ікло», або «Білий зуб». Порівняйте ці дві версії перекладу. Об'єднайтеся в три групи. Наведіть по три аргументи на користь одного з двох варіантів (1-ша та 2-га групи). 3-тя група має знайти аргументи на захист позиції, що в цьому разі немає жодного значення, яка з двох назв опинилася на обкладинці видання.

Поміркуйте, які переваги та які ризики має така ситуація з подвійним перекладом назви: для впорядкування бібліотечних каталогів, для написання літературознавчих розвідок, для складання навчальних програм для учнівства 7–9 класів тощо. Запропонуйте ще принаймні один приклад, пов'язаний із ризиками, спричиненими подвійним перекладом назви повісті Джека Лондона.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

15 **А** Прокоментуйте назву повісті. Запропонуйте альтернативні варіанти. Обговоріть усі пропозиції з однокласниками та однокласницями та оберіть три найкращі.

15 **Б** Прочитайте в **Хрестоматії** текст про українську та індіанську традиції давати імена. Яку роль в обох культурах відіграли прізвиська, дані сторонніми або знайомими для родини людьми? Чому нині ця традиція непопулярна?

Наукова лабораторія

16 **А** Перегляньте текст у вправі 15 і прокоментуйте роль у реченні виділених слів. Користуючись інформацією у **Довіднику** про підмет, з'ясуйте, як можна використати їх для ілюстрування розповіді про підмет як головний член речення.

Підмет — це головний член двоскладного речення, що означає предмет, про який ідеться в реченні, і відповідає на питання: **хто? що?** За своєю структурою підмет може бути **простим** (вираженим одним словом) і **складеним** (кількома словами).

16 **Б** Визначте, чим виражений підмет у наведених реченнях із повісті «Біле Ікло». Схарактеризуйте, складеним чи простим він є.

1. Дуже хиже було вовченя. Такі ж самі були його брати й сестри. Та інакше й не могло бути. Адже воно було м'ясоїдною твариною і походило з роду хижих м'ясоїдів. Його батько й мати живилися самим тільки м'ясом. Молоко, що його воно ссало від тої миті, як уперше в ньому замерехтіло життя, вироблялося з того самого м'яса; і тепер, коли минув місяць і очі вже цілий тиждень були розплющені, воно теж почало їсти м'ясо...

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

2. Коли сіре вовченя повернулося до життя й почало знову цікавитись далекою білою стіною, воно виявило, що населення його світу дуже зменшилося. Залишилась тільки одна сестра. Решта вовченят зникла.

3. Великий страх пройняв його. Усе навкруги грізне, незнане. Зіщулившись на краю печери, вовченя, дивилося на світ. Як страшно! Все незнайоме здавалося ворожим. Шерсть у нього на спині наїжилась, губи скривилися, і воно спробувало грізно й сердито загарчати. Перелякане й безпорадне, воно, проте, посилало виклик і погрозу цілому світові.

4. Життя, яке буяло у вовченяті, гра його м'язів були джерелом повсякчасного щастя. Погоня за поживою збуджувала в ньому радісне тремтіння. Розпалюватись і битись — було йому насолодою. І навіть жах і таємничість невідомого додавали його життю повноти.

5. Біле Ікло пішов за матір'ю й ліг коло неї. Лососів Язик простяг до вовчати руку й перекинув його на спину. Кічі тривожно дивилась на нього. Білому Іклу знов стало страшно. Він не міг стриматись, щоб не загарчати, але кусати вже не наважувався. Рука із зігнутими й розчепіреними пальцями почала потирати йому живота, перекочувала його з боку на бік.

16 В Пригадайте сім критеріїв класифікації речень, опрацьовані під час роботи над повістю «Біле Ікло». В одному із фрагментів схарактеризуйте всі речення за цими сімома критеріями. З'ясуйте, хто з ваших однокласників чи однокласниць працював із тим самим фрагментом, що й ви, і виконайте взаємоперевірку.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

16 Повправляйтеся в характеристиці речень та у визначенні граматичної основи речення, ураховуючи наявність простого і складеного підметів, в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Польове дослідження

17 Запропонуйте перелік імен, створених за моделлю індіанських. Оберіть із цього переліку ім'я для себе. Попросіть друзів та подруг або батьків та близьких, які вас добре знають, вибрати ім'я для вас. Поміркуйте, чому ваші пропозиції збіглися або не збіглися. Обговоріть із друзями / рідними, чому вони зробили такий вибір. Поміркуйте, чому наше уявлення про себе може не збігатися з думкою іншої людини чи людей про нас.

Творча студія

18 Напишіть есе на тему «**Чи добре знаю я себе**». Використовуйте різні види речень та непрямий порядок слів у них. Доведіть на прикладі свого тексту, що непрямий порядок слів надає текстові оригінальності, унікальності.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.3

rnk.com.ua/108588
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.3.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Інструменти для створення презентації	Числова інформація	Присудок. Види присудків. Простий присудок, способи вираження. Складений дієслівний присудок, способи вираження	Одиничний текст	Динамічний та статичний персонажі

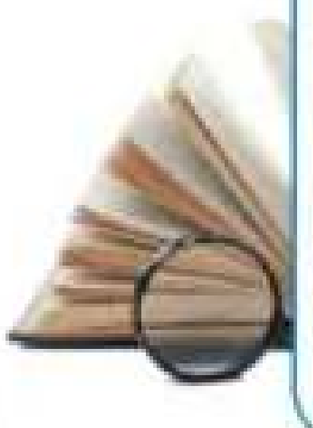
Форум читачів і глядачів

1 Користуючись схемою, схарактеризуйте композицію повісті «Біле Ікло». За потреби об'єднайтесь у групи й розподіліть завдання: одна група характеризує сюжет твору, кілька інших розподіляють між собою позасюжетні елементи. Підсумки роботи представте у вигляді схем, малюнків, таблиць тощо, які можна буде використати під час презентації твору.

СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ КОМПОЗИЦІЇ

СЮЖЕТ

ПОЗАСЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ

- Портрет
- Епіграф
- Вставні слова
- Пейзаж
- Монологи
- Інтер'єр (опис обстановки приміщення)
- Екстер'єр (опис обстановки поза приміщенням)
- Авторські відступи (висловлення автором у прямій формі свого ставлення до зображуваного)
- Заголовок
- Присвята

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

2 Прочитайте в **Хрестоматії** науково-пізнавальний текст про вікові особливості тварини, зокрема собаки. Укажіть, яка інформація, крім текстової, є в ньому. Яку роль вона виконує в цьому тексті? Уявіть, якби всю інформацію в тексті було передано лише за допомогою слів. Зробіть висновок, від чого залежить використання та поєднання різних видів інформації.

Польове дослідження

3 А Зважаючи на той факт, що вовк Біле Ікло — герой однойменного твору Джека Лондона — переважну більшість життя жив не в дикій природі, а коло людини, застосуйте розрахунки, наведені для собак великих порід, для обчислення його віку. Простежте за текстом повісті вік цього персонажа (приблизно) і позначте в таблиці назви розділів, у яких ідеться про відповідний період його життя. Зафіксуйте в таблиці основні події з життя Білого Ікла на відповідних етапах. Відповіді формулюйте двоскладними простими реченнями на кшталт «Цуценя відкриває для себе смак м'яса» або «Вовченя отримує ім'я».

Період життя Білого Ікла	Розділ твору, у якому розкрито цей період життя	Основні події, у яких брав участь герой
Цуценя		
Юність		
Дорослість		
Зрілість		
Старість		

3 Б Порівняйте ваші результати з вибором когось із однокласників та однокласниць. Попрацюйте в парі та з'ясуйте, чи ваші думки щодо певних етапів життя та основних подій для них збігаються. У разі виявлення відмінних думок подискутуйте щодо цього.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Після завершення дискусії з'ясуйте, який спосіб взаємодії між учасниками спілкування переважав під час обговорення:

Спосіб взаємодії	Характеристика
Поступка	Один із вас під впливом сильних аргументів і наведених цитат погоджується з думкою іншого
Компроміс	Спільне рішення десь посередині між позиціями кожного з учасників діалогу, і, щоб дійти згоди, кожна сторона має в чомусь поступитися іншій
Боротьба	Кожен лишається при своїй думці, спільного рішення не ухвалено
Співпраця	Учасники знаходять спільне рішення, при чому кожна зі сторін не поступається у своєму баченні

Наукова лабораторія

4 Підкресліть граматичну основу в реченнях, які ви записали в правій колонці таблиці, виконуючи вправу 3. Дослідіть, чим виражений у них присудок. Розкажіть про цей член речення, спираючись на наведену схему.

Польове дослідження

5 А У повісті Джека Лондона йдеться про те, що Біле Ікло мав серед пращурів домашніх собак. Перегляньте розділи повісті та з'ясуйте, у якій мірі на кожному етапі життя Білого Ікла у нього більше виявлялися вовчі риси, а на яких етапах собачі. Свої висновки проілюструйте відповідними цитатами.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Щоб виконати це завдання, спочатку складіть два переліки рис вдачі, які, на вашу думку, характеризують вовка, а які собаку. Потім на основі обох переліків побудуйте діаграму Венна, яка ілюструватиме, які риси вдачі є спільними для цих тварин, а які відрізняють їх одне від одного.

Розділ твору, у якому описано події з життя Білого Ікла	Вовчі чи собачі риси виявляв Біле Ікло в поведінці	Цитати, які ілюструють ці вияви вдачі Білого Ікла та аргументують думку

5 Б Перетворіть занотовану інформацію на графік, на якому візуалізуйте шлях Білого Ікла як вовка і Білого Ікла як собаки. У яких точках ці шляхи перетиналися? Перечитайте відповідні епізоди твору. Чи пов'язані вони з внутрішнім конфліктом персонажа із самим собою, чи, навпаки, у них ідеться про гармонійне співіснування двох начал: дикого й домашнього? Аргументуйте, цитуючи відповідні епізоди повісті.

Творча студія

6 Представте напрацьовані в попередньому завданні матеріали на слайдах, використовуючи зручний для вас сервіс для створення презентацій. Як ви оцінюєте свій рівень володіння цим застосунком (від 1 до 12)? Обговоріть із однокласниками та однокласницями, які навички володіння цим цифровим сервісом ви хотіли б покращити, з'ясуйте, хто або що зможе вам у цьому допомогти. Якщо ви поставили собі високі бали, з'ясуйте, кому в класі ви могли б допомогти у вдосконаленні цифрової компетентності.

Наукова лабораторія

7 А Науковці вважають, що собака — це одомашнений вовк. Прочитайте про це більше в **Хрестоматії** в уривку з наукової статті «Морфологічна мінливість собаки свійського».

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Обговоріть значення слова «морфологічний» у назві статті. Під час читання випишіть числову інформацію, подану в цьому уривку, і занотуйте, чого вона стосується. Чи може ця інформація бути перетворена на текстову? Поміркуйте, чи вся числова інформація може бути перетворена в текстову. Наведіть приклади на підтвердження своєї думки.

Числовою називають інформацію, подану у вигляді цифр, чисел і знаків, що позначають математичні дії.

7 Б Ураховуючи, що існує кілька різновидів текстів (одиничні й множинні, цілісні, перервані й змішані тексти), доведіть, що прочитаний вами текст є одиничним.

Одиничний текст — це текст, який має певного автора / певну авторку або групу авторів, час написання або дату публікації та назву. Автори можуть бути зазначені завуальовано — під псевдонімами / ніками в постах із блогів або в назвах спонсорів вебсайтів. Багатосторінкові вебсайти також є одиничними текстами, якщо немає явної згадки про різних авторів або різні дати.

Дискусійний майданчик

8 Розгляньте зображення вовка на українській і французькій монетах. Яким із цих зображень ви проілюстрували б портрет головного героя повісті Джека Лондона? Аргументуйте. Для кого з героїв пасувало би інше зображення? Чи можна використати обидва ці фото для презентації про головного героя на різних етапах його життя? Знайдіть в усемержжі інформацію про вовка в українській міфології та культурі. Висловіть припущення або знайдіть пояснення, чому на українській гривні вовк саме такий.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

9 Поміркуйте, для реклами яких товарів чи послуг можна було би використати певні образи чи епізоди з повісті «Біле Ікло». Аргументуйте ваш вибір. Уявіть, що ви працюєте в рекламній агенції й отримали завдання розробити рекламу певного товару або послуги. Щоб представити ідею вашої рекламної кампанії замовнику, створіть коротку рекламну презентацію.

Наукова лабораторія

10 А На основі спостережень за вашими домашніми улюбленцями або на основі інформації з відповідних джерел заповніть пропуски в наведених реченнях, використовуючи слова з довідки.

Довідка: задоволена, намагається заспокоїтися, захищає, попереджає, налякана, захищатися, приязно ставиться, готовий діяти, може говорити, відчуває прихильність, не схильна до спілкування, натякає, почав нервувати, зацікавилася, готовий битися, не проти побігати чи хоче погратися.

Кішка муркоче — вона ... . Собака гарчить — ... , що когось або щось ... . Кішка вигинає спину — вона ... і готова ... . Собака крутить хвостом — він до вас ... . Кіт дивиться на господаря довгим поглядом, значить все гаразд — вихованець ... . Якщо хвіст собаки опущений додолу або захований між ніг, значить він ... . Хвіст опущений — кицька ... . Підняті догори вуха пса вказують на те, що він ... . Хвіст кицьки починає смикатися – вона чимось ... . Притиснуті вуха до голови в кота означають, що він ... . Коли собака часто облизує губи, але поруч немає смаколиків, це ... про переляк чи стрес. Нашорошені вуха в кота — він ... чи ... . Якщо собака явно не хоче спати, то позіхання може свідчити про те, що тварина ... . Якщо собака дивиться на людину, яка їсть, із відкритим ротом, вона ... , що непогано було б поділитися смачненьким.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

10 **Б** Підкресліть у реченнях присудки. Використовуючи матеріал таблиці, визначте, які присудки належать до складених дієслівних. Чим виражені основна та допоміжна частина в них?

ЧАСТИНИ СКЛАДЕНОГО ДІЄСЛІВНОГО ПРИСУДКА

Основна частина: Неозначена форма дієслова (інфінітив)

Допоміжна частина	Приклад
Допоміжні дієслова, які означають початок, завершення, продовження дії (почати, стати, кинутися, перестати, зостатися, продовжувати тощо); дієслова зі значенням можливості, неможливості дії, прагнення, бажання (мусити, уміти, хотіти, треба, бажати, думати, *любити* тощо)	У нових умовах провідного значення в житті тварини **починають набувати** навички.
Прикметники та дієприкметники	Тварина **повинна знайти** нову форму поведінки в нових умовах.
Присудкові прислівники	Досвідченим дресирувальникам **потрібно зважати** на дію інстинктів.
Стійкі сполучення слів	Тварини здебільшого **не в змозі опиратися** інстинктам.

10 **В** Повправляйтеся у визначенні граматичної основи речення, ураховуючи наявність простого й складеного дієслівних присудків, в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

11 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** інформацію про спадкові й набуті риси у тваринному світі. Керуючись цією інформацією та змістом повісті, заповніть таблицю, наводячи відповідні цитати з повісті «Біле Ікло».

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ГОЛОВНОГО ПЕРСОНАЖА ПОВІСТІ «БІЛЕ ІКЛО»

Розділ твору	Біле Ікло керується інстинктами, незважаючи на можливості альтернативних дій	Біле Ікло набуває навичок, і новий досвід змінює його	Висновок: Біле Ікло прогресує чи деградує

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

11 **Б** Обговоріть, яким чином зовнішні обставини впливають на характер і поведінку персонажа. Коли під їхнім впливом героєві вдається прогресувати, а коли, навпаки, нові виклики спричиняють паузи в розвитку або й змушують утрачати набутки, деградувати.

11 **В** Зробіть висновок, статичним чи динамічним персонажем є Біле Ікло в творі Джека Лондона. За результатами обговорення життєвого шляху Білого Ікла та зробленого висновку напишіть характеристику персонажа.

Статичний персонаж — це той, який не змінюється протягом усієї історії, тоді як **динамічні** персонажі є протилежними — вони зазнають значних внутрішніх та / або зовнішніх змін. На кінець історії динамічні персонажі сильно відрізняються від того, якими вони були на початку.

Форум читачів і глядачів

12 **А** Об'єднайтесь у три групи, кожна з яких має дати відповіді на кілька запитань, аналізуючи життя Білого Ікла поруч зі Старим Бобром, Красенем Смітом і Відоном Скотом. Для відповідей використайте ваші нотатки в таблиці до вправи 11:

1. Як ставився цей господар до своєї тварини?
2. Які три риси вдачі найбільше проявлялися в Білого Ікла поруч із цим господарем? У чому була причина?
3. Що допомагало Білому Іклові вибудувати стосунки з цим господарем?
4. Які почуття переважали в Білого Ікла стосовно господаря?
5. Які життєві уроки виніс герой, проживши з цим господарем частину свого життя?

Відповідь на перше питання дайте письмово. Дослідіть, які різновиди присудків ви використали. Заповніть наступну таблицю.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

ЯКУ РОЛЬ У РОЗВИТКУ БІЛОГО ІКЛА ВІДІГРАВАЛИ ЛЮДИ, ЯКІ ТРАПЛЯЛИСЯ НА ЙОГО ЖИТТЄВОМУ ШЛЯХУ?

Розділ твору	Хто вирішував долю Білого Ікла: Кічі, він сам, Сивий Бобер, Красень Сміт, Відон Скот	Які життєві уроки / Які закони життя починає розуміти Біле Ікло	Як це впливає на його вдачу, які риси формуються в ньому

12 Б Кого з господарів можна назвати антагоністом Білого Ікла? Аргументуйте вибір. Хто з персонажів, які належать до тваринного світу, також є його антагоністами?

Дискусійний майданчик

13 Доведіть або спростуйте думку про те, що в образі Білого Ікла автор змальовує людину, яка під впливом різних життєвих обставин змінюється або в кращий бік, або в гірший.

Практикум

14 В інтерактивному електронному додатку до підручника перегляньте кілька відео про використання сервісу для створення презентацій Canva. Яка інформація в них була новою для вас? Що спільного в цих відео? Чи можна вважати такий контент навчальним? Відповідь аргументуйте. Які відмінності в повідомленнях авторів кожного відео ви помітили? Якою інформацією ви порадили б доповнити ці відео? Аргументуйте ваші пропозиції. Виконайте одну презентацію з будь-якого навчального предмета, яку вам потрібно підготувати найближчим часом, у сервісі Canva.

Форум читачів і глядачів

15 А Прочитайте в **Хрестоматії** текст «Твоя презентація: як домогтися успіху». Виконайте тестові завдання до нього в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

15 **Б** Узагальнивши матеріали аналізу повісті, зокрема щодо еволюції головного героя, створіть презентацію «Еволюція образу головного героя: від Сірого вовченяти до Приспаного вовка». Використайте один з опрацьованих під час цього тижня сервісів розроблення презентацій або інший інструмент, який вам до вподоби.

Індивідуальне читання

16 **А** Підсумуйте результати обговорення в класному читацькому чаті або на засіданнях читацького клубу про книжки, прочитані протягом поточного місяця.

16 **Б** Перетворіть пораду письменника-працелюба на рекомендацію для сумлінного читача, який прагне продуктивно організувати власне читання. Обміняйтеся ідеями з однокласниками та однокласницями. Оберіть 3–5 порад, яких будете дотримуватися.

Запорукою творчих здобутків та успішної письменницької кар'єри Джек Лондон уважав працьовитість. «Я вірю в необхідність систематичної роботи й ніколи не чекаю натхнення», — казав автор. Пишучи по 15–17 годин на день, він був переконаний, що «Не варто чекати натхнення, за ним треба ганятися з києм». Установив для себе правило — писати тисячу слів щодня — близько п'яти машинописних сторінок. У періоди творчого підйому доводив цю щоденну норму до півтори тисячі слів.

16 **В** Прочитайте інтерв'ю з письменником Максом Кідруком, яке він дав у 2016 році інтернет-виданню «BBC NEWS Україна». Запишіть короткі відповіді на такі запитання:

- Чому Макс Кідрук спочатку обрав інженерну спеціальність, хоча хотів стати письменником?
- Про що і для чого пише Макс Кідрук?

Макс Кідрук

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- Чи є книжка, яка здійснила найбільший вплив на життя письменника?
- Чому автору не подобається, коли його порівнюють зі Стівеном Кінгом?
- Яку назву має перший український технотрилер?
- Яка головна ідея цього роману, за думкою автора?
- Як Макс Кідрук ставиться до екранізації свого роману?
- Що таке щастя, на думку письменника?
- Що корисного ви знайшли для себе в цьому інтерв'ю?

16 Оберіть для індивідуального читання твір. Дотримуйтеся стратегії продуктивного читання. Визначте, хто є головним героєм твору. І супроводжуйте читання складанням ментальної мапи, у центрі якої буде головний герой. Занотуйте очікування від твору. Ознайомтеся з його структурою: чи є в ньому розділи, частини, глави тощо. Врахуйте цю структуру під час вироблення стратегії читання. Читаючи цей твір, спробуйте дослідити, які персонажі твору є динамічними, а які — статичними. Позначте результати свого дослідження на ментальній мапі. Ознайомтеся з контекстом написання твору, який ви обрали для індивідуального читання. Зафіксуйте на мапі важливі факти, події, ідеї, які допоможуть із розумінням змісту цього тексту. Під час читання доповнюйте їх, звертаючись до перевірених авторитетних джерел інформації.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.4

rnk.com.ua/108589
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.4.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Мультимедійна презентація	Візуальна інформація	Складений іменний присудок, способи вираження. Узгодження присудка з підметом. Тире між підметом і присудком	Множинні тексти	Екранізація літературного твору

Польове дослідження

1 **А** Дослідіть, чи розрізняються своїм лексичним значенням і є взаємозамінними слова «презентувати» й «репрезентувати»? Чи спорідненим із цими словами є слово «презент»? Результат дослідження візуалізуйте та представте перед класом. Щоб переконатися у правильності своїх суджень, зверніться до статті Вікторії Осіпової «Презентувати або репрезентувати?» в **Хрестоматії**.

1 **Б** Зробіть припущення, з якою метою та для кого пропонують інформацію за допомогою мультимедійної презентації. Поділіться в парах власним досвідом використання мультимедійної презентації в навчальній діяльності. Переконайте співрозмовників, що саме мультимедійна презентація може творити дива впливу на цільову аудиторію.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Мультимедійна презентація — це набір кольорових слайдів, підготовлених з використанням інформаційних технологій та призначених для розкриття однієї теми з одночасним використанням різних форм представлення інформації: тексту, графіки, відеофрагментів, анімації та звуку.

1 В Як ви вважаєте, які з наведених пунктів необхідно обов'язково врахувати під час підготовки мультимедійної презентації:

- Хто слухатиме / переглядатиме її?
- У який спосіб переглядатимуть презентацію (екран телефона, монітор комп'ютера, спеціальний екран, інтерактивна дошка тощо; у друкованому чи електронному форматі)?
- Якого результату заплановано досягти?
- Які емоції має викликати презентація?
- Який вплив матиме презентація на репутацію доповідача / доповідачки?

Дискусійний майданчик

2 В інтерактивному електронному додатку до підручника прочитайте список 24 популярних професій у 2024 році. Поміркуйте, представникам яких сучасних професій важливо вміти створювати мультимедійні презентації. Наведіть аргументи на захист своєї думки.

ТОП-24 ПОПУЛЯРНИХ ПРОФЕСІЙ У 2024 РОЦІ

24. Менеджери	22. Педагоги	19. Фахівці з реклами
18. Перукарі	15. Електрики	12. Відеомонтажер
9. Програмісти	5. Будівельники	1. ?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Оскільки презентацію доцільно використовувати тоді, коли потрібно представити, показати якийсь матеріал, то основним форматом презентації має бути не текст, а зображення.

Візуалізація даних — це графічна презентація інформації. Візуальна інформація (у вигляді нерухомих та рухомих (відео) зображень осіб, об'єктів, подій, предметів, графічного унаочнення даних) передає інформацію стисло й лаконічно, дає змогу узагальнити дані.

Творча студія

3 Об'єднайтеся в групу. На основі опрацьованої повісті «Біле Ікло», додаткової літератури зберіть необхідний матеріал для мультимедійної презентації на тему «Чого може навчити людину життя одного дикого звіра».

На основі зібраного матеріалу виберіть текстову інформацію для слайдів, доберіть графічну інформацію, аудіо та відео матеріали, обговоріть, як можна використати анімацію, й оформіть мультимедійну презентацію. Презентацію розмістіть на онлайн-дошці, щоб інші могли з нею ознайомитися. Ознайомтеся з презентаціями інших груп. Напишіть відгук на одну з презентацій, яку ви визнали найкращою за такими критеріями:

Цікава текстова інформація	Анімація використана доречно
Графічна інформація різноманітна	Відео використано доречно
Звукова інформація доповнює текстову	Графічна інформація доповнює текстову

Практикум

4 A Прочитайте текст і пригадайте, як саме візуалізація інформації допомагає вам у навчанні на різних уроках (мови, математики, історії тощо). Напишіть текст-міркування на тему «**Як візуалізація інформації допомагає мені в навчанні**».

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Візуальна інформація краще сприймається й дає змогу швидко та ефективно донести до глядача власні думки та ідеї.

Фізіологічно сприйняття візуальної інформації є основною для людини. Є численні дослідження, які підтверджують, що за допомогою зору ми сприймаємо близько 90% інформації. Продуктивність праці людини, яка використовує візуальну інформацію, на 17% вища. Завдяки унаочненню ми запам'ятовуємо такі деталі, які з тексту не привернули б уваги. Коли інформація надходить до нас не просто у вигляді набору букв, а з ілюстраціями, схемами та іншими візуальними цікавинками, вона, безсумнівно, сприймається значно легше.

Найпоширенішими способами візуалізації даних є графіки, діаграми, інфографіка, схеми, інтерактивний сторітелінг, бізнес-аналітика, карти й картограми.

(За матеріалами gurt.org.ua)

4 Б У парі обговоріть наведені питання. Визначте ті, з відповідями на які виникли утруднення. Поцікавтеся, якими були відповіді на ці питання в інших пар. Зробіть висновок про важливість використання візуальної інформації.

1. Чи в усемережжі переважає кількість візуальної інформації над текстовою? Свою думку обґрунтуйте.
2. Як ви вважаєте, чи може візуалізована інформація існувати осібно, а не лише як доповнення до словесної? Наведіть приклади.
3. Поміркуйте, чи сприйматиме глядацька аудиторія нагородження за кращі фільми року без демонстрування фрагментів фільмів-претендентів на перемогу й чому?
4. Які емоції та почуття можна передати візуальними засобами? Чому важливо навчитися вміти правильно виражати власні емоції й розпізнавати емоції інших?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дискусійний майданчик

5 Обговоріть вислів видавця, бібліофіла Павла Гудімова: «Візуальна інформація нині важливіша за текст». Поміркуйте, яке значення має обкладинка для читача / читачки, який / яка має на меті придбати книжку для читання / подарунка. Як візуалізація інформації сприяє подальшому сприйманню тексту? Чи можна обкладинку книжки назвати презентацією?

Форум читачів і глядачів

6 Перегляньте наведені в інтерактивному електронному додатку до підручника обкладинки книжки Джека Лондона «Біле Ікло». Які емоції вони викликали у вас? Як ви вважаєте, які з них найвдаліше передають сюжет твору й чому? Уявіть, що кожна з обкладинок має свій аудіосупровід. Опишіть його словесно або доберіть і продемонструйте звуковий ряд із допомогою цифрових засобів.

Творча студія

7 Уявіть, що ви маєте можливість розробити зображення для обкладинки книжки, що містить повість Джека Лондона «Біле Ікло». Поміркуйте, яку візуальну інформацію міститиме ваше зображення, на чому ви акцентуватимете увагу, адже обкладинка формує очікування читачів від книжки. Що ви проілюстрували б? Які кольори переважатимуть у зображенні? Опишіть свою ідею, обґрунтуйте її та представте задум однокласникам та однокласницям.

Форум читачів і глядачів

8 А Прочитайте відгуки про повість Джека Лондона «Біле Ікло» в інтерактивному електронному додатку до підручника. Дослідіть та обґрунтуйте, що дані відгуки є множинними текстами.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Множинні тексти — це тексти, які або мають різних авторів, або були опубліковані в різний час, або мають різні заголовки чи номери. Варто зазначити, що множинні тексти можуть бути наведено на одній сторінці. Так буває в друкованих газетах і в багатьох підручниках, а також на форумах, у відгуках користувачів, на вебсайтах із питаннями-відповідями.

8 Б Обговоріть у парі, чи отримав кожен або кожна з вас якусь нову інформацію з прочитаних відгуків, якщо так, то яку саме. Що мають спільного й чим відрізняються відгуки? Чи погоджуєтеся ви з думкою, що ці відгуки є частинами множинного тексту? Використовуючи діаграму Венна, занотуйте результати обговорення.

Практикум

9 А Ознайомтеся з українськими народними прислів'ями. Які з них вживаєте у своєму мовленні? Прокоментуйте, чому саме на вовчій і собачій натурі українці зосередили увагу.

- Вовка боятися — в ліс не ходити.
- Не спиться вовку під селом.
- Ходить мовчки, кусає по-вовчи.
- Скількі вовка не годуй, а він усе в ліс дивиться.
- Вовка ноги годують.
- Вдача собача, натура вовча.
- Вивченого пса нічим не підкупиш.
- І собака на того не гавкає, чий хліб їсть.
- І собака чує, хто його годує.
- Кожний пес на своїм смітті пан.
- Кожен пес перед своїм порогом сміливий.

9 Б Оберіть одне з прислів'їв як тему свого есе й напишіть текст. З'ясуйте, хто з однокласників чи однокласниць написав есе на ту саму тему. Об'єднайте тексти на одну тему в одному файлі та розмістить на онлайновій дошці. Не забудьте зазначити автора кожного тексту. Доведіть, що ви розмістили на онлайновій дошці множинний текст. Скільки різних множинних текстів розміщено на онлайновій дошці?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Польове дослідження

10 **А** Дослідіть, як тема собачої та вовчої натури висвітлена у фольклорній творчості інших народів світу. На яких саме рисах зосереджено в них увагу?

10 **Б** Пригадайте з власного читацького досвіду літературні твори, у яких порушено тему взаємостосунків людини з хижаками. Організуйте бліц-турнір, у якому кожен лаконічно презентує вибраний твір. Здійсніть аналітичний огляд, чи всі твори відображають гуманний вплив людини на світ дикої природи. Зробіть висновок, чому вроджені риси характеру персонажів-представників дикої природи певним чином трансформуються під впливом стосунків із людиною. Якою є ця трансформація й від чого вона залежить?

Практикум

11 Чи доводилося вам з-поміж домашніх улюбленців мати собаку або, можливо, ви мрієте про це, готуєтеся до придбання й зібрали інформацію щодо правильного догляду за ним? Напишіть допис про виховання собаки й розмістіть на онлайн-дошці чи у групі класу, в соціальній мережі. Поділіться досвідом / намірами, як відповідально виховувати собаку, щоб не було приводу вважати його небезпечною і непередбачуваною твариною для вас та інших людей. Прокоментуйте дописи однокласників. Ознайомтеся з коментарями до свого тексту. З'ясуйте, ви читатимете тексти одиничні чи множинні? Думки якого з них є для вас найбільш пізнавальними й корисними? Занотуйте їх для себе на майбутнє.

Наукова лабораторія

12 Прочитайте. Випишіть із тексту речення з підкресленими граматичними основами. Дослідіть, з чого складається і що виражає присудок у цих реченнях. Визначте вид присудка. З'ясуйте, де граматичне значення присудка виражене дієсловом-зв'язкою, а лексичне — іменником.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Біле Ікло став справжнім бійцем. Він добре розраховував, ніколи не знесилював себе даремно, не стикався надовго тіло в тіло з ворогом. Він прожогом налітав і, коли хибив, так само прожогом відскакував назад. Як і всі вовки, він страшенно не терпів тривалого доторку до чужого тіла. Це дихало небезпекою й доводило його до сказу. Він мусить бути вільний …

Складений іменний присудок складається з дієслова-зв'язки, що виражає граматичне значення присудка, та іменної частини (іменника, прикметника та ін.), яка виражає його лексичне значення: М'ясо **було смачне**, а Біле Ікло **був голодний**.

До іменної частини складеного присудка можуть входити сполучники **як**, **мов**, **немов**, **ніби**, які вносять у присудок значення порівняння: **Цей інстинкт виявився як страх вовчиці за вовченят.**

Практикум

13 А Прочитайте уривок повісті «Біле Ікло». Дослідіть, за допомогою яких мовних засобів автор дав змогу вам уявити описану картину. Як ви вважаєте, чи кмітливим з'явилося на світ вовченя? Як вдалося авторові в подальшій оповіді розкрити всі генетично закладені у вовченяті інтелектуальні можливості? Як допомогли вони пережити та здолати все, що доля приготувала головному героєві повісті?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Мало не весь перший місяць свого життя вовченя проспало так, але тепер, коли очі його вже добре бачили, воно спало менше й поступово вивчало світ, що **був навколо. Цей** його світ **був похмурий**, але воно цього не помічало, бо іншого світу не знало. Воно жило в напівтемряві, й очі його зроду не бачили іншого світла. Його світ **був тісний**, він обмежувався стінами лігва; а що вовченя анітрохи не знало того широкого світу, що був зовні, тим-то його й не гнітили вузькі межі його існування.

Воно дуже рано зробило важливе відкриття, що одна стіна його світу не схожа на решту. Це **був отвір**, і звідти падало в печеру світло.

13 **Б** З'ясуйте спосіб вираження присудка в реченнях із виділеними словами. Дослідіть, чи в усіх випадках виділене слово «був» є дієсловом-зв'язкою.

Наукова лабораторія

14 **А** Зробіть припущення, як правильно сказати: промайнул**и** чи промайнул**о** п'ять хвилин? З'явил**ися** чи з'явил**ося** двоє чоловіків?

14 **Б** Прочитайте уривок. З'ясуйте, якою частиною мови виражено підмет у виділеному жирним реченні. Зверніть увагу, як узгоджуються підмет із присудком. Більше дізнайтеся про правила узгодження у **Довіднику**.

Біле Ікло не зразу навіть зрозумів, що він вільний. **Чимало місяців** минуло відтоді, як він потрапив до рук Красеня Сміта. За весь цей час він і хвилини не був на волі, опріч тих випадків, коли його відв'язували, щоб він бився. Після бою його зараз же знову припинали на ланцюга.

Він не знав, що йому робити з цією волею. Може, боги вигадали ще якусь диявольську витівку? Він повільно й обережно ступив кілька кроків.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

15 **А** Запишіть речення, вибираючи з дужок потрібну форму присудка; поясніть свій вибір. Підкресліть граматичну основу.

1. Його батько й мати (живилися / живився) самим тільки м'ясом.
2. Четверо санок (підіймалось / підіймалися) від річки й (прямувало / прямували) до нього під дерева.
3. Чоловік шість (оточило / оточили) скарлючену постать, оточену пригаслим вогняним кільцем.
4. Йому здалося, що всі сімнадцять чортів (напало / напали) на нього, — усміхнувся Метт.

15 **Б** Запропонуйте однокласнику чи однокласниці перевірити свої записи, натомість оцініть його чи її роботу. Обговоріть особливості узгодження присудка з підметом.

15 **В** Прочитайте речення з повісті «Біле Ікло», визначте в них граматичну основу. Пригадайте правило узгодження присудка з підметом, прокоментуйте в парах написання.

1. Прибіг захеканий і весь у куряві Біле Ікло.
2. Кілька собак налітали на нього.
3. Та все-таки спереду і ззаду санок ступало двоє невгамовних і безстрашних людей.
4. Була вже шоста, але до світанку залишалося ще три години.
5. Генрі з Біллом не раз мусили розплутувати посторонки.

Наукова лабораторія

16 **А** Прочитайте текст. Чим його зміст збагатив ваш життєвий досвід? Чи можна тексту дати назву «Не такий страшний вовк, як його малюють»? Відповідь аргументуйте.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Вовк — друга за розміром після ведмедя хижа тварина України. Він мешкає в усіх регіонах. Чисельність його близько 3-х тисяч особин. Людина завдяки високому зросту не є об'єктом полювання навіть для голодного звіра. Вовк намагається оминати її. Винятком може стати дитина вагою до 40 кг. Але якщо доросла людина присяде, то це може спровокувати вовка до нападу. Можна скористатися дієвим методом відлякування хижака під час випадкової зустрічі: максимально розгорнути поли верхнього одягу над головою, щоб здаватися масивнішим і вищим.

Загалом випадки нападу вовка на людину є рідкісними. **Більша загроза для людини — це здичавілі собаки-безхатьки.** Відсутність у людей культури утримання тварин призводить до формування великих зграй, зокрема на околицях населених пунктів. Ці пси не бояться людей, тому здатні до агресивних нападів.

Безсумнівно, дикі звірі — непередбачувані. Ніхто не знає, як будь-який хижак реагуватиме на людину. Щоб уникнути небажаної зустрічі з великими тваринами, потрібно, перебуваючи в лісі, створювати гамір, гучно розмовляти, наспівувати, сміятися тощо. Голос попередить тварин про наближення людини, і вони самі зійдуть з вашого шляху, відведуть дитинчат на безпечну відстань.

Варто пам'ятати, що хижаки є ні ворогами, ні друзями людині. Вони — представники природної фауни. А щоб не стати жертвою їхніх інстинктів, варто вивчати світ дикої природи.

(С. Гуменюк, Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник).

16 Перегляньте текст і випишіть виділені жирним шрифтом речення, визначте в них граматичні основи. Якими частинами мови виражені підмет і присудок? Розгляньте наведену нижче таблицю «Тире між підметом і присудком» і з'ясуйте, у яких випадках необхідно ставити тире, а у яких тире не ставимо.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

ТИРЕ МІЖ ПІДМЕТОМ І ПРИСУДКОМ

Тире ставимо	Тире не ставимо
1. Якщо підмет і присудок виражені іменником або числівником у Н. в. (Людина — найневгамовніша в світі істота).	**1.** Якщо присудок виражений прикметником або числівником (Собака занадто розумний).
2. Якщо підмет виражений особовим займенником і виділяється логічним наголосом (Він — страшний тиран).	**2.** Якщо присудок приєднується словами **як**, **ніби**, **мов**, **немов**, **немовби**, **наче**, **неначе** та ін. (Цей інстинкт виявився як страх вовчиці за вовченят).
3. Якщо обидва головні члени або один із них виражені неозначеною формою дієслова (Вовка боятися — в ліс не ходити (Нар. творчість)).	**3.** Якщо перед присудком (крім присудка в неозначеній формі дієслова) стоїть частка **не** (Але життя **не** сон).
4. Якщо перед присудком стоїть одна з часток — **це**, **то**, **ось** (А вовки — **це** суходільні акули. Семеро куріпченят і маленька ласиця — **оце** й уся його здобич).	**4.** Якщо підмет і присудок — фразеологізми.
	5. Якщо перед присудком немає паузи.

16 **В** Повправляйтеся у визначенні складного іменного присудка в реченнях, а також у написанні тире між підметом і присудком в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

17 **А** Обговоріть у малих групах свої літературні вподобання на тему захопливих пригод. Яке місце має з-поміж обговорюваних літературних творів, на вашу думку, повість Джека Лондона «Біле Ікло»? Пригадайте, у яких моментах під час читання повісті автор твору й ви перебували у стані близького спілкування, зокрема відчували наміри автора, розуміли його ідеї, співпереживали зображуваним героям і розділяли їхні почуття.

17 **Б** Як ви вважаєте, яка роль перекладача всесвітньо відомого художнього твору в цілісному сприйнятті читачами:

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- унікального авторського стилю твору,
- його естетики,
- багатства мовних засобів, місцевих діалектів,
- атмосфери, гумору, характеру й настрою, закладених у тексті?

Дослідіть, хто є перекладачами повісті «Біле Ікло» українською мовою.

18 **А** Зробіть припущення, чому повість «Біле Ікло» надихає кіномитців до створення за її мотивами численних екранізацій. Поцікавтеся в усемережжі, чи ваші припущення були правильними.

18 **Б** Перегляньте пригодницький фільм американського режисера Рендала Клайзера «Біле Ікло» 1991 року. Обговоріть у групах, як цілісний творчий задум Джека Лондона вдалося реалізувати кінодитцям у екранному творі.

18 **В** Розгляньте світлину, поділіться враженнями, чи впродовж читання твору такими ви уявляли персонажів, північноамериканську природу й побут народностей Аляски. Які кінокадри в переглянутому фільмі вас вразили найбільше?

Ітан Гоук у фільмі «Біле Ікло» (1991)

Як ви вважаєте, який із прийомів допоміг авторові розкрити характери персонажів-людей у повісті:

- особливості мовлення;
- докладні описи їхньої поведінки;
- показ їхніх емоцій і переживань;
- ставлення до тварини.

Творча студія

19 Напишіть есе для читацького блогу на одну із тем: **«Чому в хижих очах можна побачити любляче серце?»**, **«Чи вчить повість Дж. Лондона «Біле Ікло» розпізнавати межу між добром і злом?»**, **«Чому достатньо людяності однієї людини, щоб навчити хижака любові й довіри?»**, **«Любов — велика сила»**.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.5

rnk.com.ua/108590
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.5.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Самопрезентація	Звукова інформація	Означення. Означення узгоджені й неузгоджені. Прикладка як різновид означення	Цілісні тексти	Саундтрек до книги

Дискусійний майданчик

1 А Розгляньте зображення. Обговоріть гуртом і зробіть припущення, як самопрезентацію відрізнити від презентації. У яких ситуаціях виникає потреба демонструвати власні гідні якості перед аудиторією / співбесідником? Прочитайте в **Хрестоматії** текст «Самопрезентація». З'ясуйте, як успішно себе презентувати. Опрацюйте в усемережжі додаткову інформацію на цю тему.

1 Б Розгляньте наведені пункти плану, випишіть ті, які потрібно врахувати під час підготовки до самопрезентації. Допишіть, яких не вистачає.

- Увічлива поведінка, привітання, представлення;
- Коротка розповідь про себе;
- Заглиблення у власну біографію, спогади дитинства;

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- Дата народження, відомості про освіту;
- Коротка розповідь про власний розвиток і зростання, сильні сторони як особистості;
- Нагороди, заохочення;
- Хвалькуватий тон оповіді;
- Демонстрація власних сильних сторін;
- Подяка за приділений час, прощання.

Наукова лабораторія

2 **А** Доведіть, що текст «Самопрезентація», опрацьований вами в попередній вправі, є прикладом цілісного тексту (існують ще змішані та перервані тексти, про які йтиметься в наступних модулях).

Цілісним вважають текст, який структуровано за абзацами або розділами. Наприклад, газетні повідомлення, нариси, романи, оповідання, відгуки, листи тощо. Текст оформлюється за правилами розташування абзаців (наприклад, із відступами) та пунктуації. Для подання інформації часто використовують допоміжні засоби: різний кегель, шрифт, тобто курсивний і грубий, або рамки й шаблони. За допомогою заголовків і змісту розпізнаємо організацію тексту. Ці маркери також дають підказки щодо меж тексту (наприклад, указують на завершення розділу).

2 **Б** Обговоріть, чи можна текст повісті Дж. Лондона «Біле Ікло» вважати цілісним. Яку роль відіграють зміст і заголовки розділів у цьому тексті?

2 **В** Об'єднайтеся в пари. Переформатуйте текст «Самопрезентація» з попередньої вправи на схему. За нею представте один одному свої переваги як особистості. Поміркуйте, чи створену схему можна вважати цілісним текстом. Наведіть аргументи на підтвердження своєї думки.

Я—Є...

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

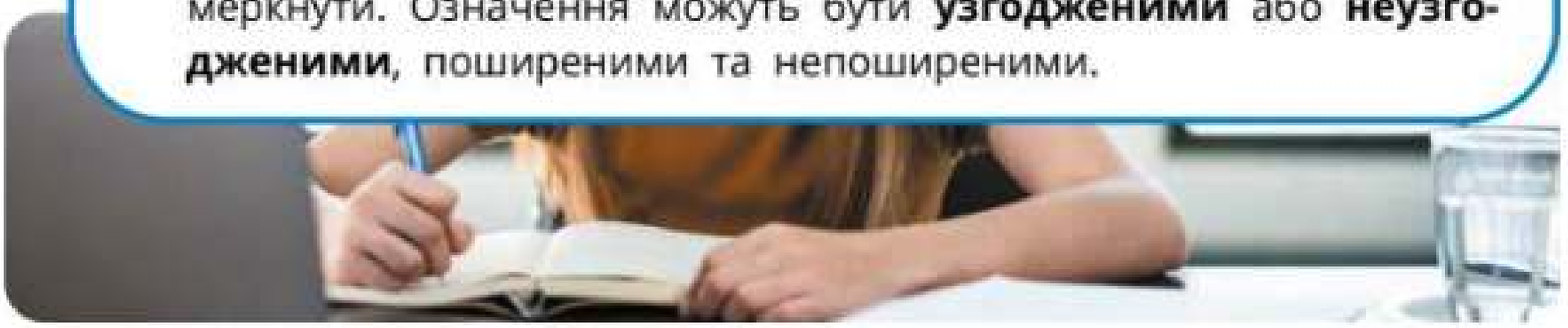
Наукова лабораторія

3 **А** Прочитайте речення, записані нижче ліворуч, і порівняйте їх з реченнями, якими розпочинається повість «Біле Ікло». Випишіть із тексту повісті словосполучення з виділеними іменниками, які відсутні в поданих реченнях.

Пригадайте з біографії Джека Лондона, чи мав змогу автор відчути на власному досвідові суворе життя Північного безлюддя й достовірно передати особливості цих природних умов. Яку роль виконують прикметники у виписаних словосполученнях?

Речення	Початок повісті «Біле Ікло»
Бір похмуро чорнів упродовж обох берегів **річки**. **Вітер** зірвав із **дерев покривало** інею, і тепер вони мовби тулилися одне до одного в сутінках надвечір'я. **Мовчанка** панувала над країною, а сама ця **країна** була така, що від неї навіть тугою не віяло.	Темний ялиновий бір похмуро чорнів упродовж обох берегів замерзлої річки. Недавній вітер зірвав із дерев біле покривало інею, і тепер вони мовби тулилися одне до одного, чорні й зловісні, в сутінках надвечір'я. Глибока незмірна мовчанка панувала над країною, а сама ця країна була така пустельна й непорушна, така самотня і холодна, що від неї навіть тугою не віяло.

Означення — це другорядний член речення, який указує на ознаку, якість чи властивість предмета, порядок при лічбі й відповідає на питання **який? чий? котрий? скількох? скільком?**: Тьмяне світло короткого безсонячного дня почало вже меркнути. Означення можуть бути **узгодженими** або **неузгодженими**, поширеними та непоширеними.

3 **Б** Ознайомтесь у **Довіднику** з інформацією про означення та схарактеризуйте в реченнях тексту означення (від якого слова залежать, на які питання відповідають, узгоджені чи неузгоджені, поширені чи непоширені. Поясніть розділові знаки. З'ясуйте, котрі з означень виконують тільки інформативну функцію, а які — ще й образну.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

4 **А** Виконайте завдання, об'єднавшись у дві групи. Випишіть виділені сполучення слів: група 1 — з узгодженими означеннями; група 2 — з неузгодженими. Поставте питання від означуваного слова до залежного; з'ясуйте, чим виражені означення.

1. **Погляд Біллів** спинився випадково на собаках.
2. Така була епітафія, що дав Генрі **третьому загиблому собаці**.
3. Хто боїться різок, той **все одно, що вже відшмаганий**.
4. А **світло стіни** чимраз яскравішало.
5. Біле Ікло виходив **сухим із води**.

4 **Б** З'ясуйте, чим різняться означення в наведених парах словосполучень. З'ясуйте, котре з означень — узгоджене чи неузгоджене — чіткіше виражає особливість ознаки.

Лісовий мешканець — мешканець лісу; материнське серце — серце матері, вітер з поривами — поривчастий вітер, запряг собак — собачий запряг.

Кадри з фільму «Біле Ікло» (1991)

Дискусійний майданчик

5 Обговоріть у невеликих групах питання, чому малі діти без вагань знайомляться й розповідають про себе, а дорослі втрачають таке бажання.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

6 Прочитайте поради, як подолати хвилювання під час самопрезентації (**джерело: MedOnline**). Поміркуйте, чи маєте ви власні прийоми й доповніть список порад. Обговоріть з однокласниками та однокласницями, що роблять вони, щоб бути спокійними та впевненими в ситуації самопрезентації.

ЯК ПОДОЛАТИ СВІЙ СТРАХ ПІД ЧАС САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ

Створіть зону комфорту. Готуйте свою промову чи презентацію заздалегідь.

Компетентність. Звичайно, дуже добре, коли ви розумієте, про що говорите. Так ви почуваєтеся набагато впевненіше.

Візуалізація. Уявіть, що ви виступаєте. Не важливо, чи буде велика аудиторія чи маленька група людей.

Не думайте про свої невдачі. Ви виступаєте, а всі ці люди дивляться на вас та уважно слухають.

Практика. Якнайчастіше репетируйте свою промову перед дзеркалом або камерою.

Дихайте. Обов'язково робіть кілька глибоких вдихів до початку виступу. **Сконцентруйтеся на головному.** Не думайте про свою зовнішність, голос. **Сфокусуйтесь на аудиторії, а не на собі.**

Творча студія

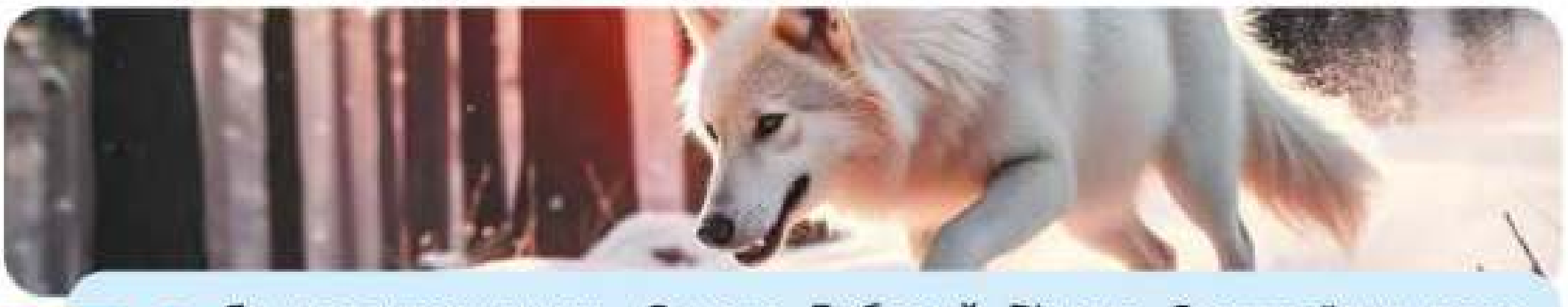
7 Підготуйте власну самопрезентацію: продумайте текст і запишіть відео. Розмістіть відео з самопрезентацією на інтерактивній дошці. Перегляньте, як впорались із завданням ваші однокласники. Які із перелічених порад щодо подолання хвилювання допомогли вам у процесі самопрезентації? Оберіть самопрезентацію, яка вас найбільше зацікавила, і напишіть відгук за такими критеріями:

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Цікавий початок	Інформація подана коротко, чітко
Кожне твердження підкріплене доказами	Між частинам тексту є логічний зв'язок
Представлені сильні сторони особистості	Наявні висновки, які відповідають поданій інформації

Практикум

8 Прочитайте уривки з повісті «Біле Ікло». Об'єднайтеся в групи, оберіть один з уривків і обговоріть наведені запитання та виконайте завдання. Занотуйте відповіді та презентуйте учасникам та учасницям інших груп свої напрацювання.

- Як характеризують Сивого Бобра й Відона Скотта їхня поведінка? Чи могли б вони вважати такі дії своїми життєвими досягненнями й чому? Якими були наміри цих людей, що вони відчували? Чи випадковими були такі ситуації? Який можна зробити висновок про наслідки їхніх дій і ставлень у подальшому житті прирученого вовка?
- Які емоції викликав у вас перебіг подій у кожному з уривків?
- Які емоції відчув Біле Ікло в обох уривках?
- Як ви вважаєте, чим емоція страху вовченяти втратити матір відрізняється від страху перед безжальною рукою індіанця?
- Чи готовим був Біле Ікло до таких вчинків людей?
- Чому рука людини в другому уривкові не заподіяла зла вовкові?
- Порівняйте й прокоментуйте першу реакцію Білого Ікла на дії людини стосовно нього в обох уривках.
- Чи можна виправдати жорстокість вчинків Сивого Бобра в повісті? А Білого Ікла? Відповідь аргументуйте.
- Як ви вважаєте, чому життя вовка з моменту народження й до зрілого віку викликає калейдоскоп емоцій у читачів і глядачів? Візуалізуйте ці емоції.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Уривок 1

Страх втратити матір був такий великий, що вовченя знехтувало навіть покликом людини-бога.

Але боги звикли, щоб їм корились, і розлючений Сивий Бобер метнувся човном навздогін. Догнавши Білого Ікла, він нагнувся, схопив його за карк і витяг із води. Проте він не пустив його на дно човна, а, так тримаючи в лівій руці, почав бити. Ну, та й бив же! Рука в індіанця була тяжка, і кожен удар дошкульний, а сипав він їх, не жаліючи.

Під градом цих ударів Біле Ікло метлявся з боку в бік, як зіпсований маятник. Чого тільки він не перечував! Спершу його охопив подив, потім — страх, і він почав скавучати після кожного удару.

Натомість скоро прийшла лють. Уся його волелюбна вдача ожила: він вискалив зуби й безстрашно гарчав просто в обличчя розгніваному богові.

Сивий Бобер не переставав бити, Біле Ікло не переставав гарчати. Звичайно, так не могло тривати без кінця. Хтось мусив поступитись, і поступився Біле Ікло. Страх знов опанував його. Це вперше людина так з ним поводиться. Усі випадкові удари, що перепадали йому раніше — дрючком чи каменем, — здавалися пестощами проти того, що було зараз. Він здався і почав скавучати й вити. На кожен удар відповідав він пронизливим скавучанням; страх перейшов незабаром у жах, і скавучання злилося в одне безперервне виття, не пов'язане з ритмом ударів.

Уривок 2

А, так він і знав! Ось вона простягається до нього, ця підступна рука, вона спускається йому на голову. Але бог усе говорить, і голос його тихий та ласкавий. Незважаючи на погрозливу руку, цей голос будить довіру. В Білому Іклі завирували найпротилежніші почуття. Здавалося, він розлетиться на шматки з напруження, стримуючи ці суперечні сили, що намагалися в його душі перемогти одна одну.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

І він зупинився на півдорозі — він гарчав, їжився, щулив вуха, але не пробував ані відскочити назад, ані вхопити бога зубами. Рука спускалась усе ближче й ближче. Ось вона торкнулася настовбурченої шерсті. Він пригнувся — рука щільніше притиснулась до нього. Пригнувшись, мало не тремтячи, він усе ще стримувався. Його мучив доторк цієї руки, що ґвалтувала його інстинкти. Він не міг за один день забути все те лихо, що витерпів від людських рук. Але така вже була воля бога, і він силкувався їй скоритись.

Рука піднялась, а тоді знов лягла, гладячи його. Так тривало й далі. Але щоразу, як рука підіймалася, за нею вставала й шерсть; коли ж опускалася — вуха щулились, і в горлі клекотіло глухе гарчання. Біле Ікло усе застерігав, що зараз же відплатить за всяке зло, йому заподіяне. Хто зна, коли нарешті викриються правдиві заміри бога! Щохвилини цей лагідний голос, що будить таку довіру, може обернутись у гнівний рев, а ця ласкава й пестлива рука схопить його, безборонного, наче кліщами, й жорстоко покарає.

Здійсніть самооцінку результатів узаємодії в групі. Оцініть свої досягнення за кожним пунктом таблиці від 0 до 2 балів.

1	Активність у роботі групи	
2	Удалі пропозиції, які враховані групою	
3	Підтримка інших учасників групової взаємодії	
4	Ініціювання цілком нової ідеї, яка була сприйнята всією групою	
5	Удале узагальнення думок інших учасників у створенні презентації	
6	Доповідь із презентацією результатів групової взаємодії	
Загальний бал		

Кадр з фільму «Біле Ікло» (1991)

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

9 **А** Прочитайте уривок із повісті. Поміркуйте, чому, незважаючи на жорстокість, підступність і зраду людини, Біле Ікло завжди залишається вірним людині. Запишіть свої міркування.

Так було і з Білим Іклом. Він зрозумів, що звірі-люди — це боги, справжні й усюдисущі. Його мати, Кічі, виявила свою покору, як тільки вони гукнули її на ім'я, таку саму покору почав виявляти й він. Він визнав за їхній привілей полювання на живе м'ясо, звертав їм з дороги, коли вони йшли, підходив, коли вони кликали, скоренько тікав, коли вони гнали, і припадав до землі, коли вони погрожували. Бо за кожним їхнім бажанням була сила, що вимагала послуху, сила, що спричиняла біль, сила, що давалася взнаки кулаками, дрючками, летючим камінням та пекучим шмаганням батога.

Він належав їм, як належали їм усі собаки, і жив так, як вони наказували йому. Вони могли скалічити й забити його або ж помилувати. Таку науку він мусив незабаром затямити.

9 **Б** Зверніть увагу на виділені слова в тексті. На які питання вони відповідають? Що означають? Чи є вони одним членом речення? Ознайомтесь в **Довіднику** з інформацією про прикладку як різновид означення.

Прикладкою називається означення, виражене іменником, що узгоджується з означуваним словом у числі й відмінку. Прикладки вказують на професію, рід занять, вік, національність особи; назву предмета, його якість, характеристику, призначення.

9 **В** Об'єднайтеся в групи. Прочитайте уривок і дослідіть різницю між прикладкою та неузгодженим означенням. Прочитайте. У яких виділені слова є означеннями? Які із них є прикладками? Поясніть написання прикладок.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

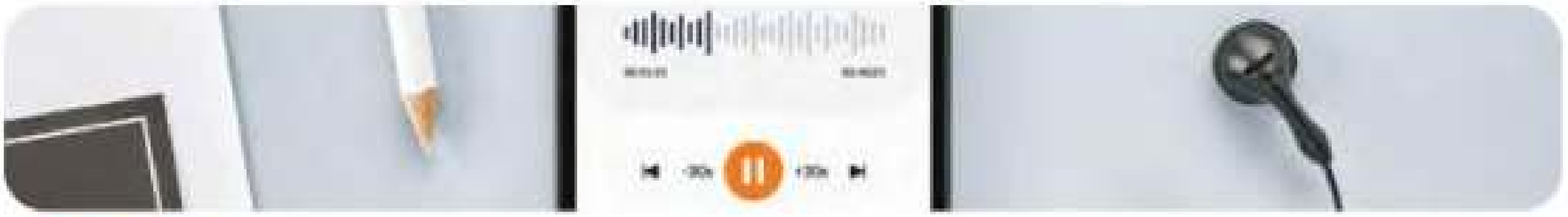
Стояв квітень, і Білому Іклу якраз рік минув, коли він повернувся до старого селища й Міт-Са зняв з нього збрую. Ще він не дійшов свого **повного** розвитку, хоч після Ліп-Ліпа був **найбільший** серед **собак-річняків**. Від свого **батька-вовка** й від матері Кічі він успадкував силу та будову тіла і вже мало не дорівнявся до **дорослих** собак. Але **кремезним** він ще і не став. Тіло його було **довге** й **струнке**, і сила його полягала більше в гнучкості, аніж у вазі. Шерсть він мав **сиву** зовсім як у вовка, та й з вигляду його від вовка не можна було б відрізнити.

9 Г Повправляйтеся у визначенні й використанні неузгоджених означень, прикладок у реченнях в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Наукова лабораторія

10 А Як ви вважаєте, про що інформують звуки природи? Якими словами можна описати стан вашої душі, коли звучать улюблені її звуки? Наведіть приклади, коли звуки природи надихають на народження нових ідей і налаштовують на їх втілення. Поміркуйте, чи тиша є виразником звукової інформації.

Звукова інформація — це інформація, в основі якої є звукові коливання.

10 Б Прочитайте наведений уривок повісті. Проаналізуйте, як звукова інформація під час спілкування Відона Скотта з Білим Іклом вплинула на почуття головного персонажа. Візуалізуйте за допомогою схеми, малюнків, як мовлення людини впливало на емоції тварини.

Потім бог заговорив, і вже на перші звуки його голосу шерсть на карку в Білого Іклa настовбурчилась і в горлі йому знову заклекотіло. Але бог не робив ніяких загрозливих рухів і говорив усе так само спокійно.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Деякий час Біле Ікло гарчав в унісон з його голосом, і між словами та гарчанням встановився згідний ритм. Бог усе говорив, не примовкаючи. Він так розмовляв з Білим Іклом, як ще ніхто й ніколи з ним не розмовляв. У його тихій і лагідній мові відчувалася ніжність, що якимось дивним чином почала проймати собаку. Мимоволі і всупереч застережливому інстинктові, в Білому Іклі прокинулася довіра до цього бога. Попри весь свій гіркий досвід стосунків з людьми, Біле Ікло раптом пройнявся відчуттям безпеки.

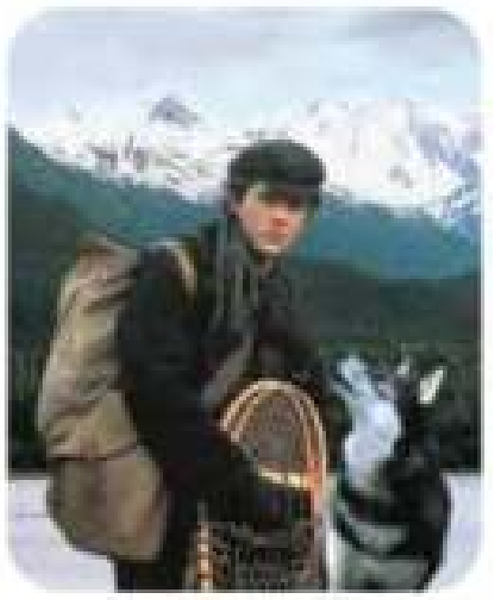
... Бог усе говорив. У голосі цьому чулася ласка — щось таке, чого Біле Ікло ніколи не зазнавав. Ця ласка розбурхувала в Білому Іклі якісь почуття, що їх він досі теж ніколи не зазнавав. Він відчув якесь дивне заспокоєння — немовби задовольнилась якась його потреба, немовби всередині йому заповнилась якась порожнеча. Але зараз же знову подав голос інстинкт, і згадався повчальний досвід. Боги завжди лукаві й вигадують всякі неможливі способи, аби свого дійти.

... Біле Ікло знову загарчав на звук його голосу, однак цього разу не втік від руки, що пестливо гладила його по голові та шиї.

І це було для Білого Іклa початком кінця його попереднього життя, життя, де панувала сама ненависть.

Практикум

11 Які звуки природи асоціюються у вас з повістю «Біле Ікло»? Які звуки домінують у вашій уяві? Якими мовними засобами вдалося авторові донести звуки природи в тексті? Перегляньте текст, пригадайте 3–4 епізоди й випишіть словосполучення або речення, якими автор описує звуки природи в згаданих епізодах.

Кадр з фільму «Біле Ікло» (1991)

Епізод повісті «Біле Ікло»	Словосполучення або речення, якими автор описує звуки природи

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

12 Уявіть себе актором / акторкою, який / яка бере участь у запису аудіокниги «Біле Ікло». Підготуйтеся до виразного читання наведеного уривка. Роздрукуйте текст і зробіть примітки щодо логічних наголосів, пауз, підвищення або зниження тону, які, на вашу думку, будуть доречними для певних речень. Яка емоція є найсильнішою в цьому фрагменті твору? Прочитайте уривок, намагаючись передати голосом його емоційне напруження.

Дні приходили й минали, а хазяїн не повертався. Біле Ікло, що ніколи в житті не хворів, занедужав. Згодом він так знесилів, що Меттові довелося взяти його в хату. І коли Метт став писати до Скотта, він згадав і про Білого Ікла.

Відон Скотт, одержавши цього листа в Серкл-Сіті, прочитав таке:

«Цей проклятущий вовк не хоче працювати, не хоче їсти. Ніякого духу в ньому не лишилось. Усі собаки його б'ють. Йому конче треба знати, що з вами, а я не вмію йому пояснити. Може, він і здохне без вас».

Метт писав правду. Біле Ікло перестав їсти, занепав духом і дозволяв кожній собаці кривдити себе. Він лежав у хатині, байдужий і до їжі, і до Метта, і до самого життя. Йому однаково було, чи ласкаво розмовляє з ним Метт, а чи його лає. Щонайбільше він підводив голову, зиркав на Метта потьмянілими очима і знову клав її на передні лапи.

Стояв вечір. Метт, читаючи, ворушив губами й бубонів собі слова, коли враз почув тихеньке скавучання Білого Ікла. Собака звівся на ноги, нащулив вуха й прислухався, дивлячись на двері. За хвилину Метт почув чиюсь ходу. Двері відчинились, і ввійшов Відон Скотт. Вони потиснули один одному руки, і Скотт роззирнувся.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

— А де ж вовк? — спитав він.

І тут він побачив його. Біле Ікло стояв на тому місці, де був лежав, — коло грубки. Він не кинувся до хазяїна, як це зробив би кожен інший собака, він тільки стояв і чекав.

— Оце тобі маєш! — вихопилось у Метта. — Дивіться-но, він же хвостом махає!

Відон Скотт вийшов насеред кімнати й покликав собаку. Біле Ікло підійшов до нього доволі швидко, хоч і не стрибнув назустріч. Через ніяковість ступав він незграбно, а що ближче підходив, то в очах йому з'являвся дивний вираз: у них засяяла глибока любов.

— За весь час, що вас не було, на мене він і разу так не глянув, — озвався Метт.

Відон Скотт не чув цих слів. Присівши навпочіпки перед Білим Іклом, він пестив його: чухав йому за вухами, гладив шию й плечі і ніжно плескав по спині пучками пальців. Відповідаючи на пестощі, Біле Ікло загарчав, і виразніше, як будь-коли досі, чулася в цьому гарчанні ласкава нотка.

Але це ще було не все. Його радість, його велика любов, шукаючи собі виходу, знайшли нарешті спосіб виявитись назовні. Витягнувши шию, Біле Ікло несподівано просунув голову між рукою й тілом хазяїна. Сховавшись так, що видко було самі вуха, він перестав гарчати й тільки терся й тиснувся до Скотта.

Чоловіки перезирнулись. Скоттові очі блищали.

— Ну-ну! — лишень і спромігся вражений Метт. За хвильку, прийшовши до тями, він додав: — Я ж завжди казав, що цей вовк — собака. Гляньте лишень на нього!

Дискусійний майданчик

13 Поміркуйте й обговоріть у парах наведені запитання:

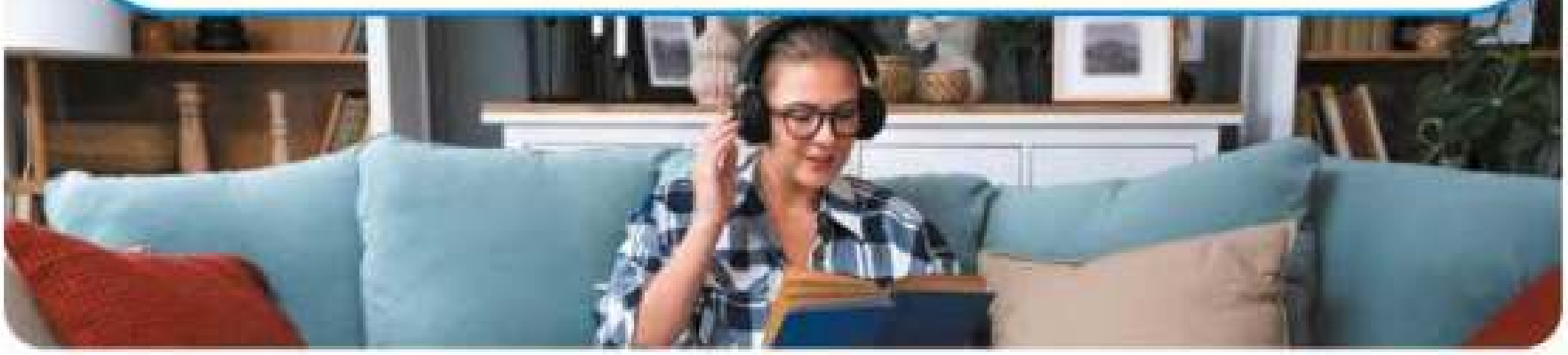
1. Чи несподіваною є для вас кінцівка твору?
2. Як вдалося авторові тримати в напрузі читача / читачку від початку твору й до його завершення?
3. Які ви можете навести три аргументи, чому повість Джека Лондона «Біле Ікло» вважають шедевром світової літератури?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

14 A Об'єднайтеся в групу й обговоріть, чи траплялися у вашому досвіді ситуації, коли ви одночасно читали книгу та слухали музику в навушниках і випадково музика дуже посилювала ваше сприйняття прочитаного. А чи створює музичний супровід до книг спеціально? Щоб знайти відповідь на це питання, ознайомтеся з інформацією про саундтреки до книги.

Саундтрек, **звукова доріжка** (англ. soundtrack) — звукове оформлення будь-якого матеріалу, наприклад, фільму, мультфільму або комп'ютерної гри, а також інформація з цим оформленням, записана на фізичному носії інформації.

Саундтрек до книги — це музичний супровід до художньої літератури, який може подаватися автором книги у формі рекомендованого до прослуховування плейлиста з наявних композицій різних виконавців (як це практикує, наприклад, український письменник Макс Кідрук) або й бути створеним спеціально як супровід для окремої книги. Наприклад, проєкт SineFiction створює такі саундтреки для різних книг жанру наукова фантастика.

Графічний роман «Achados e Perdidos» бразильських авторів Едуардо Дамасено та Луїса Феліпе Гаррочо, який вийшов самвидавом 2011 року після краудсорсингової кампанії, продавався разом із компакт-диском, на якому було вісім пісень — по одній на кожен розділ роману. Композиції були створені музикантом Бруно Іто як оригінальний саундтрек до цього видання. У 2012 році цей графічний роман здобув Troféu HQ Mix (найважливіша нагорода для графічних романів у Бразилії) в категорії «Особливе пошанування». (**За матеріалами Вікіпедії**)

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

14 **Б** Об'єднайтеся в групи та уявіть, що ви власники та власниці книжкового вебсайту, на якому розміщуєте тексти творів із музичним супроводом до них. Цей музичний супровід може бути написаний на ваше замовлення або дібраний серед наявних музичних композицій на основі договору з автором. Зараз ви маєте підготувати музичний супровід до повісті «Біле Ікло». Перегляньте текст і обговоріть, які епізоди, на вашу думку, потребують музичного супроводу. Запропонуйте відомі вам музичні композиції до певних епізодів. Ознайомте однокласників та однокласниць із своєю добіркою або розмістіть таблицю з покликаннями на музичні композиції на онлайн-дошці, щоб інші могли з нею ознайомитися. Ознайомтеся з результатами роботи іншої групи й обміняйтеся відгуками.

МУЗИЧНИЙ СУПРОВІД ДО КНИГИ

Розділ твору, епізод	Емоції, які потребують музичного супроводу	Пропоновані музичні композиції

Форум читачів і глядачів

15 Поміркуйте, як повість Дж. Лондона «Біле Ікло» перегукується зі змістом повісті М. Вінграновського «Сіроманець», з якою ви ознайомилися в попередні роки навчання. Перечитайте в **Хрестоматії** текст повісті «Сіроманець» або прослухайте аудіокнигу в інтерактивному електронному додатку та обговоріть, що спільного й відмінного між цими двома творами за такими критеріями:

Критерії порівняння	«Біле Ікло»	«Сіроманець»
Особливості назви		
Жанр твору		
Персонажі		
Місце дії		
Тема твору		
Ідея твору		

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

16 А Користуючись схемою «Композиція твору» у модулі 3.3., вправа 1, схарактеризуйте композицію твору «Сіроманець». Підсумки роботи представте у вигляді схем, малюнків, таблиць тощо.

16 Б Дослідіть перспективу оповідача, скориставшись інформацією у модулі 3.2, вправа 13. Чи змінною є перспектива оповідача в різних частинах та розділах повісті? Чи позиція оповідача залишається сталою?

16 В Порівняйте характери головних персонажів — вовка Сіроманця й Білого Ікла, кров якого містить гени і вовка, і собаки. Занотуйте, які критерії для порівняння ви оберете. Напишіть порівняльну характеристику персонажів.

Дискусійний майданчик

17 Спираючись на текст обох творів, сформулюйте аргументи, чому сила волі й боротьба за життя хижого звіра, його сміливість, любов і відданість є взірцевими чеснотами для людини? Завдяки чому авторам повістей «Сіроманець» і «Біле Ікло» вдалося майстерно зобразити звірячу істоту в людині й людськість у хижій тварині?

Практикум

18 У творах «Біле Ікло» і «Сіроманець» автори порушують низку проблем. Оберіть 2–3 проблеми, які наявні в одному з творів, і розкрийте кожну з них, наводячи цитати з твору. Свої міркування запишіть.

- цінності дружби
- потреба людини жити в гармонії з природою
- стосунки людини та тварини
- проблема виживання в дикій природі
- неприпустимість жорстокого поводження з тваринами
- самостійність і відповідальність
- прояв моральних якостей в екстремальних ситуаціях
- спостереження за природою й об'єктивність у зображенні тварин

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.6

rnk.com.ua/108591
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.6.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Цінності академічної доброчесності	Таблична інформація	Додаток. Додаток прямий і непрямий. Обставина. Види обставин. Порівняльний зворот	Перервані тексти	Історична повість

Польове дослідження

1 **А** Поміркуйте, звідки ми можемо брати інформацію про минулі історичні події? Чи можна про них дізнаватися з творів художньої літератури? Чи відомі вам такі твори? Назвіть їх. Зберіть відповіді на ці запитання в однокласників та однокласниць. Представте результати свого дослідження класові в таблиці.

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

№	Ім'я, прізвище	Чи можна про історичні події дізнаватися з творів художньої літератури? (Так / Ні)	Чи відомі вам твори художньої літератури, з яких можна дізнатися про історичні події? Назвіть їх.

1 **Б** Порівняйте інформацію, подану в кількох таблицях. За якими критеріями можете здійснити порівняння? Запишіть свої критерії, з'ясуйте, за якими критеріями порівнювали табличну інформацію ваші однокласники та однокласниці. Обговоріть, у чому зручність подання інформації в таблиці.

Інформація може бути подана в таблиці, таку інформацію називають **табличною**.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

2 **А** Пригадайте, що ви знаєте про спустошливі напади монгольських орд на наші землі в XIII столітті, зокрема про знищення Києва в 1240 році. Накресліть на дошці шкалу з критеріями оцінювання: «нічого не знаю», «дещо пригадую, «знаю багато». Позначте свою відповідь на шкалі та прокоментуйте її. Які відповіді на шкалі позначили однокласники й однокласниці? Яка відповідь переважає?

2 **Б** Перегляньте відеоурок з історії «Історія України. Монгольська навала. Утворення Золотої Орди» на сайті «Всеукраїнська школа онлайн» і прослідкуйте на мапі завойовницький шлях монголів. Заповніть таблицю інформацією з відео.

МОНГОЛЬСЬКІ ЗАВОЮВАННЯ

Дата	Подія

2 **В** Прочитайте в **Хрестоматії** розділи 1–3 з повісті І. Франка «Захар Беркут» і з'ясуйте, про які саме події з історії України розповідає твір. Чи відповідають ці події реальній дійсності? Чому ви так вважаєте?

Іван Франко

2 **Г** Поміркуйте, які слова в тексті повісті вимагають додаткового тлумачення. До яких видів лексики належать такі слова? Чому нам важко їх розуміти? Обговоріть свої версії з однокласником або однокласницею.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

2 Прочитайте передмову І. Франка до повісті «Захар Беркут» і порівняйте інформацію, подану в передмові, з сучасним визначенням історичної повісті. Доведіть, що сучасне розуміння історичної повісті має свої витоки в розумінні історичної повісті Іваном Франком.

Повість історична — се не історія. Історикові ходить передовсім о висліджения правди, о сконстатування фактів, натомість повістяр користується тільки історичними фактами для своїх окремих артистичних цілей, для воплочення певної ідеї в певних живих, типових особах. Освічення, характеристика, мотивування і групування фактів у історика і в повістяра зовсім відмінні: де історик оперує аргументами і логічними висновками, там повістяр мусить оперувати живими людьми, особами.

ЗАХАРЪ БЕРКУТЪ

Обкладинка першого видання

Праця історична має вартість, коли факти в ній представлені докладно і в причиновім зв'язку; повість історична має вартість, коли її основна ідея зможе заняти сучасних, живих людей, то значить, коли сама вона жива й сучасна.

Представлення давнього громадського життя нашої Русі єсть безперечно таким предметом живим, близьким до сучасних інтересів. Наскільки мені удалось віддати дух тих давніх, замерклих часів, нехай судить критика. В деталях я позволяв собі доповнювати скупий історичний скелет поетичною фікцією. Головна основа взята почасти з історії (напад монголів і їх ватажок Пета), а почасти з переказів народних (про витоплення монгольської ватаги і ін.). Дійові особи зрештою видумані, місцевість списана по можності вірно.

Львів, дня 1 грудня 1882, Ів. Франко

Історична повість — це епічний твір, який за своїм текстовим обсягом та обсягом сюжету займає проміжне місце між романом та оповіданням і відтворює у художній формі якусь епоху, певний період історії. В історичній повісті історичний факт поєднується з художнім вимислом, справжні історичні особи — з особами вигаданими, вимисел уміщений у межі зображуваної епохи.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Обкладинка видання (1932), авторство Івана Падалки

Обкладинка видання (1986), авторство Івана Крислача

Практикум

3 Об'єднайтеся в пари та шляхом жеребкування оберіть одне із запропонованих питань. Обговоріть його й результати обговорення представте класові.

1. Який підзаголовок має повість? Яка його роль у сприйнятті змісту?
2. Де відбуваються події, описані у творі? Чому автор звужує місце подій до маленького села?
3. Хто виступає оповідачем у повісті?
4. Пригадайте, чим починається твір. Чому І. Франко саме так починає твір на історичну тематику?
5. Які думки у вас викликало знайомство з Мирославою? Якими рисами характеру володіє ця дівчина? Що вам відомо про її дитинство? Як дочка боярина поставилася до свого рятівника — простого хлопця? Коли між ними спалахнуло велике кохання? Зачитайте цей уривок твору.
6. Чому тухольці вирішили збирати копу? Як відреагував боярин Тугар Вовк на запрошення прибути на цю раду?
7. Прокоментуйте поведінку боярина на зібранні. Що вас вразило?
8. Чому тухольська громада відмовлялася визнавати своїм захисником і Данила Галицького, і Тугара Вовка? Про що це свідчить?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

9. Що, на вашу думку, хотів сповістити громаді Митько Вояк? Чому Тугар Вовк зважився на прилюдне вбивство свого дружинника?
10. Що вам тепер стало відомо про громадську копу в Тухлі? Чи вважаєте її проявом місцевого самоврядування? Обґрунтуйте свою думку.
11. Яким був вирок громади стосовно Тугара Вовка? Яку позицію в голосуванні за покарання зайняли б ви?

Наукова лабораторія

4 А Прочитайте інформацію про джерела повісті «Захар Беркут». Запишіть текст, уставляючи на місці крапок, де необхідно, пропущені букви.

Сюжет твору побудова..ний на достовірному історичному факті: письме..ник описує напад монголів, точно називає імена ватажків, накреслює маршрути походів, говорить про битву на ріці Калка, згадує про князюва..ня Данила Галицького. Ще одним джерелом повісті був фольклор. Це перекази та легенди, збереже..ні в народній пам'яті. Факт потопле..ня в Карпатах монголів історично не зафіксова..ний, але народ у фольклорі опоетизував славні діла прадідів. А от село Тухля існує насправді. Воно розташова..не в несказа..но мальовничій гірській місцевості на Львівщині. Кажуть, коли монголи знищили Тухлю, люди заснували поселе..ня вище, але зберегли давню назву села. Гору при вході в тухольську долину назвали Цокан. За переказами, тут було вбито одного з монгольських ватажків, якого звали Шпокан.

Отже, Іван Франко в повісті розповідає про далеке минуле нашого народу, пропонує читачам зануритися в епоху XIII столі..тя з притама..ними їй князівськими міжусобицями й нескінче..ними нападами ординців.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

4 **Б** У першому реченні опрацьованого тексту про джерела повісті випишіть усі словосполучення з іменниками, визначте, якими членами речення виступають виписані іменники. Зробіть висновок про додаток як другорядний член речення: на які питання відповідає, якими частинами мови виражається, від яких членів речення залежить. Які з визначених додатків є прямими, а які — непрямими. Про додаток як другорядний член речення більше дізнайтеся у **Довіднику**.

Додаток — це другорядний член речення, який означає об'єкт, на який спрямована дія або стосовно якого ця дія відбувається. Відповідає на питання непрямих відмінків: кого? чого? кому? чому? що? ким? чим? на кому? на чому?
Додаток, виражений у формі знахідного відмінка без прийменника або у формі родового відмінка при запереченні чи в значенні частини від цілого, називаємо **прямим**. Наприклад: Вечірній обрій опустив завісу (Л. Костенко). Усі інші додатки є **непрямі**. Наприклад: Пашить медами скосиста гора (Л. Костенко).

4 **В** В останньому реченні тексту визначте граматичну основу. Чи легко тут визначити присудки? З'ясуйте, які види присудків, на вашу думку, тут наявні. Поміркуйте, чи може сполука «пропонує зануритися» виступати одним присудком — складеним дієслівним? Зверніться по допомогу до **Довідника** та сформулюйте своє розуміння, коли інфінітив не є в складі присудка, а виконує роль додатка.

Форум читачів і глядачів

5 Прочитайте повість до кінця, звертаючи увагу на вчинки вже відомих вам головних героїв. Об'єднайтеся в групи й обговоріть питання за змістом прочитаного. Представте свої думки класові.

I група	II група
1. Як пояснює Захар Беркут свою відмову обміняти сина на звільнення монголів з долини? Чи здається вам це пояснення переконливим? Чому? 2. Які сили природи залучає Захар Беркут на допомогу тухольцям? Завдяки чому вони насправді перемагають?	1. Яким чином тухольцям вдалося остаточно перемогти ворогів? 2. Про що свідчить поведінка монголів під час їхнього повного розгрому? За допомогою яких художніх засобів Франко досягає особливої емоційної сили в зображенні морального потворства загарбників?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

III група	IV група
1. Як Максимові вдалося врятуватися? 2. Яка роль Мирослави в розгромі ворогів?	1. Якою була мета участі тухольців і монголів у запеклому кровопролитті? Про що це свідчить? Як автор розкриває цю мету у творі? 2. Як автор описує смерть Захара Беркута? Чому тухольці не плакали за ним?

Практикум

6 **А** Напишіть есе на тему «**Роздуми про прочитане**», у якому розкажіть, який герой повісті «Захар Беркут» справив на вас найбільше враження своїми вчинками. Як ви пояснюєте причини його вчинків? Розмістіть есе на онлайновій дошці для спільного ознайомлення.

6 **Б** Запропонуйте критерії, за якими можна оцінити есе. Чи важливо в списку критеріїв врахувати дотримання академічної доброчесності? Напишіть відгук на те есе, яке найбільш зацікавило, послуговуючись розробленими критеріями.

6 **В** Прочитайте в **Довіднику** інформацію про цінності академічної доброчесності й обговоріть, що успіх у будь-якій сфері життя має ґрунтуватися на доброчесності.

Дискусійний майданчик

7 Перегляньте тизер і прочитайте анонс вистави Львівського театру Леся Курбаса за повістю Івана Франка «Захар Беркут». У чому, на вашу думку, режисер і актори бачать зв'язок повісті із сьогоденням? Якби ви були режисером цієї вистави, то які епізоди ви би назвали найголовнішими для сучасної інтерпретації?

Афіша вистави Львівського театру Леся Курбаса

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Здається мені, наше дотеперішнє спокійне життя пропало безповоротно... Сьогодні ми стоїмо на розстайній дорозі, сьогодні нам прийдеться вибрати: сюди чи туди. Тож годиться нам добре вияснити собі той вибір і те місце, на котрім ми стоїмо тепер!

Вистава «Захар Беркут», створена на основі повісті Івана Франка про боротьбу тухольців проти нашестя монголів ще у XIII столітті, сьогодні інтерпретована театром на сучасних реаліях життя. В основі сюжету переплітаються боротьба за волю тоді й сьогодні, самоідентифікація українського народу та єдність. А також шлях до Перемоги через силу рідної землі та любов до неї.

Фрагменти з вистави «Захар Беркут» (2022)

Практикум

8 A Складіть і запишіть текст, що відображає зв'язок розгортання сюжету повісті з патріотичним мотивом і запишіть його в зошит. Скористайтеся наведеними незакінченими реченнями.

Тема історичної повісті «Захар Беркут» — ... Через елементи сюжету проявляється патріотичний мотив твору. Так, в експозиції автор ... Зав'язка твору підводить нас до ... Розвиток дії показує ... У кульмінаційний момент патріотичний мотив виявляється ... Розв'язка сюжету пов'язана з ...

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

8 Б Сформулюйте й запишіть ідею повісті.

Д Наукова лабораторія

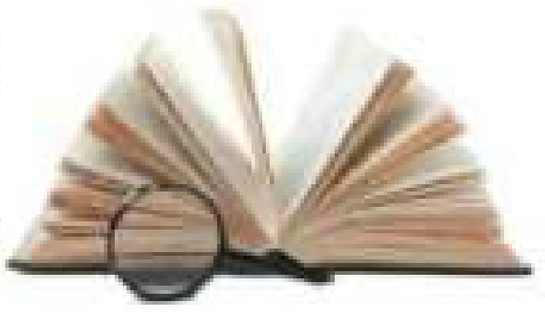
9 А Прочитайте текст і з'ясуйте, за яких обставин Іван Франко написав повість «Захар Беркут». Запишіть текст, заповнюючи пропуски відповідними буквами.

У 1882 році р..дакція львівського журналу «Зоря» оголосила конкурс на найкращий літ..ратурний твір. Іван Франко вирішив узяти в ньому участь. У той час п..сьменник через мат..ріальну скруту змуш..ний був покинути Львів і виїхати у своє рідне село Нагуєвичі. Саме тут народилася повість «Захар Беркут». Автор працював дуже інт..нсивно і нап..сав твір у р..кордно короткий термін — усього за шість тижнів. Працював над повістю п..р.. важно в..чорами попри фізичну працю вдень задля шматка хліба. «Захар Беркут» був надрукований у журналі «Зоря» 1883 року, а Іван Франко здобув лише третю премію. Тоді п..сьменникові виповн..лося 26 років.

9 Б Визначте та підкресліть у реченнях граматичні основи. Випишіть члени речення, які відповідають на зазначені нижче питання:

коли? відколи? доки?	
чому? з якої причини?	
куди? де? звідки?	
як? яким способом?	
де?	
для чого? з якою метою?	
наскільки? у якій мірі?	
незважаючи на що?	

Доведіть, що виписані слова НЕ є додатками чи означеннями в реченнях. Обговоріть, що слугує підставою для визначення цих слів як обставини в реченнях. Зверніться по допомогу до **Довідника**.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Обставина — це другорядний член речення, який служить для граматичного вираження різних обставин дії, стану або ознаки й відповідає на питання де? коли? як? для чого? чому? та ін.

Практикум

10 А Поміркуйте, у чому полягають особливості сюжету повісті «Захар Беркут». Як історична сюжетна лінія (напад татаро-монголів) перетинається з особистою сюжетною лінією (кохання Максима й Мирослави). Визначте основні елементи сюжету кожної лінії. Заповніть таблицю відповідними епізодами.

ОСОБЛИВОСТІ СЮЖЕТУ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ»

Елементи сюжету	І сюжетна лінія	ІІ сюжетна лінія
експозиція		
зав'язка		
розвиток дії		
кульмінація		
розв'язка		

10 Б Працюючи в парі, обговоріть записи, які ви зробили в таблиці. Поміркуйте, чому таку інформацію зручно подавати саме у вигляді таблиці. У яких ще випадках інформацію зручно подавати в табличному вигляді?

Чи може таблиця бути частиною звичайного тексту, написаного словами? З якою метою автори використовують у статтях, підручниках тощо таблиці, схеми, карти й таке інше. Чи зручно вам працювати з текстами, які «перервані» такими елементами? Дізнайтеся більше про перервані тексти в **Довіднику**.

Перерваний текст — це текст, побудований на поєднанні списків. Наприклад, таблиці, інфографіки, діаграми, рекламні оголошення. Перервані тексти організовані інакше, ніж цілісні, а отже, потребують іншого підходу до читання.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Наукова лабораторія

11 **А** Прочитайте уривок із четвертого розділу повісті. Поміркуйте, з якою метою вжито виділені в тексті конструкції. Зробіть висновок про порівняльний зворот. За потреби зверніться до матеріалів **Довідника**.

– Ах, боже, се що таке? – скрикнула нараз Мирослава, перериваючи свої попередні міркування.

Вони станули саме на вершку гори, і перед ними, мов силою чарів, розкинулася широка стрийська долина, залита морем пожеж і огнищ. Небо жевріло кровавим відблиском. Немов з пекла, неслися з долини дивні голоси, іржання коней, брязкіт зброї, переклики вартових, гомін сидячих при огнищах чорних косматих людей, а геть-геть далеко роздираючі серце зойки мордованих старців, жінок і дітей, в'язаних і ведених у неволю мужчин, рик скотини і хрускіт будинків, що, перепалені, валилися додолу, а по тім величезні водопади іскор, мов рої золотистих комах, збивалися під небо. В кровавім розблиску огнів виднілися тут же в долині над рікою довгі, безконечно довгі ряди чотиригранних шатрів, переділені від себе широкими відступами.

Люди, мов мурашки, снували поміж шатрами і громадилися коло огнищ. Мирослава стала на той вид мов остовпіла, не можучи відірвати від нього очей. Навіть старий, понурий боярин не міг рушитися з місця, потопаючи очима в тім лячнім кровавім морі, ловлячи носом запах гіркого диму і крові, вслухуючись у змішаний гамір, у зойки, стогнання та радісні окрики побіди. Навіть коні під нашими їздцями почали тремтіти всім тілом, стригти вухами і форкати ніздрями, немов лякалися йти дальше.

11 **Б** Повправляйтеся у визначенні додатків та обставин, редагуванні речень, використанні порівняльних зворотів в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.7

rnk.com.ua/108592
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.7.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Дотримання академічної доброчесності	Електронна інформація	Односкладні речення. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях	Змішані тексти	Слов'янська міфологія (мітологія). Молитва

Форум читачів і глядачів

1 **А** Прочитайте уривок із повісті, у якому І. Франко характеризує особливості віросповідання тухольців. Чи достатньо було «охрестити» тухольців, щоб вони стали християнами?

Се була давня тухольська контина, де діди теперішнього покоління засилали свої молитви найвищому творцеві життя, Дажбогові-Сонцю, котрого образ означала на стелі викута золотовінчана півкуля. Хоча християнські монахи давненько вже охрестили тухольський нарід, то все-таки він довгі ще часи, молячись у корчинській церкві християнському богу, не покидав і своїх прадідівських богів, і дорога до «Ясної поляни» ніколи не заростала, вічний огонь серед поляни ніколи не вгасав — відти й назва її «Ясна поляна», — а й перед невеличкими боковими вівтарями Лади й Діда частенько курився пахучий яловець і тріпоталися різані їм у жертву голуби — дар тухольських дівчат і парубків. Але звільна нарід забував про давніх богів.

1 **Б** Прочитайте в **Хрестоматії** уривок із книги Олексія Кононенка «Українська міфологія. Божества і символи» і поясніть, як інформація, подана в цьому уривку, допомагає краще зрозуміти зміст наведеного вище уривка з повісті. Використовуючи інформацію з книги О. Кононенка, поясніть (письмово):

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- Що таке контина?
- Статуї яких богів, крім згаданого І. Франком Даждьбога, слов'яни розміщували в контині?
- Ким за своїм віруванням були предки тих тухольців, про яких розповідає І. Франко?
- Як схарактеризувати вірування тухольського народу того періоду, про який ідеться в повісті, якщо він «молячись у корчинській церкві християнському богу, не покидав і своїх прадідівських богів»?
- Чому різаних голубів І. Франко називає даром тухольських дівчат і парубків? Кому призначений був цей дар?

1 **В** Знайдіть у **Хрестоматії** та перечитайте міф про закляте озеро, який розповідає Максим Беркут. Під опікою якої богині знаходилося озеро? Яка роль у цьому міфі відводиться Сторожу? Чи можна вважати текст міфу позасюжетним елементом у повісті? Поясніть свою думку.

Практикум

2 **А** Ознайомтеся з образом богині Морени в українській (слов'янській) міфології. Запишіть текст, розставляючи, де треба, коми. Поясніть їх необхідність. Які речення ускладнені дієприкметниковим зворотом? Дієприслівниковим зворотом? Однорідними членами?

Богиня Морена (Мара, Марена) — подателька смерті. За однією версією вона є сестрою Лади і Лелі (Живи) і створена з іскор утворених від удару молота Сварога по священному каменю. **За другою — дочка володаря темного царства. Ця богиня прекрасна. Її краса холодна та чиста. Була покровителькою чаклунства та магії.** Згадується і про те що богиня смерті збирала душі полеглих на полі бою.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

У Мари було багато дітей. Кожна дитина мала свою сферу впливу: голод розрухи мор (морок) хвороби смерть. Наші предки боялися цієї богині вважали її загрозою існуванню. Адже вона забирала життя і дарувала знову. **Мала чарівні здібності.** Їй не підкорявся час. Смерть і життя людей чи богів були саме в її руках. Морену зображували у вигляді молодої дівчини з білою шкірою в ошатних білосніжних шатах з яскраво чорним довгим волоссям розпущеним по плечах. Це образ молодої богині на початку зими. Зображення у вигляді старої жінки в зношеному одязі і з косою на плечі також відповідає Марі але символізує закінчення зими.

Люди намагалися догодити Морені і носили оберіг вишиваючи його на одязі чи вирізаючи з підручних матеріалів.

Слов'янська міфологія (мітологія) — сукупність вірувань і культів на території розселення слов'янських народів дохристиянської епохи від початку II тис. до н. е. до затвердження християнства, що відбулося на землях слов'ян у X – XIV ст.

2 **Б** У виділених реченнях визначте головні й другорядні члени речення. Які речення мають пропущені певні члени речення? З якою метою? З'ясуйте за **Довідником**, які речення вважаємо **повними**, а які **неповними**, і визначте серед виділених речень неповні.

2 **В** Поясніть причину тире в першому реченні. Чому, на вашу думку, в наступному виділеному реченні стоїть теж тире? Чи така сама підстава? Ознайомтеся з матеріалом у **Довіднику**, коли ставимо **тире в неповному реченні**. Поясніть тепер причину тире.

Форум читачів і глядачів

3 Кого з персонажів повісті Івана Франка «Захар Беркут» ви вважаєте головними й чому? Як їх можна умовно згрупувати? Кого ви поставите в центр кожної групи?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Створіть ментальну карту головних персонажів твору. Доповніть речення своїми думками та спостереженнями, запишіть їх у зошит.

У повісті Івана Франка «Захар Беркут» головними героями є ... . Входять вони до ... таборів, ворожих один одному. До першого належать ... , бо живуть вони за законами совісті й тухольської громади, а також ... , яка зрозуміла і сприйняла народну правду. До ... табору належать ... , бо вони посягають на багатства, волю і навіть життя працьовитих і вільнолюбних тухольців.

Практикум

4 **А** Уже самою назвою твору Іван Франко поставив Захара Беркута на чільне місце серед усіх героїв. Автор називає героя мало не столітнім патріархом. Ознайомтеся із значенням цього слова в тлумачному словнику. Яке із значень стосується Захара Беркута?

ПАТРІАРХ

1. Глава роду за родового ладу.

2. перен. Найстарша, найбільш поважана людина в якому-небудь колективі.

3. церк. Найвищий титул перев. в православній церкві, а також особа, що має цей титул.

Ілюстрація до книги «Захар Беркут», Валентин Литвиненко

4 **Б** Пригадайте, які птахи були розміщені над воротьми в різних жителів Тухлі. Який птах «оберігав» ворота Беркутів? Що ці тварини уособлювали? Як це характеризує тухольців? Ознайомтеся з інформацією про птаха беркута. Проаналізуйте, чи є щось спільне між ознаками цього птаха й характером головного героя Захара Беркута. Міркування запишіть.

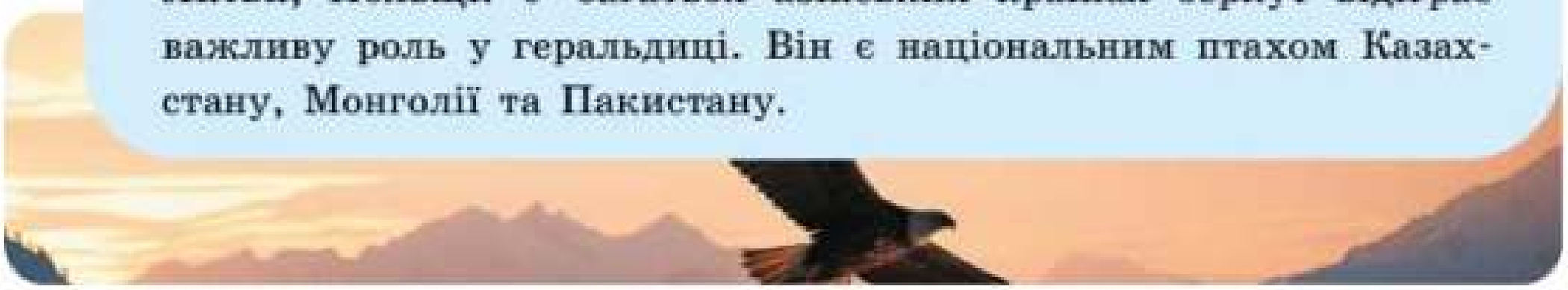
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Беркут — великий хижий птах, відомий як найбільший орел у світі (назва «беркут» походить із половецької мови та перекладається як «орел»). Він зустрічається більш ніж у 70 країнах на теренах 4-х континентів Північної півкулі. Цей величезний птах має розмах крил, що перевищує зріст людини, та може ловити тварин, які вдвічі більші за нього.

Мешкає цей хижий птах і на теренах України. Зустрічається беркут переважно на високогірних ділянках Карпат, хоча під час міграції та зимівлі його можна побачити майже скрізь.

Беркут — неймовірно спритний та швидкий птах. Він здатний літати на висоті до 3600 м, а його швидкість сягає 48 км/год. Пірнаючи вниз, беркут може розвинути швидкість до 320 км/год, що робить його однією з найшвидших тварин у світі.

Беркут занесений до Червоної книги України, Білорусі, Латвії, Литви, Польщі. У багатьох азійських країнах беркут відіграє важливу роль у геральдиці. Він є національним птахом Казахстану, Монголії та Пакистану.

Форум читачів і глядачів

5 A Прочитайте уривок із повісті «Захар Беркут». Обговоріть, як автор в описі Захара Беркута відображає особливості героя. Зробіть відповідні нотатки за рубриками: 1) особливості зовнішності; 2) особливості поведінки; 3) звички; 4) спосіб життя.

Потім устав із свого місця найстарший у зборі, Захар Беркут, і повільним, але твердим кроком виступив під липу і, доторкнувшися її рукою, наблизився до пливучої з її коріння нори і, припавши на коліна, помазав собі нею очі й уста. Се була звичайна, стародавня церемонія, що знаменувала очищення уст і прояснення ока, потрібне при такім важнім ділі, як народна рада. По тім він сів на підвищенім місці, звернений лицем до народу, тобто до східної сторони неба.

Захар Беркут — се був сивий, як голуб, звиш 90-літній старець, найстарший віком у цілій тухольській громаді.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Батько вісьмох синів, із яких три сиділи вже разом із ним між старцями, а наймолодший Максим, мов здоровий дубчак між явориною, визначався між усім тухольським парубоцтвом. Високий ростом, поважний поставою, строгий лицем, багатий досвідом життя й знанням людей та обставин, Захар Беркут був правдивим образом тих давніх патріархів, батьків і провідників цілого народу, про яких говорять нам тисячолітні пісні та перекази. Невважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний і кремезний. Правда, він не робив уже коло поля, не гонив овець у полонину, ані не ловив звіра в лісових нетрях, — та проте працювати він не переставав. Сад, пасіка й ліки — се була його робота. Скоро лишень весна завітає в тухольські гори, Захар Беркут уже в своїм саду, копле, чистить, підрізує, щепить і пересаджує. Дивувалися громадяни його знанню в садівництві, тим більше дивувалися, що він не крився з тим знанням, але радо навчав кождого, показував і заохочував. Пасіка його була в лісі, і кождої погідної днини Захар Беркут ходив у свою пасіку, хоч дорога була утяжлива і досить далека. А вже найбільшим добродієм уважали тухольці Захара Беркута за його ліки. Коли було настане час, між зеленими святами а святом Купайла, Захар Беркут з своїм наймолодшим сином Максимом іде на кілька неділь у гори за зіллям і ліками. Правда, чисті та прості звичаї тодішнього народу, свіже тухольське повітря, просторі та здорові хати і ненастанна, та зовсім не надсильна праця — все те вкупі хоронило людей від частих і заразливих хороб. Зате частіше лучалися каліцтва, рани, на які, певно, ніякий знахар не вмів так скоро і так гарно зарадити, як Захар Беркут.

Але не в тім усім покладав Захар Беркут головну вагу свого старечого життя. «Життя лиш доти має вартість, — говорив він частенько, — доки чоловік може помагати іншим. Коли він став для інших тягарем, а хісна не приносить їм ніякого, тоді він уже не чоловік, а завада, тоді він уже й жити не варт. Хорони мене боже, щоб я коли-небудь мав статися тягарем для інших і їсти ласкавий, хоч і як заслужений хліб!» Ті слова — то була провідна, золота нитка в життю Захара Беркута. Все, що він робив, що говорив, що думав, те робив, говорив і думав він з поглядом на добро і хосен інших, а поперед усього громади. Громада — то був його світ, то була ціль його життя.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

5 Б Ознайомтеся з переліком художніх завдань, які може переслідувати автор, знайомлячи читача / читачку з зовнішністю персонажа. Оберіть ті, які, на вашу думку, відповідають задуму Івана Франка. Запишіть свої міркування.

ДЛЯ ЧОГО АВТОР СТВОРЮЄ СЛОВЕСНИЙ ПОРТРЕТ ПЕРСОНАЖА?

- показати читачеві / читачці позитивні чи негативні якості персонажа;
- висловити співчуття або відразу (якщо йдеться про негативного персонажа);
- продемонструвати соціальне та фінансове становище героя;
- охарактеризувати світогляд людини;
- продемонструвати конфлікт персонажа з іншими людьми, зосереджуючись на контрасті між ними;
- показати, як і чому герой змінюється на краще чи гірше протягом усього твору;
- розкрити внутрішній конфлікт персонажа;
- передати внутрішні переживання, страхи, що показують мрії та прагнення героя.

Дискусійний майданчик

6 Об'єднайтеся в групи та обговоріть запитання. Узгодьте відповіді та запишіть їх. Дотримуйтеся правил академічної доброчесності. Ознайомте учасників та учасниць інших груп із вашими відповідями. Чи є розбіжності у відповідях різних груп? Якщо так, то поміркуйте, чим вони викликані.

- Які погляди на князівську владу та громадський устрій має Захар Беркут?
- Чому герой поставив перед тухольцями завдання не відбити, а розбити ворога? У чому виявилася мудрість і мужність очільника громади?

Ілюстрація до книги «Захар Беркут», Валентин Литвиненко

Академічна доброчесність передбачає дотримання правил посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

7 Прочитайте молитви, якими Захар Беркут звертається до Сторожа та до Сонця. Про що просить Захар Беркут? Чи можна вважати текст молитви **позасюжетним** елементом? Поясніть свою думку.

Молитва — звернення вірянина до Бога, богів, інших надприродних або асоційованим із Богом істот, а також канонізований текст цього звернення. Вона часто приймає вид поклоніння, вихваляння, прохання чи просто викладу своїх думок. Молитва також часто приймає форми обряду. Молитва до того ж виступає літературним жанром. В українській поезії жанр молитви побутує від кінця XVI століття, не втрачаючи актуальності донині. До ліричної молитви зверталися Т. Шевченко, Л. Костенко та ін.

Наукова лабораторія

8 А Випишіть із тексту в таблицю, зразок якої розміщений нижче, прості односкладні речення. Для цього визначте в кожному реченні граматичну основу, з'ясуйте вид речення за кількістю граматичних основ — просте чи складне, за складом граматичної основи — односкладне чи двоскладне (за потреби скористайтеся **Довідником**).

Дажбог — син великого Сварога. Славетний бог Сонця. Його вважали родоначальником русів-українців, першим їхнім князем і незмінним покровителем. Наші предки гордо іменували себе «Дажбожими внуками».

Погляньмо на пантеон князя Володимира на Старокиївській горі. Крім Перуна, Хорса, Сварога, знайдете тут і Дажбога.

Дажбог мав мужнє, широке, схоже на сонячне колесо, обличчя, русяву бороду і підстрижене волосся. У правій руці він завжди тримав величезний турячий ріг з вином, а ліва торкалася руків'я довгого меча на поясі.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Гаптований золотом його плащ сягав колін. На шиї блищала золота гривна. Уся його постать променилася сліпучим світлом. Кожну появу Дажбога урочисто оповіщав своїм співом півень — божий вісник. Тому зображення віщої птиці було неодмінним на жертовниках і на всіх речах, присвячених Дажбогові. А хто з людей хотів його повсякчасного заступництва, той носив при собі оберіг із зображенням півня. Носили й інші сонячні обереги із зображеннями коня, хреста, ромба. Усі вони — усіма знані символи Дажбога.

Бог Сонця давав усім і всьому життєві сили. Без його проміння не існувало б ні рослин, ні тварин, ні людей. Він був джерелом багатства й благополуччя кожної родини. Тож як можна не схиляти голови перед щедрим подателем благ?! Тому шанували його в один із семи днів тижня — неділю.

Дажбог подарував українцям сонячний календар і навчив по ньому правильно лічити літа і розрізняти пори року. Визначив для наших далеких предків основні життєві закони і звелів дотримуватися їх. Заступався за свій народ у часи війн і лихоліть, дарував силу і життєву снагу, уміння й мудрість.

Бувало, Дажбог гнівався на людей за ті чи ті провини. Тоді поля було спалено посухою і знищено хліба. Проте цей бог був насамперед добрим, тому свою ласку змінював на гнів дуже й дуже рідко.

Образ Дажбога зустрічаємо і в мотивах колядок, і в різдвяно-новорічних обрядах, і в весільних побажаннях нареченим.

ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

Речення з одним головним членом	Чим виражений головний член речення	Тип речення

8 **Б** У кожному виписаному реченні з'ясуйте, якою формою виражений головний член речення. Установіть вид кожного односкладного речення, використовуючи матеріал **Довідника**. Заповніть відповідні комірки вашої таблиці.

8 **В** Чи у всіх виписаних реченнях легко було визначити тип односкладного речення? Чому?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

8 Прочитайте в **Довіднику** інформацію про речення, у яких присудок виражений формою однини минулого часу або 3 особою однини теперішнього часу. Зверніть увагу, коли речення, у якому немає підмета, стає двоскладним неповним. Завершіть заповнення таблиці.

8 Розгляньте схему та скажіть, який тип односкладного речення не трапився серед виписаних. Як ви думаєте, чому? Запишіть 5–6 прислів'їв про дружбу, взаєморозуміння, взаємопідтримку, які будуть узагальнено-особовими реченнями.

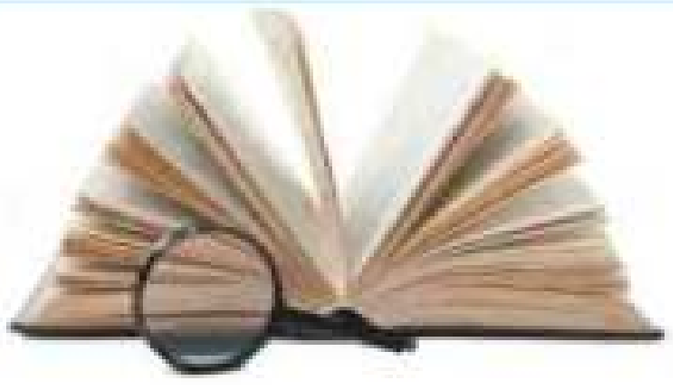
ВИДИ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ

З головним членом у формі присудка

- **Означено-особові** (головний член означає дію, яку виконує конкретна особа)
- **Неозначено-особові** (головний член означає дію, яку виконує невизначена особа)
- **Узагальнено-особові** (головний член означає дію, яка стосується будь-якої особи)
- **Безособові** (головний член означає дію, яка не має виконавця)

З головним членом у формі підмета

Називні (головний член стверджує наявність предметів чи явищ)

Практикум

9 А Прочитайте останнє **звернення** Захара Беркута до громади. Чи є воно елементом сюжету? Як би ви охарактеризували мову героя? Чи володіє він ораторським мистецтвом? Чи можна твердити, що його виступ — зразок ораторської промови?

9 Б Проаналізуйте текст звернення за видами використаних речень. Зробіть висновки, охарактеризувавши кожне речення за такими критеріями:

- За метою висловлювання;
- За емоційним забарвленням;
- За наявністю другорядних членів речення;
- За наявністю всіх необхідних членів речення;
- За наявністю головних членів речення;
- За типом односкладного речення (якщо воно таким є).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

9 **В** Повправляйтеся у вживанні розділових знаків у реченнях, у визначенні граматичної основи речення та в характеристиці односкладних речень в інтерактивному електронному додатку.

Форум читачів і глядачів

10 **А** Пригадайте, як ви сформулювали ідею цього твору. Які рядки з промови Захара Беркута виражають головну думку повісті?

10 **Б** Дайте письмово відповідь на питання: «Чи справдився сьогодні заповіт Захара Беркута?». Обґрунтуйте свої думки, дібравши щонайменше два докази.

Практикум

11 **А** Використовуючи прийом мозкового штурму, створіть за зразком таблицю «Риси характеру персонажа». Наведіть цитати з тексту на підтвердження кожної риси. Переформулюйте наведену цитату в певне твердження, яке запишіть у відповідній комірці. Залиште в таблиці лише ті риси характеру, які були підкріплені цитатами.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЗАХАРА БЕРКУТА

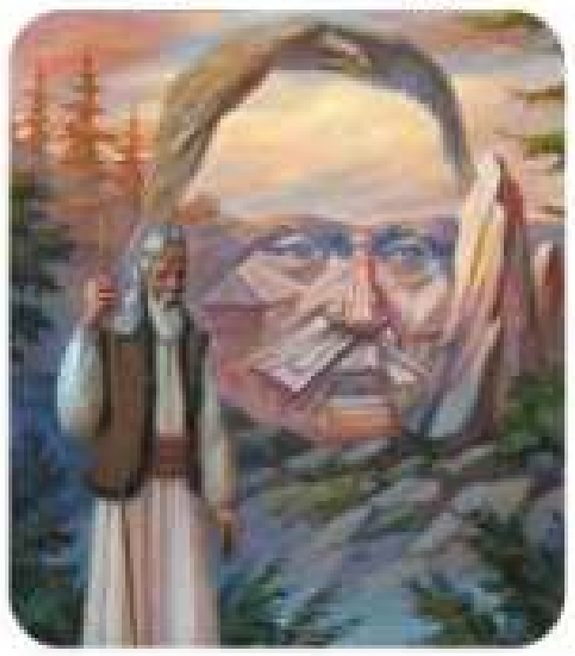
Риси характеру персонажа	Твердження на основі тексту
Відданість громаді	Усе життя допомагає іншим, лікує немічних і поранених
...	...

11 **Б** Чи притаманні Захарові Беркуту риси лідера? Чому ви так вважаєте? Якими рисами лідер повинен володіти? Викладіть свої думки у вигляді есе.

Творча студія

12 Розгляньте репродукцію картини О. Шупляка «Захар і беркут». Поміркуйте:

- де відбуваються зображені події;
- про що свідчить назва картини;

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- як картина пов'язана зі змістом повісті І. Франка «Захар Беркут», як це вдалося передати художникові;
- яка музика пасує до картини;
- чому художник так назвав свою картину, яку альтернативну назву ви можете запропонувати.

Запишіть свої міркування. Обговоріть з однокласниками та однокласницями їхнє бачення картини.

Польове дослідження

13 А Здійсніть дослідження можливостей, які отримує читач / читачка завдяки доступу до електронної інформації. Для цього порівняйте власне сприйняття тексту, коли ви його читаєте самостійно й коли слухаєте аудіокнигу. Прочитайте перші кілька сторінок повісті «Захар Беркут», а потім поверніться до початку та прослухайте той самий уривок тексту у виконанні актора Бориса Лободи.

Чи змінилося щось у вашому сприйнятті змісту? Що нового в змісті ви для себе відкрили, слухаючи аудіокнигу? Які можливості читачу / читачці надає доступ до електронної інформації?

Електронна (цифрова) інформація — аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в електронній (цифровій) формі, придатній для зчитування й відтворення комп'ютером, які можуть існувати і (або) зберігатися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на збережувальних пристроях комп'ютерів, серверів тощо в мережі «Інтернет», а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням мережі «Інтернет».

13 Б Продовжте використовувати електронну інформацію. Прослухайте уривок із радіовистави «Захар Беркут» у виконанні акторів Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка (Костянтин Степанков, Богдан Ступка, Олександр Биструшкін, Ада Роговцева, Юлія Ткаченко, Валерій Івченко). Прослухайте перші 8–10 хвилин (далі за бажанням можете прослухати всю виставу).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Які відмінності тексту радіоп'єси «Захар Беркут» від однойменної повісті ви відразу можете назвати? Письмово поділіться своїми спостереженнями й міркуваннями.

13 В Поміркуйте, яку електронну інформацію ви вже використовували, працюючи з повістю «Захар Беркут». Почніть складати список «Електронна інформація, корисна для роботи з повістю І. Франка "Захар Беркут"». Не забудьте порівняти складені списки з однокласниками та однокласницями після завершення роботи з твором.

Форум читачів і глядачів

14 Об'єднайтеся в групи та підготуйте відповіді на запитання. Візуалізуйте відповіді на запитання. Представте результати роботи іншим групам для ознайомлення.

- Коли вперше з'являється Максим у творі? Яке враження він на вас справив?
- Прочитайте портрет Максима. Чи розкриває він риси характеру героя? На якій рисі характеру наголошує автор?
- Прокоментуйте характеристику героя: він — «дитя гір».
- Як до Максима ставилися тухольці?
- За що Тугар Вовк незлюбив Максима?
- Як Максим демонструє почуття власної гідності?
- Що для нього є найвищою цінністю?
- У чому проявляється безмежна любов Максима до свого народу, своєї землі?
- Як ви розумієте слова героя: «Хоч і в путах, я все буду вольний чоловік»?
- За що Мирослава полюбила Максима?
- Знайдіть і запишіть два докази того, що Максим ставить громадські інтереси вище, ніж особисті.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дискусійний майданчик

15 **А** Поміркуйте, як би ви дали визначення поняттю «лицар»? Зіставте свої думки з думками однокласника чи однокласниці. Об'єднайтеся в четвірки та сформулюйте в групі своє визначення. Зіставте своє формулювання з визначеннями, поданими в словнику.

ЛИЦАР я, ч.

1. іст. Середньовічний дворянський титул в Європі, а також людина, що мала цей титул; рицар.

2. Воїн з важким озброєнням і спорядженням.

3. іст. Вільний козак-запорожець, якому властиві козацька доблесть і воєнне мистецтво.

4. перен. Самовідданий, благородний захисник кого-, чого-небудь.

5. чого. Людина, яка самовіддано служить певній справі, віддається їй.

6. перен., розм. Вихована, підкреслено чемна людина.

7. Про того, до кого мають або хто має до кого-небудь сердечну прихильність.

15 **Б** Чи можна Максима Беркута вважати лицарем? Які з визначень могли б його стосуватися? Чи є лицарі в сучасному житті? Хто вони? Обгрунтуйте свою думку.

Творча студія

16 Об'єднайтеся в пари. Уявіть, що ви редактори ток-шоу, учасником якого буде Максим Беркут. Знаючи характер героя, його життєві принципи, запропонуйте 10 запитань для розмови з Максимом Беркутом у вашій програмі.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

17 Об'єднайтеся в групи та підготуйте відповіді на запитання. Візуалізуйте відповіді на запитання. Представте результати роботи іншим групам для ознайомлення.

- Прочитайте портрет Мирослави. Які художні засоби використовує автор для його створення? Яка деталь домінує в ньому?
- Як життєві обставини вплинули на її характер?
- Які риси героїні проявилися на полюванні?
- У яких епізодах твору спостерігаємо меткий розум дівчини?
- Чому дочка не розуміла свого батька? Як вона сприйняла його зраду?
- Чому дівчина обстоювала інтереси тухольців?
- Як до Мирослави ставився Захар Беркут? Як героїні вдалося переконати старійшину у своїй чесній позиції? Чому він повірив їй?
- Як дівчина намагалася визволити Максима з неволі?
- Що відчувала героїня, дізнавшись про можливу смерть Максима?
- Як дівчина поставилася до смерті батька?
- Як до Мирослави ставиться автор? З чого це видно?

Дискусійний майданчик

18 А Чи можна вважати Мирославу рятівницею Тухлі? Оберіть одну з відповідей («так, Мирослава — рятівниця», «ні, бачу іншого рятівника», «важко визначитися») і прокоментуйте своє бачення.

18 Б Використайте прийом критичного мислення «Шість медалей», де наведено такий опис медалей:

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Золота медаль — за ідеї, пов'язані з людьми та людськими стосунками (людина — найвища цінність).

Срібна медаль — за ідеї, що впливають на добробут, суспільство, друзів, сім'ю.

Сталева медаль — за якість результату чи об'єкта.

Скляна медаль — за новизну, креативність, нестандартність.

Дерев'яна медаль — за екологічну цінність, вплив на збереження природи.

Мідна медаль — за моє сприйняття цієї ідеї, цінність ідеї для мене.

Обговоріть, якими медалями ви б нагородили Мирославу. Презентуйте результати своєї роботи класові.

Форум читачів і глядачів

19 Об'єднайтеся в групи та підготуйте відповіді на запитання. Візуалізуйте відповіді на запитання. Представте результати роботи іншим групам для ознайомлення.

- Як вчинки Тугара Вовка вплинули на ваше ставлення до нього?
- Прочитайте портрет Тугара Вовка. Які припущення про риси характеру можна зробити з його зовнішності?
- Чому боярин не розуміє Максима та ставиться до нього зверхньо?
- Чим Тугар Вовк зобов'язаний молодому Беркуту?
- Як поводиться боярин на тухольській копі? Чим можна пояснити його поведінку?
- Чому Тугар Вовк перейшов на бік монголів?
- Чому Бурунда назвав Тугара Вовка подвійним зрадником?
- Чим зумовлено те, що боярин урятував життя Максимові? Чи було це зроблено для якоїсь користі?
- Де в поведінці чи думках Тугар Вовк проявляє позитивні людські якості? Про що це свідчить?
- З якою метою, на вашу думку, І. Франко створив у повісті образ боярина?

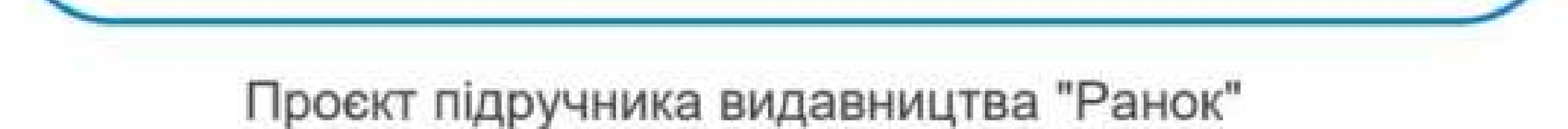
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

20 А Пригадайте, що вам відомо про позасюжетні елементи твору, використовуючи схему «Складові частини композиції» у модулі 3.3 (вправа 1, с. 38). Створіть таблицю в зошиті за зразком, працюючи в парах.

ПОЗАСЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ»

Позасюжетний елемент	Роль у творі
Підзаголовок	
Авторська передмова	
Легенда про Сторожа	
Сон Захара Беркута	
Сон Мирослави	
Молитва Захара Беркута до Сторожа	
Молитва Захара Беркута до Сонця	
Портрети героїв	
Пейзажі	
Авторська кінцівка	

20 Б Уявіть, що ви готуєте матеріали для власного читацького блогу за темою «Особливості композиції повісті "Захар Беркут"». Для оформлення вебсторінки зазвичай використовують змішаний текст. Для створення свого змішаного тексту використайте схему «Складові частини композиції» з модуля 3.3, таблицю «Особливості сюжету повісті «Захар Беркут» із вправи 10А у модулі 3.6 і таблицю «Позасюжетні елементи повісті «Захар Беркут» із вправи 20А.

Змішаний текст — це сукупність елементів цілісного й перерваного текстів. Журнали, довідники, авторські вебсторінки, зазвичай є змішаними текстами з комбінаціями прозових абзаців, списків, таблиць, схем. Зображення, а також відео, анімація та аудіофайли часто супроводжують тексти й можуть також уважатися їхньою невід'ємною частиною.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

21 Підготуйте розповідь про Захара Беркута від імені одного з героїв твору:

- від імені самого Захара Беркута;
- від імені Максима;
- від імені Мирослави;
- від імені Тугара Вовка.

Розповідь запишіть. Напишіть коментар до своєї розповіді, у якому поясніть, як ваша робота з дослідження особливостей персонажів твору вплинула на побудову вашої розповіді.

Творча студія

22 Розгляньте пам'ятники літературним героям. Поміркуйте, кому з героїв ви б спорудили пам'ятник. Яким він мав би бути? Опишіть уявну скульптуру.

Людина-невидимка (Герберт Уеллс «Людина-невидимка»), м. Тернопіль

Голохвастов і Проня Прокопівна (М. Старицький «За двома зайцями»), м. Київ

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.8

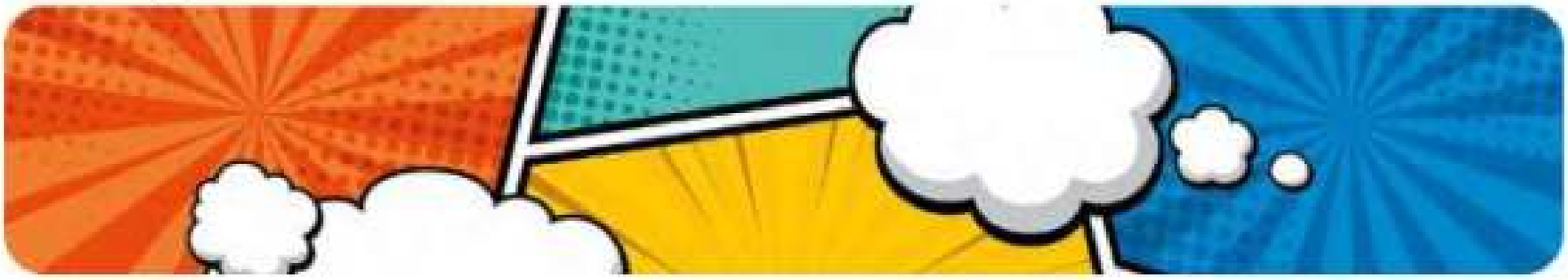
rnk.com.ua/108593
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.8.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Порушення академічної доброчесності	Масова та спеціальна інформація	Однорідні члени речення. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення	Змішані тексти (продовження)	Артбук

Форум читачів і глядачів

1 А Ознайомтеся в **Хрестоматії** з уривком книги «Українська література в коміксах», у якому інформація стосується повісті Івана Франка «Захар Беркут». З'ясуйте, яка текстова, цифрова та візуальна інформація представлена в цьому уривку. Доведіть, що поданий уривок є змішаним текстом.

1 Б Працюючи в парах, обговоріть, чи збігається коротка інформація про твір «Захар Беркут» (жанр, тема, ідея тощо) з тими висновками, яких ви дійшли на попередніх уроках. У чому ви можете не погодитися з автором «Української літератури в коміксах»?

1 В Перегляньте таблицю «Особливості сюжету повісті "Захар Беркут"», яку ви заповнили, виконуючи вправу 10 у модулі 3.6 на с. 87 цього підручника, й опрацюйте останню сторінку уривка, уміщеного в **Хрестоматії**.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Чи погоджуєтеся ви, що на цій сторінці відображено саме сюжет? Поясніть чому. Щоб ви по-іншому зробили в коміксі, якби створювали його? Запишіть свої міркування й поділіться ними з класом.

Практикум

2 **А** Ознайомтеся у статті про твір «Захар Беркут», уміщеній у Вікіпедії, із розділом «Видання "Захара Беркута" в перекладі іншими мовами». Поміркуйте, чому твір Івана Франка є таким популярним в інших країнах.

2 **Б** Оформте інформацію про видання перекладів повісті у вигляді таблиці. Поміркуйте, яку інформацію помістити в таблицю, які назви колонок вам потрібні, у якому вигляді подавати інформацію в комірках таблиці. Чи зручним є табличний спосіб представлення такої інформації? Поясніть чому.

Форум читачів і глядачів

3 Прочитайте статтю в інтернет-газеті «Збруч» про згадану раніше виставу Львівського академічного театру ім. Леся Курбаса «Захар Беркут». Обговоріть з однокласниками та однокласницями, за допомогою яких прикладів авторка статті наголошує на тому, що повість Івана Франка є для нас актуальною. Чи погоджуєтеся ви з думкою авторки? Поясніть чому.

Польове дослідження

4 **А** Розгляньте репродукцію картини Івана Труша «Трембітарі». Як ви вважаєте, з якою метою використовують трембіту зображені на картині люди? Перечитайте перший абзац повісті «Захар Беркут» і знайдіть підказку для відповіді на це питання.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

4 **Б** Перегляньте відео про те, як створюють трембіти. Під час перегляду виберіть і занотуйте інформацію, на основі якої можна створити статтю для енциклопедії «Українські народні музичні інструменти»? Напишіть енциклопедичну статтю.

4 **В** Поміркуйте, як під час написання енциклопедичної статті уникнути порушення академічної енциклопедичної доброчесності. Більше про порушення академічної доброчесності дізнайтеся в **Довіднику**.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат — оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація — вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація — свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування — виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання тощо.

4 **Г** Стаття про трембіту, яку ви підготували для дитячої енциклопедії, включає спеціальну чи масову інформацію? Як буде відрізнятися стаття про трембіту в книзі «Секрети майстерності виготовляння музичних інструментів» від тієї, яку написали ви для енциклопедії «Українські народні музичні інструменти»?

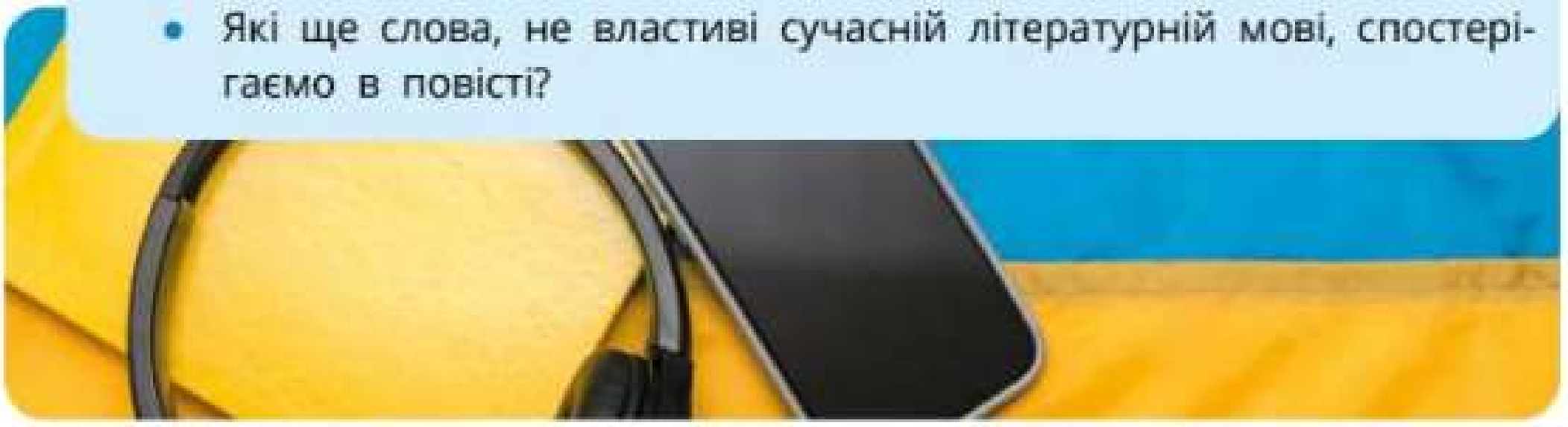
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

За сферою поширення розрізняють **масову** та **спеціальну** інформацію. Масова інформація містить відомості, терміни, зрозумілі великій кількості людей, які не мають спеціальної фахової підготовки. Спеціальна інформація містить певний набір понять, які можуть бути не зрозумілі багатьом людям, але зрозумілі певній групі фахівців (юридична, історична, військова, наукова інформація).

Дискусійний майданчик

5 Обговоріть наведені питання, аргументуючи свої відповіді прикладами з тексту повісті «Захар Беркут».

- Чи залежить від мови твору сприйняття його читачем / читачкою?
- У повісті «Захар Беркут» багато слів, які характерні для місцевості, де відбуваються події. Як називаються такі слова? Де вони частіше трапляються — у мові автора чи мові дійових осіб? Чому?
- Які ще слова, не властиві сучасній літературній мові, спостерігаємо в повісті?

Практикум

6 А Мовознавець Олександр Скопненко, описуючи особливості мови повісті «Захар Беркут», наголошує, що Іван Франко був одним із творців окремого варіанта української літературної мови, що в XIX столітті розвивався на території Галичини та Буковини на основі наддністрянських говірок. Натомість у центральній Україні в той час розвивався інший варіант української літературної мови, який узяв за основу говірки Середньої Наддніпрянщини. Саме цей другий варіант і став сучасною українською літературною мовою.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Олександр Скопненко виокремлює в повісті кілька груп слів, відмінних від сучасної української літературної мови:

1) слова, що відрізняються від сучасних літературних слів лише кількома літерами: узберіжжя (узбережжя), плавле (плаває), зрідли (порідшати), післанець (посланець) тощо;
2) власне діалектизми, властиві для наддністрянських (західноукраїнських) говірок української мови: пасемець (парубок), домів (додому), коб (якби, коли б) тощо;
3) слова, запозичені з церковнослов'янської мови: активні дієприкметники на -ущ-, -ющ-, (будущі, незнающий), слова зі сполукою -ро- (дрожати, кровавий) тощо;
4) власне історизми, тобто слова на означення понять, що зникли з ужитку: ратище, смерд, сажень тощо.

Об'єднайтеся в групи. Розподіліть між усіма групами розділи повісті. Нехай кожна група опрацює свій розділ повісті й укладе словник слів, які відповідають визначеним вище критеріям і потребують тлумачення. Кожне слово потрібно виписати з тексту в початковій формі, зазначити частину мови, до якої воно належить, навести тлумачення слова й зазначити, до якої групи слів за визначенням О. Скопненка воно належить. Представте класові результати своєї роботи. За потреби внесіть виправлення й уточнення до своєї частини словника.

6 **Б** Об'єднайте матеріали в один великий словник мови повісті «Захар Беркут». Оформте словник у паперовому чи електронному вигляді.

Наукова лабораторія

7 **А** Запишіть інформацію про оперу Бориса Лятошинського за повістю «Захар Беркут», перевіряючи орфограми.

Борис Лятошинський

Борис Лятошинський — український композитор, д(е,и)р(е,и)гент і п(е,и)дагог, один із основоположн(е,и)ків мод(е,и)рнізму в українській класичній муз(е,и)ці.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

«Золотий обруч» — це перша оп(е,и)ра Бориса Лятошинського за мотивами повісті Івана Франка «Захар Беркут». Пр(е,и)м'єра відбулася у 1930 році одразу в трьох оп(е,и)рних т(е,и)атрах: Одеському, Київському та Харківському. «Захар Беркут», «Беркути», «Золотий вінець» — такі назви оп(е,и)ри «Золотий обруч» знаход(е,и)мо в р(е,и)п(е,и)ртуарах згаданих т(е,и)атрів.

Довгий час оп(е,и)ру в(е,и)лучали з р(е,и)п(е,и)ртуарів. У другій р(е,и)дакції твір поставили 1970 року у Львові, а 1971 року за цю постановку Лятошинський був удостоєний (посмертно) Ш(е,и)вченківської премії. Утретє «Золотий обруч» постав(е,и)ли 1989 року на сцені Національної оп(е,и)ри в Ки(є,ї)ві, проте, на відміну від львівської, ця постановка отримала кр(е,и)тичні відгуки. Звернен(е,и)ня до стародавньої історії українців надало композиторові можливість багатогранно змалювати побут народу, створити різні образи: трагічні, ліричні, фантастичні. М(е,и)тець ш(е,и)роко використ(е,и)став західноукраїнські народні мелодії. У цілому муз(е,и)ку можна поділити на дві частини: музика, яка характеризує тухольців, та музика, яка характ(е,и)р(е,и)зує монголів.

Ц(е,и)нтральний образ твору — Золотий обруч. Це символ золотого кола Даждьбога і єдності громади — національної ідеї. І Франко, і Лятошинський були свідомі ролі України як щита Європи. Тому в обох творах: і в повісті, і в оп(е,и)рі — п(е,и)р(е,и)конливо проходить думка, що лише дружність громади є запорукою зб(е,и)реж(е,и)ння свободи. Це вища місія, яку нашій країні доводиться в(е,и)конувати протягом багатьох століть.

Сьогодні Львівська національна оп(е,и)ра в партнерстві з Liatoshynsky Foundation працює над новою постановкою оп(е,и)ри «Золотий обруч» Б. Лятошинського. Пр(е,и)м'єра запланована на 2025 рік.

(За мат(е,и)ріалами Вікіпедії та сайту Суспільне.Культура)

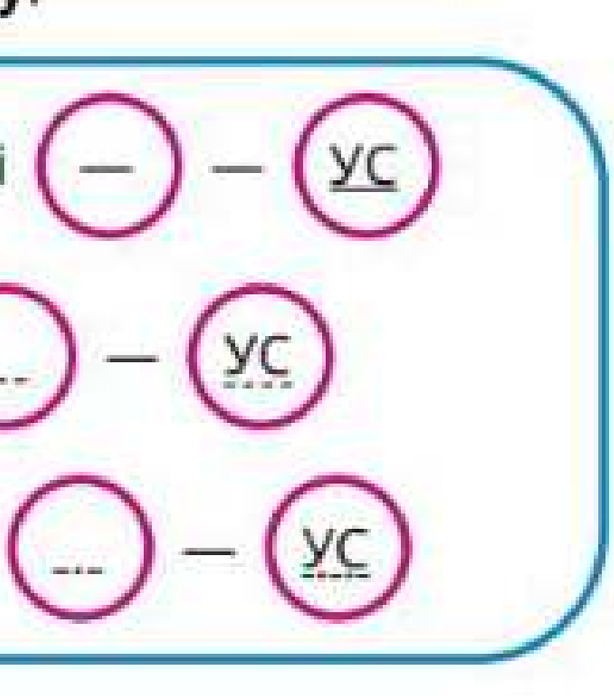

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

7 **Б** Знайдіть і відповідно підкресліть у реченнях однорідні члени речення. За потреби скористайтеся інформацією про однорідні члени речення в **Довіднику**.

Однорідні члени речення — це такі члени речення, що виконують одну синтаксичну роль, відносяться до одного й того самого члена речення й не залежать одне від одного. Вони називають поняття, близькі за своєю сутністю.

7 **В** Прослідкуйте, як можуть бути пов'язані між собою однорідні члени речення. Які сполучники використовуються?

7 **Г** Що вам відомо про розділові знаки між однорідними членами речення? Сформулюйте правила про їх уживання на основі запропонованих речень. Доповніть свої висновки матеріалом із **Довідника**.

7 **Г** Пригадайте, які слова при однорідних членах речення називаємо узагальнювальними. Знайдіть такі слова в реченнях. Розгляньте наведені схеми з узагальнювальними словами та скажіть, до яких схем можна умовно віднести визначені вами речення. Як слід уточнити ту чи ту схему, щоб була повна відповідність? Більше дізнайтеся про узагальнювальні слова в **Довіднику**.

УС: —, —, —

—, —, і — — УС

УС: ..., і ...

..., або ... — УС

УС: і ..., і ..., і ...

..., ..., ... — УС

7 **Д** Зверніть увагу на виділені в першому реченні означення. Поміркуйте про те, як ці означення характеризують означуване слово. Більше дізнайтеся про відмінності між однорідними та неоднорідними означеннями в **Довіднику**.

7 **Е** Знайдіть у тексті однорідні й неоднорідні означення, поясніть наявність чи відсутність між ними розділових знаків.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Означення є **неоднорідними** й кому між ними **НЕ ставимо**, якщо:

1) прикметники-означення характеризують предмет із різних боків (між ними **не можна** поставити сполучник і): українська класична музика;
2) з двох означень **перше** поширене (**словосполучення**), а **друге** непоширене (**прикметник** або **дієприкметник**): мокре від дощу осіннє листя;
3) означення виражені сполученням займенника й прикметника (моя рідна сестра), якісного й відносного прикметників (зручний письмовий стіл), якісного й присвійного прикметників (веселий братів сміх).

Форум читачів і глядачів

8 А Прочитайте в **Хрестоматії** лібрето до опери Б. Лятошинського «Золотий обруч» і порівняйте з текстом повісті І. Франка «Захар Беркут». Що спільного та що відмінного ви помітили в текстах? Свої спостереження занотуйте, використовуючи діаграму Венна або ментальну карту.

8 Б Послухайте уривок опери Б. Лятошинського «Золотий обруч». Яким частинам лібрето може відповідати цей уривок? Обговоріть з однокласником або однокласницею, яке враження справила на вас музика Б. Лятошинського та виконання цього уривка.

Практикум

9 Ознайомтеся з матеріалом сайту «Україна Інкогніта» про село Тухля Стрийського району Львівської області. Що нового про фольклорні й історичні джерела повісті «Захар Беркут» ви дізналися? Занотуйте нову інформацію й обговоріть її з однокласником або однокласницею.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

10 **А** Перечитайте фрагмент другого розділу повісті від слів «Давно то, дуже давно діялось, ще коли велетні жили в наших горах» до слів «Кажуть, що колись Морана ще раз ізбере свою силу, щоб нею завоювати нашу Тухольщину, але отсей заклятий Сторож упаде тоді на силу Морани і роздавить її собою».

Обговоріть, хто є позитивним, а хто негативним героєм у цьому творі. Чому виникає та чим завершується конфлікт цього твору? Яке продовження матиме цей конфлікт у повісті «Захар Беркут»?

10 **Б** Поясніть, як пов'язаний цей уривок із сюжетом твору. З якою метою Іван Франко помістив легенду до тексту повісті?

10 **В** Пригадайте з вивченого в попередніх класах або знайдіть в інтернет-джерелах кримськотатарську легенду про Аюдаг. Порівняйте оповіді про Морану та про Аюдаг і заповніть діаграму Венна за результатами цього порівняння.

Практикум

11 **А** Ознайомтеся з анотацією до артбуку «Франко від А до Я». Запишіть текст у зошит, розставляючи необхідні розділові знаки. Визначте однорідні члени речення та з'ясуйте їхню синтаксичну роль. Прокоментуйте розділові знаки при однорідних членах речення.

«Франко від А до Я» — абетка-енциклопедія про Івана Франка. Ми звикли називати його українським Каменярем Вічним революціонером енциклопедистом та генієм через неймовірну жагу до знань і працелюбство. Але чи знаємо ми насправді, яким Франко був: що любив які мав хобі куди подорожував?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

«Франко від А до Я» — винятковий артбук книжка для дітей (і не лише для них), завдяки якій знайомство з Франком стане початком дружби на роки. У цій книзі багато фактів гумору уміння дивитися на себе та інших без зайвого пафосу, а ще стільки цікавого і раніше незнаного. Ця книжка про Франка стильного молодіжного близького. Вона — чудовий приклад того, як варто знайомити класиків і читачів, щоб вони полюбили один одного. Головною метою абетки, як зазначили автори видання Богдан і Наталія Тихолози, стало бажання показати читачам не тільки Франка-поета Франка-революціонера чи громадського діяча але й Франка-людину. У виданні «Франко від А до Я» особливий акцент зроблено на візуальному сприйнятті, тому ілюстратори артбуку Романа Романишин та Андрій Лесів багато працювали з архівними матеріалами й ретельно продумували кожну ілюстрацію.

Артбу́к — це:

1) інноваційний вид книжкових видань, у якому автор та видавець подають зміст у дуже незвичний спосіб;
2) немасовий книжковий продукт, ключові ознаки якого — унікальність, часто — складна для масового виробництва конструкція книжки з нестандартними візуальними й просторовими рішеннями.

11 **Б** Повправляйтеся у визначенні однорідних і неоднорідних означень, правописі розділових знаків у реченнях з однорідними членами в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Творча студія

12 **А** Уважно розгляньте в **Хрестоматії** кілька сторінок цього видання (виберіть 4–5 букв за бажанням), і з'ясуйте, яка текстова, цифрова та візуальна інформація представлена на кожній з них. Доведіть, що текст абетки-енциклопедії про Івана Франка є змішаним текстом. Результати дослідження занотуйте та представте класу.

12 **Б** Уявіть, що вам запропонували створити сторінку книжки-абетки на основі повісті «Захар Беркут». Поміркуйте, сторінку з якою буквою ви хочете створити. Доберіть відповідний матеріал та оформіть таку сторінку. Представте її однокласникам і однокласницям.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.9

rnk.com.ua/108594
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.9.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Інтонаційне забарвлення звертання	Постер як джерело текстової, числової та візуальної інформації	Звертання (непоширені й поширені). Розділові знаки при звертанні. Вставні слова (словосполучення, речення) Вставлені конструкції	Медіатекст (зокрема кінофільм) як змішаний текст	Епічний історичний фільм / Історичний епік

Форум читачів і глядачів

1 A Працюючи в парах, обговоріть запропоновані питання.

1. Що стало вирішальним для тухольців у перемозі над монголами? Що сьогодні допомагає українцям у боротьбі з ворогом?
2. Хто з героїв опиняється перед вибором? Що обирає кожен із них? Прокоментуйте їхній вибір.
3. Чи усвідомлював свою провину Тугар Вовк? До яких наслідків призвели його вчинки? Чи настав для нього час розплати?
4. Кого з героїв може стосуватися поняття «зрада»? Який зміст вкладає в це слово кожен із них?
5. Як ставляться до життя та смерті герої твору? Підтвердіть свої думки цитатами.
6. Якими є позиції Захара Беркута й Максима щодо сенсу життя?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

1 Б Розгляньте список проблем твору, який визначили автори «Українська література в коміксах. "Захар Беркут"», з яким ви ознайомилися в модулі 3.8. Які проблеми ви хотіли б додатково виокремити в повісті «Захар Беркут» на основі обговорення запропонованих питань і доповнити цей список?

ПРОБЛЕМАТИКА

- захист рідної землі;
- моральний вибір;
- єдність, згуртованість народу — запорука перемоги;
- людина і природа;
- кохання, вірність, самопожертва;
- взаємовідносини батьків і дітей.

Практикум

2 Перегляньте наведені нижче репліки героїв повісті «Захар Беркут». Якого елементу сюжету твору вони стосуються? Перекажіть цю частину твору, спираючись на наведені репліки. Які емоції переважають у героїв? За допомогою яких мовних засобів авторові вдається передати ці емоції?

— **Як думаєш, боярине?** — спитав нараз Бурунда Тугара Вовка. — Що буде з нами?

— Всі погинемо, — відповів Тугар Вовк спокійно.

— І я так думаю, — потвердив Бурунда. — І що найдужче мене лютить, так се те, що погинемо без бою, без слави, мов коти, кинені в ставок!

...

— **Бегадире,** — сказав до Бурунди Тугар Вовк, — чи не можна нам як-небудь спасти своє життя?

— Нащо? — сказав понуро Бурунда.

— Все ж таки життя краще, ніж смерть!

— Правду кажеш, — сказав Бурунда, і очі його заблищали не жадобою життя, але радше жадобою пімсти. — Але що ж нам діяти? Як рятуватися?

— Може, схочуть тепер за свого полоняника дарувати нам життя і вольний вихід?

...

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

— **Захаре**, — сказали старі тухольці, обступаючи його. — Ми думаємо, що можна приняти се предложення. Сила монгольська знищена, а тих кілька людей не можуть нам бути страшні.

— Не знаєте ви, **браття**, монголів. Між тими кількома людьми є їх найстрашніший начальник, і сей ніколи не дарує нам загибелі свойого війська. Він наведе нову силу на наші гори, і хто знає, чи ми тоді другий раз розіб'ємо її.

...

— **Батьку**! — ридала вона. — Що ти думаєш робити? За що ти хочеш погубити свого сина і... і мене, **батьку**? Я люблю твого сина, я присягла з ним жити і йому служити! Хвиля його смерті буде й моєю смертю!

— **Бідна дівчино**, — сказав Захар, — що я можу тобі порадити? Ти знаєш тільки чорні очі та стан хороший, а я дивлюсь на добро всіх. Тут нема вибору, **доню**!

— **Захаре, Захаре**, — говорили громадяни, — всі ми уважаємо, що досить того знищення, що сила ворожа вломана, і громада не бажає смерти тих остатніх. У твої руки складаємо долю їх і долю твого сина. Змилуйся над своєю власною кров'ю!

...

— **Батьку мій**, що тобі такого? — скрикнув Максим, бачучи смертельну блідість на його лиці і чуючи ненастанну дрож, що потрясала його тілом.

— Нічого, **синку**, нічого, — сказав потихо, з усміхом Захар. — Сторож кличе мене до себе. Чую його голос, синку. Він кличе до мене: «**Захаре**, ти зробив своє діло, пора спочити!»

...

— **Максиме, серце моє**!..

Більше не могла нічого сказати.

— А де мій батько? — спитала по хвилі Мирослава. Максим відвернув лице.

— Не згадуй про нього, **серце**. Той, що важить правду й неправду, важить тепер його добрі і злі діла. Молімося, щоб добрі переважили.

...

— **Нехай боги дідів наших благословлять вас, діти!** — сказав Захар.

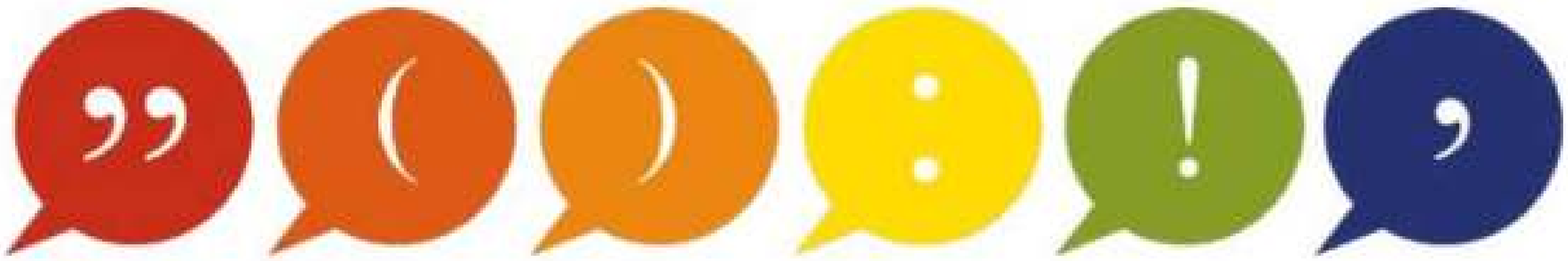
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Наукова лабораторія

3 **А** Перегляньте ще раз наведені в попередній вправі репліки. З якою метою вжито виділені в репліках слова? До якої частини мови належать ці слова? У якому відмінку їх ужито? Чи є з-посеред виділених фрагментів словосполучення? Зі скількох слів воно може бути утворене? Пригадайте з вивченого в попередніх класах, що таке звертання. Зіставте свої висновки з матеріалом про звертання в **Довіднику**.

Звертання — це слово або сполучення слів, що називає особу (рідше предмет), до якої звертаються. Звертання можуть бути **поширеними**. Наприклад: Розвійтеся з вітром, **листочки зів'ялі**, розвійтесь, як тихе зітхання! (І. Франко) або **непоширеними**. Наприклад: Лети, **пташко**, з захід сонця, защебечи в шибку... (П. Гулак-Артемовський).

3 **Б** Дослідіть розділові знаки при виділених звертаннях. Складіть пам'ятку про вживання таких розділових знаків. Доведіть, що звертання не є членом речення, спираючись на приклади звертань із повісті «Захар Беркут».

3 **В** Прочитайте в **Хрестоматії** відому вам з попередніх років навчання українську народну пісню «Ой на горі да женці жнуть». Знайдіть у тексті звертання та доведіть, що одне з них є риторичним. Яке саме?

За стилістично-функціональною ознакою виділяють **власне звертання** і **риторичне звертання**. Риторичне звертання — це звертання, яке не має на меті дійсного контакту з особою, предметом або явищем, до якого звертаються, і служить лише для того, щоб привернути до нього увагу читача / читачки (слухача / слухачки) й висловити ставлення мовця.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

4 Підготуйтеся до читання за ролями фрагмента розділу IX повісті «Захар Беркут» від слів «Вся громада стала мов без духа» до кінця твору. Зверніть увагу на звертання. З яким інтонаційним забарвленням ви їх вимовлятимете? Як допомагають вам у цьому розділові знаки?

Звертання в процесі спілкування може залежно від ситуації мати певне інтонаційне забарвлення: інтонація питання, інтонація повідомлення з вираженням незавершеності, оклична інтонація, інтонація вимоги або категоричного прохання, інтонація ввічливого прохання, інтонація застереження тощо.

Практикум

5 А Перечитайте в **Хрестоматії** монолог Захара Беркута з розділу IX повісті від слів «Батьки і браття! Нинішня наша побіда — велике діло для нас» до слова «Прийде пора, іскра розгориться новим огнем! Прощайте!». Зразком якого жанру можна вважати цей уривок? У яких ситуаціях спілкування використовують цей жанр?

5 Б Підготуйтеся до читання уривка вголос. Роздрукуйте текст чи перепишіть до зошита та додайте на берегах примітки щодо інтонаційних засобів, які, на вашу думку, будуть доречними під час читання.

5 В Поміркуйте, чи є слова Захара Беркута, 90-річного ватажка тухольської громади, актуальними для часу створення повісті (кінець XIX століття) і для нашого часу. Запишіть свої міркування.

Форум читачів і глядачів

6 А Розгляньте кадри з художнього фільму «Захар Беркут», знятого 1971 року на Київській кіностудії. Кого з героїв представлено на цих кадрах? Як ви їх упізнали? Поміркуйте, які епізоди твору відтворені на цих кадрах.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Кадри з фільму «Захар Беркут» (1971)

6 **Б** Перевірте свою гіпотезу, переглянувши фільм «Захар Беркут» (режисер Леонід Осика, сценарій Дмитра Павличка, 1971 рік).

6 **В** Об'єднайтеся в групи. Підготуйте відповідь на одне із запропонованих питань, спираючись на переглянутий фільм. Представте класу результати своєї роботи.

1. Як автори фільму відобразили конфлікт Тугара Вовка з тухольцями? Прокоментуйте сцену ради тухольців, на яку запрошений Тугар Вовк. У чому основна сутність їхнього протиріччя? Які художні засоби використані у відображенні цього конфлікту?
2. Як у фільмі показано вірування тухольців? Як до цих вірувань ставиться Мирослава? Прокоментуйте сцену у святинях тухольців і християнському храмі. Як Мирослава й Максим знайомлять одне одного зі своєю вірою? Чи вдається комусь із них змінити ставлення коханої людини до іншої віри?
3. Яку роль відіграє у фільмі музика? Як пісні на слова Дмитра Павличка допомагають у створенні потрібного колориту? Прокоментуйте сцену взяття монголами фортеці. Який настрій створює музика в цій сцені?
4. Як у фільмі відображено стосунки тухольців і людей Тугара Вовка? Як розвивається й завершується конфлікт між ними? Прокоментуйте сцену примирення людей Тугара Вовка з тухольцями. Чому всі йдуть на примирення?
5. Чим відрізняється фінал фільму від фіналу повісті? Чому у фільмі немає останнього монологу Захара? Прокоментуйте фінальні кадри фільму. Що символізує сонце, яке сходить у горах? Як ви розумієте слова «фільм знято за мотивами повісті І. Франка»?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

6 Г Спираючись на визначення змішаного тексту (див. модуль 3.7, с. 105), доведіть, що кінофільм — це змішаний текст.

Польове дослідження

7 А У тексті повісті Івана Франка орду, яка наступає на Русь, названо «монголи», а у фільмі режисера Леоніда Осики — «татари». Довгий час у підручниках історії використовували слово «монголо-татари». Зараз історики вважають його некоректним. Користуючись надійними джерелами інформації, підготуйте повідомлення про значення слів «монголи», «татари», «монголо-татари».

7 Б Як ви знаєте, повість Івана Франка заснована на реальних подіях оборони Русі від іноземної навали XIII століття. У цей час було спустошено багато українських міст і сіл. Одне з цих міст — Звенигород неподалік Львова. Це княже місто було зруйноване ординцями 1241 року. Зараз Звенигород є селом, у якому провадять археологічні дослідження давнього княжого міста та працює музей. Перегляньте відео про Звенигород. Прокоментуйте, на які джерела спираються автори відео, розповідаючи історію міста. Які з цих джерел можна назвати надійними?

Практикум

8 Розгляньте рекламний постер до фільму в інтерактивному електронному додатку до підручника або знайдіть його самостійно в інтернеті. Обговоріть:

- Яку текстову, числову, візуальну інформацію подано на ньому?
- Чи можна стверджувати, що постер є текстом? Поясніть чому.
- Чим відрізняється постер фільму «Захар Беркут» від афіші вистави «Захар Беркут» (див. модуль 3.6, с. 84)? З'ясуйте, чи є фраза «У свободі моя сутність» цитатою з повісті «Захар Беркут»?
- Яку роль відіграє слоган у рекламі фільму?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Постер — це художньо оформлений плакат, який містить у собі конкретну ідею або образ. Слово походить від англійського poster, що означає «афіша» або «оголошення». За всіма характеристиками плакат, постер і афіша — це ідентична продукція, але між ними є одна істотна відмінність. Зазвичай афіші анонсують майбутні заходи, концерти, різного роду шоу тощо. Плакати й постери мають більш широке застосування, зокрема на них розміщують рекламну інформацію.

Дискусійний майданчик

9 Ознайомтеся з анотацією фільму «Захар Беркут», постер до якого ви розглянули в попередній вправі, та трейлер до кінофільму за мотивами повісті Івана Франка режисера Ахтема Сеїтаблаєва (2019 рік). Яку інформацію про фільм ви дізналися з постеру, а яку з тексту й відео? Занотуйте відповідь на це питання та поділіться результатами своєї роботи з однокласником або однокласницею.

Кадр з фільму «Захар Беркут» (2019)

АНОТАЦІЯ

«Захар Беркут» (англ. Zakhar Berkut), також відомий у міжнародному прокаті як **«Зринаючий яструб»** (англ. The Rising Hawk) — американсько-український художній фільм 2019 року режисерів Ахтема Сеїтаблаєва та Джона Вінна, екранізація однойменної історичної повісті «Захар Беркут» Івана Франка. Гасло фільму — «У свободі моя сутність».

1241 рік. Монгольська орда на чолі з ханом Бурундою рухається на захід, винищуючи все на своєму шляху. Дійшовши до високих Карпатських гір, військо зупиняється біля підніжжя. Однак уночі кілька місцевих мисливців, братів Беркутів, потайки пробираються в табір та звільняють полонених. Несамовитий від люті хан вирішує йти навпростець, щоб помститися і знищити карпатські поселення. Для цього він знаходить зрадника серед місцевих, який відкриває йому таємний прохід у горах.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Однак невеличка громада гірських жителів під керівництвом Захара Беркута має свій план, щоб назавжди зупинити численного ворога. Версія з українськомовним дубляжем вийшла в прокат в Україні 10 жовтня 2019 року. Оригінальна англомовна версія вперше вийшла в обмежений кінопрокат у Латвії, Литві та Естонії 28 лютого 2020 року.

(За матеріалами Вікіпедії)

Форум читачів і глядачів

Ахтем Сеїтаблаєв

10 Прочитайте в **Хрестоматії** інтерв'ю режисера Ахтема Сеїтаблаєва про зйомки історичного епіка «Захар Беркут» і обговоріть, які відповіді дає режисер на такі запитання:

- Наскільки фільм за мотивами повісті «Захар Беркут» буде цікавим та зрозумілим сучасному глядачу?
- Яку задачу ставив режисер перед собою та командою, починаючи проєкт?
- У чому режисер бачить новаторство фільму, якщо фільм є найбільш масштабним кінопроєктом незалежної України?
- Де створювалась більшість декорацій для фільму? Чому ущелину необхідно було будувати?
- Як у режисера складалася співпраця з художником-костюмером? Яким було перше враження від костюмів на акторах?
- Як складалася співпраця з командами, які займалися постановкою всіх бойових сцен та трюків? Чи було завдання зробити щось нове, чого в українському кіно ще не було?
- Наскільки іноземним акторам з їхнім західним менталітетом була зрозуміла історія фільму та персонажі?
- Чи були якісь ідеї, які актори самі пропонували, і режисер вважав, що «це дуже вдала ідея»?
- Яка сцена стала для режисера найцікавішим або найскладнішим моментом зйомок фільму?
- Чи навчився чогось нового сам режисер під час зйомок фільму?
- Яких думок, емоцій очікує режисер від глядачів після перегляду?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Епічний фільм — це стиль кіновиробництва, основними рисами якого є великий розмах і видовищність. Епічний історичний фільм (або історичний епік), як правило, зображає історичну або вигадану подію з розкішними костюмами, коштовним музичним супроводом, із яскравим акторським складом, що робить його дорогим для виробництва.

Кадри з фільму «Захар Беркут» (2019)

Наукова лабораторія

11 А Розгляньте ексклюзивну срібну пам'ятну монету «Захар Беркут», яку було викарбувано в лімітованому тиражі монетним двором Польщі на замовлення українського Ощадбанку до світової прем'єри фільму «Захар Беркут» режисера Ахтема Сеїтаблаєва.

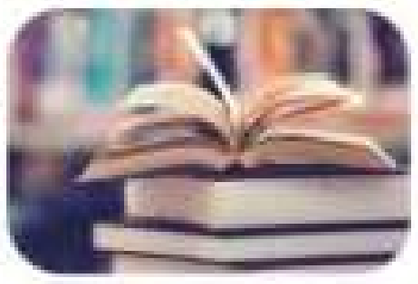

11 Б Прочитайте висловлювання Ахтема Сеїтаблаєва про створення пам'ятної монети та зверніть увагу на виділені слова.

«Захар Беркут» — це, **очевидно**, один з найбільш масштабних кінопроєктів незалежної України. І я, **безумовно**, дуже радий, що до його популяризації долучаються найбільші українські компанії. Повість Івана Франка, **без сумніву**, є знаковою та дуже важливою для всього українського народу, адже вона зачіпає теми, важливі для кожного з нас, і особливо в наш час. **На мою думку**, створення пам'ятної монети — дуже символічний крок. Як на монеті викарбовується малюнок, так і в серцях усіх українців, **повірте**, закарбовано історію боротьби нашого народу за свободу та незалежність, яку так яскраво описав Франко.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

З'ясуйте, яку роль відіграють у реченнях виділені слова. Чи можна до цих слів поставити питання від інших слів у реченні? Зверніть увагу на розділові знаки при цих словах. Чому, на вашу думку, такі слова називаємо вставними?

Вставними називають такі слова, словосполучення, речення, що виражають ставлення мовця до сказаного, привертають увагу до змісту, повідомляють про джерело інформації.

11 В Ознайомтеся з групами вставних слів у **Довіднику**. Визначте, до якої групи належить кожна вставна конструкція в наведеному тексті. Чи можливо визначити, яким членом речення виступають вставні слова? Як би ви пояснили чому?

11 Г Обміркуйте й напишіть листа комусь із героїв повісті «Захар Беркут», письменникові Івану Франку, режисерові Ахтему Сеїтаблаєву тощо. Використайте у своєму листі звертання, вставні та вставлені слова й речення.

Вставлені слова й речення вносять у речення побіжну чи додаткову інформацію. Наприклад: Звали нашого діда, як я вже потім довідавсь, Семеном (О. Довженко).

11 Ґ Повправляйтеся у вживанні розділових знаків у реченнях зі звертаннями, вставними словами та вставленими конструкціями в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

12 Прочитайте в **Хрестоматії** матеріали сайту «Вгору», у яких дослідник життя та творчості І. Франка Богдан Тихолоз ділиться своїми думками про повість «Захар Беркут» і її зв'язок із фільмом Ахтема Сеїтаблаєва. З якими твердженнями науковця ви погоджуєтеся, а з якими — ні? Обґрунтуйте свої думки.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 3.10

rnk.com.ua/108595
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 3.10.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Відповідальність за порушення академічної доброчесності	Гіперпосилання	Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення	Граматичні засоби зв'язку в тексті	Цикл у літературі, зокрема цикл оповідань. Аналіз епічного твору

Практикум

1 **А** Прочитайте інтерв'ю авторки сценарію та режисерки майбутнього ігрового повнометражного фільму «**Код доступу "Palyanytsya"**» Галини Лишак, де вона розповідає про те, як виникла ідея створення кінопроєкту, а також про війну, кіберпростір і роль молодого покоління.

1 **Б** Уявіть, що ви сценарист / сценаристка. На яку тему ви би хотіли написати сценарій для своїх однолітків? Які проблеми ви хотіли би висвітлити в своєму творі? Міркування запишіть.

1 **В** Скористайтесь гіперпосиланням у тексті інтерв'ю Галини Лишак і дізнайтеся, яку інформацію можна отримати на сайті «Нове українське кіно». Дослідіть рубрики сайту. Дайте відповіді на запитання:

- Де на сайті можна ознайомитися з рецензіями на нові фільми?
- Де на сайті можна знайти інформацію про кінофестивалі?
- Яка інформація представлена в рубриці «Бокс-офіс»?
- Як знайти інформацію про те, як знімали наймасштабніший український фільм Олеся Саніна «Довбуш»? У якій рубриці на сайті розміщена ця інформація? Яку ще інформацію про цей фільм подано в цій рубриці?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Гіперпосилання — назва активного (виділеного кольором) тексту або зображення на вебсторінці, натиснення на яке (активізація гіперпосилання) забезпечує перехід на іншу вебсторінку з відповідним змістом.

1 Г Перечитайте відповідь сценаристки на одне із запитань в інтерв'ю і проаналізуйте, які граматичні засоби роблять інтерв'ю зв'язним текстом. Простежте зв'язок між реченнями в тексті, а також між частинами складного речення. Запишіть текст на окремому аркуші й олівцями різних кольорів укажіть відповідні граматичні засоби.

ТЕКСТ

— Хто є головними героями стрічки і якою є їхня роль у сюжеті?

— Основна героїня фільму — це 14-річна Марта, дівчина з надзвичайно сильним характером, яка, незважаючи на свій вік, є лідером серед однолітків. Вона разом із групою друзів створює кіберпроєкт під псевдонімом «Яків Бондар». Вони зламують ворожі системи, отримують цінну інформацію та передають її українським спецслужбам. Кожен із героїв має свої особливі навички: хтось відповідає за технічну сторону, хтось за креативність, хтось за зібраність. Їх об'єднує спільна мета — захистити країну. Їхній шлях — це історія про дорослішання, про відповідальність і про здатність робити свій внесок, навіть коли тобі 14.

Граматичі способи зв'язку в тексті

- сполучники, сполучникові слова
- займенники
- питальні речення і відповіді на них
- речення з однорідними членами
- ланцюжковий чи паралельний зв'язок речень
- вставні конструкції тощо

Творча студія

2 Пригадайте етапи літературного проєкту (див. модуль 1.7., с. 110) і візьміть участь у проєкті, метою якого є створення сценарію кінофільму. Почніть створювати «Щоденник проєкту», у якому поступово фіксуйте всі рішення, події, пов'язані з проєктом, за наведеним зразком (див. модуль 1.7., с. 113).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Підготовчий етап проєкту

3 Візьміть участь у проєкті, **метою** якого є створення **сценарію кінофільму**.

Порада сценариста: **«Сценарист, щоб стати справжнім професіоналом, має спробувати себе і в адаптації літературних творів до кінематографу, і в написанні оригінальних сценаріїв»**

Сценарій — текст, написаний як основа для постановки кіно- або телефільму, анімафільму. Сценарій найчастіше будується як послідовність ремарок (пояснення «що?», «де?», «коли?») і діалогу дійових осіб.

Сценарист — це людина, яка пише сценарій до фільму.

Розрізняють **оригінальні сценарії** (усе, що є в такому сценарії, це вигадка самого сценариста) та **адаптацію окремого художнього твору** для кінематографа. Це може бути сценарій за твором (коли немає суттєвих відмінностей від сюжету художнього твору) і сценарій за мотивами твору (коли сценарист робить певні зміни в сюжеті, тобто вигадує нові події, вводить нових персонажів).

Об'єднайтеся в групи для виконання проєкту, у якому передбачається таке:

- читання 1–2 творів із циклу оповідань Шолом-Алейхема «Тев'є-молочар»;
- аналіз епічного твору (оповідання «Велика удача»);
- написання сценарію за твором Шолом-Алейхема «Велика удача»;
- підготовка до представлення сценарію та його безпосереднє представлення;
- рефлексія щодо виконаної роботи.

Цикл у літературі — ряд літературних творів на загальну або близьку тематику, створений одним автором або однією групою авторів. Спільністю, яка об'єднує ряд творів, може бути, крім теми, також жанр, місце й час дії, персонаж, форма та художній стиль. Твори циклу завдяки композиційній єдності можуть набувати додаткової естетичної вартості та сприйматися як новий твір.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Етап реалізації проєкту

4 Працюючи в групі, прочитайте в **Хрестоматії** оповідання «Велика удача» із циклу оповідань під загальною назвою «Тев'є-молочар» Шолом-Алейхема. Організуйте спільне читання в групі.

Шолом-Алейхем

СПІЛЬНЕ ЧИТАННЯ

1. **Читач / Читачка.** Читайте по черзі текст вголос (наприклад, абзацами або частинами). Позначайте незрозумілі місця.

2. **Читач / Читачка.** Намагайтеся розтлумачити незнайомі слова й заплутані місця.

3. **Читач / Читачка.** Після кожного абзацу або частини повторіть партнерам-слухачам головну думку чи подію.

4. **Читач / Читачка.** Робіть нотатки про основні ідеї або події. Додайте до нотаток художні деталі, якщо такі трапилися в прочитаному.

Висновки. Які з незрозумілих місць не вдалося прояснити? Запропонуйте їх для обговорення з іншими групами.

5 Зробіть перший крок до написання сценарію — сплануйте сцени (епізоди) майбутнього фільму. Представте у вигляді «мапи подорожі» сцени, які ви обрали під час читання оповідання «Велика удача». Для роботи вам потрібні аркуші паперу, дошка (фліпчарт) або комп'ютер.

Порада сценаристки: **«Починати писати сценарій треба зі створення мапи подорожі, тобто планування сцен (епізодів)»**

Зрозуміло, що весь текст оповідання або повісті не можна відтворити засобами кіно. Тому перше, що варто зробити, прочитавши твір, — це схарактеризувати сцени (епізоди), які будуть у майбутньому фільмі.

Записувати сцени зручно на картках, які можна прикріпити на стіні або фліпчарті. Також можна використати комп'ютер. Спочатку треба знайти місце тим карткам, які неодмінно мають бути в сценарії, а потім заповнювати поступово решту місця.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Оформлена картка має мати всю інформацію для написання сцени: час, місце, персонажі, конфлікт, можливі проблеми та зв'язок цієї сцени з поворотом розповіді. У кожному епізоді має бути хоча б один вчинок, важливий для розвитку історії, і пояснення, як він впливає на героїв.

6 А Розподіліть між собою в групі завдання з аналізу оповідання «Велика удача» і здійсніть відповідну частину аналізу.

АНАЛІЗ ЕПІЧНОГО ТВОРУ

Зміст художнього твору

1. Тематика (відображення реальності).
2. Ідея (виявлення авторської позиції в оцінці життєвих реалій).
3. Проблематика (порушені питання).

Художня форма

1. Жанр.
2. Композиція.
3. Елементи сюжету (експозиція, зав'язка, розвиток дій, кульмінація, розв'язка).
4. Позасюжетні елементи.

Персонажі, форми зображення дійсності і художні деталі

1. Головні та другорядні персонажі.
2. Оповідач (перспектива зображення подій).
3. Художні деталі (зображальні та виражальні подробиці).

Художній час і художній простір

1. Художній час (фабульний, тобто події відбулись у часовій послідовності; сюжетний, тобто події подано в певному порядку).
2. Художній простір (простір, наближений до реальності; змалювання подій, що відбуваються одночасно в різних місцях; вигадування неіснуючих просторів).

Мова художнього твору

1. Своєрідність слововживання загальнонародної мови (активність включення синонімів, антонімів, омонімів, історизмів, архаїзмів, неологізмів, варваризмів, професіоналізмів).
2. Прийоми образності (епітети, метафори, порівняння, алегорія, метонімія, іронія, гіпербола, асонанс, алітерація).
3. Фразеологізми, прислів'я, приказки, крилаті слова.
4. Синтаксичні фігури (риторичні питання, звернення, вигуки, повтори, антитези, інверсії).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

6 Б На основі здійсненого аналізу напишіть текст (1–2 сторінки), у якому висвітліть результати свого аналізу. Будьте доброчесними щодо використання матеріалів інших авторів: наприклад, коли використовуєте матеріали з відкритих джерел в інтернеті, обов'язково вказуйте джерело інформації. Пам'ятайте про відповідальність за порушення академічної доброчесності.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми.

Кожний освітній заклад може визначати власні види академічної відповідальності учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності.

6 В Обміняйтеся текстами в групі та прочитайте тексти одне одного. Обговоріть, що кожному з вас вдалося під час аналізу епічного твору, а над чим кожний ще має попрацювати.

7 Прочитайте в **Хрестоматії** кілька епізодів сценарію анімаційного фільму «Тимош. Хлопчик, який ніколи не зачісувався» сценаристки Ольги Войтенко (наприклад, епізод 1 та епізод 2) й обговоріть правила оформлення сценарію.

1. Що є елементами епізоду?
2. Що в описі епізоду пишеться великими літерами?
3. Де розміщуються репліки?
4. Що описується в ремарках?

8 Перегляньте «мапу подорожі», яку ви створили, виконуючи завдання 4. Скільки буде сцен (епізодів) у вашому сценарії? Дайте назви кожному з епізодів. Роздрукуйте текст оповідання й позначте різними кольорами межі епізодів. Розподіліть епізоди між учасниками групи й почніть кожний писати свою сцену, спираючись на текст оповідання Шолом-Алейхема. Використайте комп'ютер для запису епізоду.

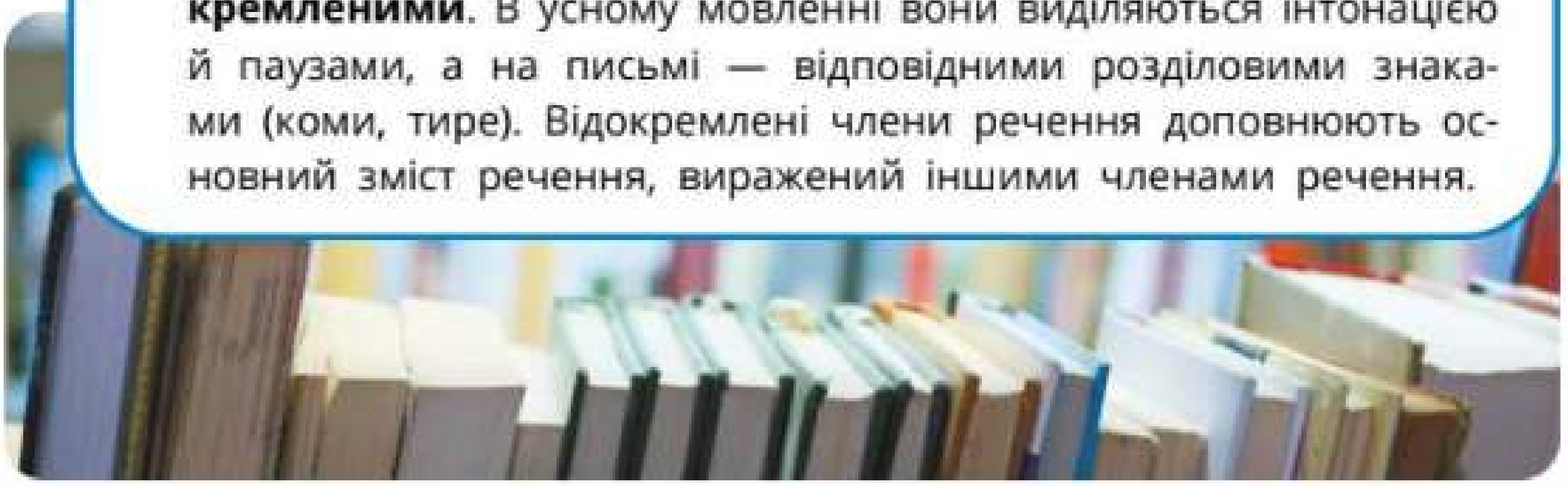
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

9 **А** Перечитайте ремарки у вашому епізоді. Дослідіть, як ви описали особливості поведінки, мовлення, зовнішності учасників подій. Поміркуйте, чи не треба вам внести уточнення в свої речення щодо додатків, означень або обставин, наприклад:

Питання до другорядного члена речення	Уточнення
Який?	А який саме?
Як?	А як саме?
Де?	А де саме?
Коли?	А коли саме?
Кого?	А кого саме?

Зробіть необхідні уточнення, виділяючи додаткове повідомлення комами. Більше про відокремлені члени речення дізнайтеся в **Довіднику**.

Другорядні члени речення (додаток, означення, прикладка, обставина), яким властивий відтінок додаткового повідомлення, значення виключення або виділення тощо, називаються **відокремленими**. В усному мовленні вони виділяються інтонацією й паузами, а на письмі — відповідними розділовими знаками (комами, тире). Відокремлені члени речення доповнюють основний зміст речення, виражений іншими членами речення.

9 **Б** Повправляйтеся у вживанні розділових знаків в ускладнених реченнях, зокрема з відокремленими членами речення, та правильному написанні слів в інтерактивному електронному додатку до підручника.

10 Об'єднайте всі епізоди в одному файлі та розмістіть їх у визначеній послідовності. Роздрукуйте текст і прочитайте текст мовчки, щоб оцінити, чи всі епізоди пов'язані між собою, чи в кожному епізоді наявні всі елементи (назви епізодів, ремарки, репліки в діалогах). Під час читання робіть нотатки на берегах. Обговоріть з іншими учасниками групи своє враження від прочитаного. Відредагуйте неправильне чи сумнівне (не забувайте про грамотність написаного).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

11 Прочитайте сценарій вголос. Перевірте за реакцією слухачів, чи все їм зрозуміло. Вислухайте їхні думки та поміркуйте, чи не варто щось змінити в тексті.

Порада сценаристки:
«Прочитайте сценарій різним слухачам»

Під час читання сценарію важливо звертати увагу на такі речі:

- Як зображені персонажі? Якими словами вони описані?
- Як схарактеризовано мовлення персонажів?
- Яка довжина та який ритм у кожної сцени?

Заключний етап проєкту

12 Оцініть ваш проєкт за наведеними переліком критеріїв. Об'єктивно оцінюйте свій творчий продукт, дивлячись на нього ніби очима майбутніх читачів. За потреби доопрацюйте свій проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним:

- текст за жанром є сценарієм;
- сюжет пропонованого фільму відповідає сюжету оповідання «Велика удача»;
- усі епізоди пов'язані між собою;
- із ремарок зрозуміла зовнішність, особливості поведінки й мовлення персонажів;
- в описі кожного епізоду наявні всі елементи (назва епізоду, ремарки, репліки персонажів);
- текст сценарію записаний грамотно.

13 Обговоріть, у який спосіб ви представлятимете свій проєкт. Оберіть певний варіант із-поміж наведених нижче або вигадайте власне рішення.

1. Розмістити текст на онлайн-ресурсі.
2. Зробити аудіоверсію сценарію та розмістити на онлайн-ресурсі.
3. Підготувати читання сценарію та запросити охочих.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

14 Представте свій проєкт. Ознайомтеся з проєктами інших груп і надайте зворотний зв'язок. Визначте за допомогою відкритого або таємного голосування найкращий проєкт.

Післяпроєктний етап (рефлексія)

15 Незалежно від того, чи визнано ваш проєкт найкращим, насолодіться миттю: ви виконали значну роботу гуртом! Насолодившись, обговоріть у групі, що вам удалося в процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що не сподобалося?
4. Чи були серед подій, які зафіксовані в «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Практикум

16 A Визначтеся шляхом жеребкування, який із сценаріїв, написаних однокласницями та однокласниками в інших групах, ви аналізуватимете. Проаналізуйте сценарій за такими критеріями:

- сюжет пропонованого фільму відповідає сюжету оповідання «Велика удача»;
- назви епізодів допомагають уявити, про що йтиметься в епізоді;
- зовнішність персонажів описана яскраво й точно;
- мовлення персонажів схарактеризовано;
- поведінка персонажів описана зрозуміло;
- у ремарках не міститься зайва інформація;
- елементи кожного епізоду оформлені за правилами;
- текст сценарію написаний грамотно.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

16 Б На основі здійсненого аналізу сценарію напишіть рецензію.

Творча студія

17 Поміркуйте, у кого з однокласників або однокласниць ви хочете взяти інтерв'ю про участь у створенні сценарію. Подумайте й запишіть 7 запитань. Перевірте, чи враховують ці запитання таке:

- як організували читання оповідання;
- яку участь брав той / та, у кого беруть інтерв'ю, в аналізі оповідання;
- які були труднощі в створенні «мапи подорожі», тобто виборі сцен;
- чи були суперечки та розбіжності в описі зовнішності, мовлення, поведінки персонажів.

Заздалегідь ознайомте того, у кого братимете інтерв'ю, із запитаннями й домовтеся про час інтерв'ю. Зробіть відео- або аудіозапис інтерв'ю. Розмістіть інтерв'ю на онлайновій дошці для спільного прослуховування або перегляду.

Індивідуальне читання

18 А Підсумуйте результати обговорення в класному читацькому чаті або на засіданнях читацького клубу про книжки, прочитані протягом поточного місяця.

18 Б За бажанням прочитайте всі твори циклу оповідань Шолом-Алейхема «Тев'є-молочар» та перегляньте відеоверсію вистави Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка під назвою «Тéв'є-Тéвель»

Фотографії з вистави «Тéв'є-Тéвель», Богдан Бенюк у ролі Тев'є

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

18 В Перечитайте анотації до книжок у списку, поданому в інтерактивному електронному додатку до Модуля 1.1, і зробіть список тих книжок, у яких ідеться про відомих історичних постатей, сильних особистостей, які присвятили своє життя боротьбі за свободу, незалежність свого народу. За бажанням додайте до цього списку книжки, які вам порекомендували батьки, друзі, фахівці бібліотеки. Оберіть із цього списку книжку для читання на наступний місяць.

Читаючи цей твір, додатково ознайомтеся з біографією автора та контекстом написання твору, з'ясуйте, чи є зв'язки цього твору з творами в інших видах мистецтва (музика, театр, кіно, живопис, скульптура). Відобразіть отриману інформацію у своєму читацькому журналі, у повідомленнях у класному читацькому чаті або на засіданнях читацького клубу.

Практикум

19 Утворіть 4 групи та шляхом жеребкування визначтеся з темою для спільної роботи для підсумовування знань, вивчених у 3 розділі про словосполучення та просте речення. Поміркуйте, які питання вам слід обговорити в групі щодо обраної теми, й напишіть план обговорення. На основі обговорення створіть на великому аркуші карту понять за відповідною темою, на якій зазначте, що вам відомо. Представте свою роботу іншим групам та візьміть участь в обговоренні робіт інших груп.

1. Словосполучення як синтаксична одиниця. Відмінність від граматичної основи речення. Види словосполучень за будовою і головним словом.
2. Граматична основа речення. Види підметів і присудків.
3. Односкладні неускладнені речення. Поширені й непоширені. Другорядні члени речення.
4. Двоскладні прості речення. Повні й неповні речення. Прості ускладнені реченні.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

МІРИЛО ПОСТУПУ

20 Роздрукуйте таблицю очікуваних результатів до Розділу 3 за групами умінь: «Усна взаємодія», «Письмова взаємодія», «Робота з текстом», «Дослідження мовлення», розміщену в електронному додатку до підручника. Оцініть кожний результат за критеріями «Упевнено роблю» або «Навчаюся». Розмістіть таблиці з самооцінюванням у власному портфоліо, порівняйте результати з тими, що були в таблиці до Розділу 2. Поміркуйте над тим, що змінилося. Які результати покращені? Які нові результати з'явилися, про які раніше не йшлося?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Розділ 4

Завжди пам'ятай минуле.

(Стацій)

1 У цьому розділі ви читатимете:

- українські історичні пісні «Та ой як крикнув же та козако Сірко, «За Сибіром сонце сходить», «Думу про Марусю Богуславку», твір Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі», поему Тараса Шевченка «Катерина», поему Джорджа Байрона «Мазепа», поему Лесі Українки «Давня казка», поему-баладу Ліни Костенко «Скіфська одіссея»;
- інтерв'ю з письменниками;
- есе та інші тексти однокласників та однокласниць;
- матеріали інтернет-ресурсів;
- літературознавчі та мовознавчі статті;
- довідкові матеріали, словникові статті.

Ми всі живемо в такому 3D-часі, ми сконструйовані так, що є теперішнє, є майбутнє і є минуле. І ці пропорції дуже змінні. Те, що є зараз, вже стане минулим, те, що думкою ми сягаємо майбутнього. Людина так влаштована, що все це швидко перетікає, особливо коли ти письменник і розумієш ці речі... не тому, що письменник чимось кращий від інших людей, він просто працює з цими формами часовими, бо для мене завжди є важливим елемент пам'яті, непростої пам'яті.

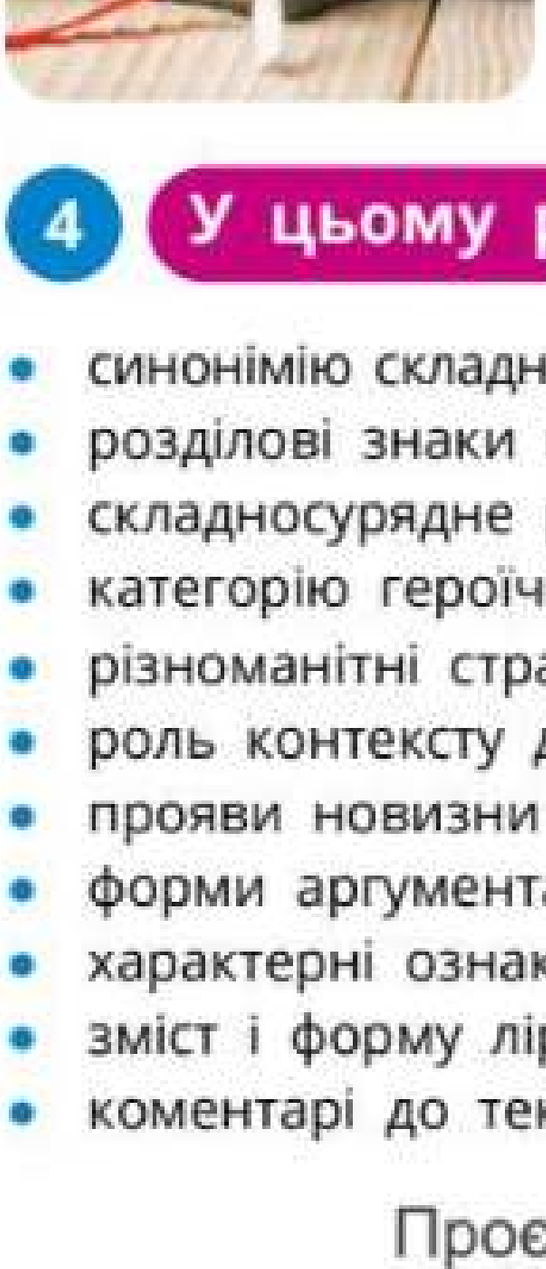
Василь Махно

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

2 У цьому розділі ви писатимете:

- есе;
- дописи в соцмережі;
- продовження думи;
- історичну пісню;
- реферат;
- повідомлення для читацького блогу та журналу;
- коментарі до поеми;
- міркування;
- інші тексти.

3 У цьому розділі ви обговорюватимете:

- чи повинні всі мови світу перейти на спільний зручний алфавіт;
- чому один з ліро-епічних жанрів названо думою;
- чим важливий зворотний зв'язок у комунікації;
- чи створюють у сучасності думи або історичні пісні;
- які існують прийоми активізації слухання;
- чи є сенс в осучасненні класичних творів;
- чому вимогою до наукових праць є подання неуперечливої інформації;
- яка роль контексту в перекладі тексту іншою мовою;
- як засоби масової комунікації маніпулюють думкою читачів і глядачів;
- які існують типи пропаганди;
- чи є щось спільне між реперами й кобзарями;
- чи може твір поєднувати особливості ліричного, епічного та драматичного родів літератури.

4 У цьому розділі ви досліджуватимете:

- синонімію складного та простого ускладненого речення;
- розділові знаки при прямій мові;
- складносурядне речення;
- категорію героїчного в літературі;
- різноманітні стратегії продукування ідей;
- роль контексту для розуміння тексту в цілому;
- прояви новизни інформації;
- форми аргументації;
- характерні ознаки історичної пісні, думи, поеми;
- зміст і форму ліро-епічного твору;
- коментарі до тексту як спосіб тлумачення контексту.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.1

rnk.com.ua/108596
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.1.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Прийоми активізації слухання	Достовірність інформації	Просте ускладнене речення (повторення)	Роль контексту для розуміння тексту, окремого слова в тексті	Категорія героїчного. Історична пісня як ліро-епічний жанр

Дискусійний майданчик

1 Обговоріть, хто такий герой. Кого ми називаємо героєм у житті? Який вчинок, на вашу думку, можна назвати прикметником «героїчний»? Результати обговорення представте у вигляді асоціативного ґрона.

Польове дослідження

2 З'ясуйте значення слова «герой» за тлумачним словником. Доведіть, що воно має омоніми. Дослідіть, у яких значеннях ужито це слово в реченні «**Героями** українських історичних пісень були правдиві **герої** нашого народу, чиї звитяги й подвиги народ прагнув зберегти у віках».

ГЕРОЙ

1. **Видатна своїми здібностями й діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість. Але ж бо не в церквах жила ідея, а в людях тих, замучених героях, що так одважно йшли на муки й смерть... (Леся Українка) Наш народ хоче мати справжніх, не придуманих, не офіціозних героїв (з публіц. літ.)**
2. **Людина, яка втілює основні, типові риси певного оточення, часу, епохи й т. д. Ото запал! Пізнаю героя... (З. Тулуб).**

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

ГЕРОЙ

3. Головна дійова особа літературного твору. Героєм одного Вашого оповідання був доктор Долинський, дуже подібний до самого себе і до Вас трохи (В. Стефаник).
4. Особа, яка чим-небудь відзначилася, привернула до себе увагу. Вони були, так сказати, героями дня (І. Франко). Сим разом героєм був Стасик. Ми розбираєм учинок Стася, ведем суперечки, сміємось (М. Коцюбинський).

(1) **Герой України** — найвище почесне звання за виняткові заслуги перед державою й народом в Україні після проголошення її незалежності. Указом Президента України Б. Є. Патону — першому в нашій державі — було присвоєно високе звання Героя України (з публіц. літ.).

Практикум

3 Прочитайте текст. З'ясуйте, про які риси героїв історичних пісень (козаків) говорить автор допису. За потреби доповніть асоціативне ґроно «ГЕРОЙ» новими рисами.

Головними героями українських історичних пісень є козаки, які виступають у ролі оборонців соціальних, національних і релігійних інтересів свого народу. Українські історичні пісні славлять широку натуру козака, який не цурається звичайних людських радощів, але щохвилини готовий проміняти спокійне життя на битви й небезпеки. Відданість козацькому братерству для нього сильніша за любов до матері, сестри, коханої. Водночас в історичних піснях уславлені найкращі лицарські риси, що особливо цінувалися в козацькому оточенні, — відданість ідеї, вірність слову, готовність до самопожертви, ніжність почуттів.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

Образ Івана Сірка в картині «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» Іллі Рєпіна

4 **А** Прослухайте історичну пісню «Та ой як крикнув же та козако Сірко». Чим настрій твору співзвучний із поемою «Гамалія» Тараса Шевченка?

4 **Б** Прочитайте в **Хрестоматії** виразно текст пісні. Висловіть припущення, від чийого імені ведеться оповідь у творі. Обговоріть, хто ймовірніше міг бути оповідачем:

- сучасник, очевидець подій, людина особисто знайома з отаманом Сірком;
- нащадок, який міг чути щось від своїх старших родичів, читати в різних історичних джерелах про добу козаччини та про діяльність козацького ватажка.

Під час обговорення записуйте аргументи.

Практикум

5 **А** Прочитайте у **Довіднику** статтю про категорію героїчного в мистецтві та літературі зокрема. Доведіть, що козака Сірка в історичній пісні змальовано як героїчного персонажа.

5 **Б** За підсумками опрацювання інформації доповніть матеріали вашого асоціативного грона «ГЕРОЙ», якщо ви знайшли нові характеристики, про які не йшлося раніше.

Наукова лабораторія

6 Використовуючи матеріал асоціативного ґрона, складіть опис-характеристику козака — героя української історичної пісні. Проаналізуйте ваш текст і зробіть висновок, яку роль у ньому відіграють речення з однорідними присудками та означеннями.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Пригадайте правила вживання розділових знаків у реченнях з однорідними членами. Доберіть у ваших описах відповідні приклади, якими можна було б проілюструвати ці правила.

Польове дослідження

7 А Обговоріть з однокласниками та однокласницями, як ви розумієте значення виразу «сила людського духу». Чи є поняття «герой» і «сильна особистість» синонімічними? Яку роль відіграє у розумінні сильної особистості поняття фізичної сили, витривалості? Сильна особистість — це більше про силу духу чи про фізичну силу?

7 Б Прочитайте в **Хрестоматії** текст про характерництво, яке, за різними оцінками та джерелами, притаманне українському козацтву. З'ясуйте, наскільки достовірною є ця інформація. Як її можна спростувати чи підтвердити? Якими, на вашу думку, могли бути причини появи розповідей про козаків-характерників?

«Характерник», дерев'яна скульптура у парку Бурштина на Івано-Франківщині

Достовірність інформації — об'єктивне відображення подій або фактів, точність наведених відомостей.

Форум читачів і глядачів

8 В основі історичних пісень, безперечно, інформація про реальних історичних осіб та події, пов'язані з їхнім життєписом. Прочитайте в **Хрестоматії** тексти про Івана Сірка: «Іван Дмитрович Сірко — славний кошовий отаман Війська Запорозького Низового» (текст А), «Кілька разів похований кошовий-рекордсмен: 10 фактів про людину-легенду Івана Сірка» (текст Б), текст В (без назви). Дослідіть, у якому з них переважають факти, а в якому — авторські припущення, судження. Процитуйте відповідні фрагменти. Придумайте заголовок до тексту В, який відображатиме основну думку.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Сформулюйте три підсумкові тези-характеристики щодо постаті Івана Сірка на основі узагальнення інформації з усіх текстів.

Практикум

9 **А** Перечитайте текст історичної пісні «Та ой як крикнув же та козако Сірко». Знайдіть підтвердження тому, що отамана та його військо змальовано з великою повагою й захопленням їхніми подвигами. Дослідіть, із чим порівнюють у пісні військо та його отамана. На яке ставлення народу до своїх героїв указують такі порівняння?

9 **Б** Знайдіть у тексті звертання ватажка до свого війська. Поясніть, чому це звертання до військових не втратило актуальності в наші часи. Пригадайте правила виділення звертань.

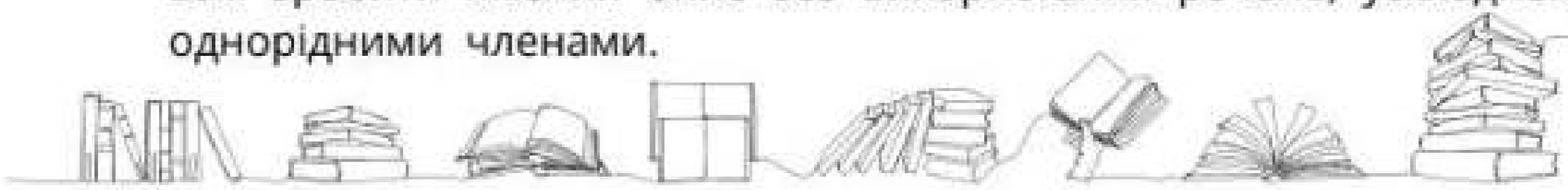
Польове дослідження

10 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** текст про історію створення картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» та знайдіть в усемережжі зображення двох версій картини. Порівняйте картини. Запишіть результати порівняльного аналізу.

«Запорожці пишуть листа турецькому султанові», Ілля Рєпін

10 **Б** Прочитайте власний текст і поміркуйте, яку роль у порівняльних описах картин відіграють речення з однорідними членами. Дослідіть, які саме однорідні члени речення ви використовували найчастіше: головні чи другорядні. Зробіть висновок, чи вдалося б вам зробити якісний опис без використання речень, ускладнених однорідними членами.

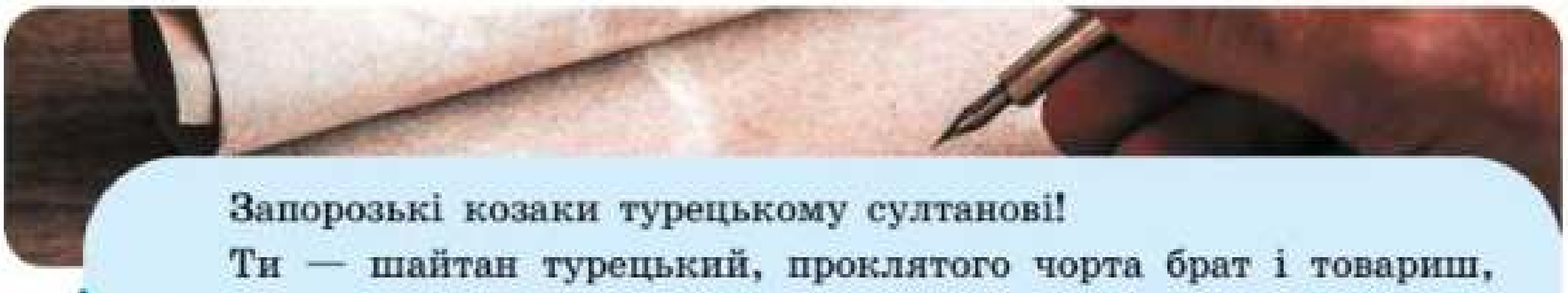
10 **В** Висловіть припущення, чому з усіх очільників війська запорозького художник вирішив змалювати саме Івана Сірка й чому на пізнішій версії картини Сірка вже немає. Аргументуйте думку про те, що для висловлення більш вірогідних і обґрунтованих версій вам потрібно глибше зануритися в контекст.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Контекст — це термін, який використовують для опису обставин або умов, що оточують певну ситуацію, об'єкт або подію. Це як фонова інформація, яка надає значення тому, що відбувається на передньому плані. Наприклад, на контекст розмови можуть впливати такі фактори, як місце, час доби та стосунки між співрозмовниками. Розуміння контексту є важливим, оскільки він може впливати на інтерпретацію інформації та комунікацію між людьми. Коротше кажучи, контекст допомагає нам осмислити те, що відбувається навколо нас, і дозволяє нам розуміти речі більш повно.

Польове дослідження

11 A Ознайомтеся з однією із версій листа, написання якого лягло в основу сюжету картини Іллі Рєпіна. «Лист козаків турецькому султанові» — письмова пам'ятка історії козацтва, відома в різних варіантах українською, польською та російською мовами.

Запорозькі козаки турецькому султанові!

Ти — шайтан турецький, проклятого чорта брат і товариш, самого Люцифера внук. Який ти в дідька лицар, коли не вмієш голим гузном їжака забити?! Не годен ти синів християнських під собою мати! Вавилонський ти кухар, македонський колесник, єрусалимський броварник, олександрійський козолуп, Великого і Малого Єгипту свинар, вірменська свиня, подільський кат, московський злодій, самого гаспида байстрюк, бо дідько втисся твоїй матері, усього світу й підсвіту блазень, а в нашого Бога найостанніший дурень. Тебе самого і твого війська ми не боїмось — землею і водою будемо битися з тобою, нехристе проклятий! Так тобі козаки відповідають. Числа не знаємо, бо календаря не маємо, місяць у небі, рік у книзі, а день такий у нас, як і в вас — поцілуй у голе гузно кожного з нас...

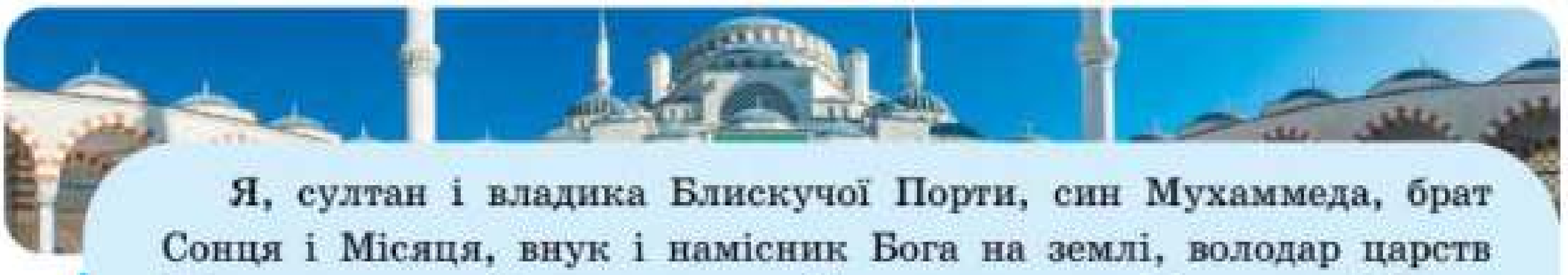
Підписали: Кошовий отаман Іван Сірко з усім старшим і молодшим низовим війська запорозького товариством

Джерело: Вікіпедія

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Написана як відповідь козаків на вимогу османського султана здатися без бою, де козаки рішуче відмовляють і глузують із султана та його війська. Написання такого листа як офіційного документа сумнівне; ймовірно, він був створений як художній твір у XVII ст., коли такі тексти були популярними в Європі через турецьку загрозу.

11 **Б** Прочитайте ймовірний лист султана до козаків, у відповідь на який було написано запорозького листа. Як цей текст впливає на розуміння того, чому саме такі звертання та образні вислови використовують козаки. Зробіть висновок про роль контексту в розумінні змісту.

Я, султан і владика Блискучої Порти, син Мухаммеда, брат Сонця і Місяця, внук і намісник Бога на землі, володар царств Македонського, Вавилонського, Єрусалимського, Великого і Малого Єгипту, цар над царями, володар над володарями, винятковий лицар, ніким непереможний воїн, невідступний хранитель гробу Ісуса Христа, попечитель самого Бога, надія і втіха мусульман, великий захисник християн, повеліваю вам, запорозькі козаки, здатися мені добровільно і без жодного опору, і мене вашими нападами не змушувати перейматись.

Джерело: Вікіпедія

11 **В** Перегляньте відео «Запорожці пишуть листа... Кому?» (розповідає Капранов), у якому йдеться про ще одну цікаву версію контексту щодо сюжету картини. Можливо, ця версія також допоможе відповісти на запитання, чому на пізнішому варіанті картини немає Івана Сірка й чому цей сюжет надихає сучасних українських захисників. Фото: Бійці 112-ї бригади ТрО Сил оборони України та французький фотограф Емерік Луіссе відтворили в сучасних умовах знамениту картину українського художника Іллі Рєпіна.

Джерело: Instagram.

Сучасна інтерпретація «Запорожці пишуть листа турецькому султану»

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

12 Допоможіть армійцям на фото написати листа ворогу, дотримуючись стилю козацького листа. Яку роль у цьому тексті буде відведено звертанням?

Наукова лабораторія

13 А Проаналізуйте вислів Миколи Гоголя про українські народні пісні: «Пісні українського народу можуть цілком назватися історичними, тому що вони не відриваються ні на мить від життя й завжди відповідають тодішньому моментові й тодішньому стану почуттів. Всюди проймає їх, всюди дихає в них ця широка воля козацького життя. Всюди видно ту силу, радість, могутність, з якою козак кидає тишу й безтурботність життя домовитого, щоб поринути в усю поезію битв, небезпек і розгульного бенкетування з товаришами».

Поміркуйте про таке:

1) якщо більшість народних пісень були складені дуже давно й розповідають про минулі часи нашого народу, то чому ми не вважаємо їх усі історичними піснями;
2) на підставі яких характерних ознак, критеріїв вирізняємо історичні пісні в окрему групу.

Використайте наведену в **Довіднику** інформацію про історічні пісні.

13 Б Поміркуйте, яким чином події сучасної України можуть знайти відображення в історичних піснях нашого народу. Чи відомі вам приклади сучасних історичних пісень (авторських або народних)?

Творча студія

14 Об'єднайтесь у групи та підготуйте матеріал для написання історичної пісні про сучасні події в Україні. Хто, на вашу думку, міг би стати героєм цих пісень? Якими рисами характеру має бути наділена людина, яку ви обрали?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Якими джерелами ви скористаєтеся, щоб знайти інформацію про цю людину та скласти цілісне уявлення про її погляди, переконання? Висловіть припущення, чи може історична пісня бути написана не стороннім оповідачем, а від першої особи, тобто сам герой або героїня розповідає про себе й свої вчинки, почуття, думки й переживання.

Форум читачів і глядачів

15 Висловіть припущення, чому в назві української історичної пісні «За Сибіром сонце сходить» згадано географічний регіон іншої країни. Послухайте пісню у виконанні різних колективів. Як ви вважаєте, чому для виконання історично пісні, на відміну від думи, важливе багатоголосся? Чому, попри те, що розповідь ведеться від імені самого Кармалюка, ми вважаємо, що в тексті висвітлено суспільну думку про нього та його вчинки?

Польове дослідження

16 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** текст про Устима Кармалюка та знайдіть у ньому інформацію, яка створить контекст для розуміння змісту пісні.

16 **Б** Занотуйте з різних джерел інформацію про діяльність Кармалюка, факти його життєпису, про які не згадано в пісні. Які з них вам видаються вартими уваги, якби ви складали пісню про цього героя?

16 **В** Знайдіть у тексті підтвердження такій інформації щодо життя народного месника:

Портрет «Українець середніх років», який традиційно вважається портретом Кармалюка, авторства Василя Тропініна

1. Кілька разів потрапляв до в'язниці.
2. Не міг бачитися із родиною через ризик бути заарештованим.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

3. Розбоєм відбирав гроші в багатих і віддавав бідним.
4. Вважав свою місію праведною.
5. Не мав змоги жити в нормальних умовах, переховувався.
6. Діяв не сам, мав однодумців-побратимів у свої справі.
7. Публічні покарання месника, щоб тримати народ у страху.

Практикум

17 А Спробуйте, використавши контекст твору, пояснити слова «асесори», «ісправники», «владика». Як саме ці слова допомагають читачеві з'ясувати, про який період в історії України йдеться в пісні?

17 Б У другій строфі пісні вжито вставне слово «здається». До якої групи вставних слів воно належить. Яким чином слова саме цієї групи допомагають нам висвітлювати інформацію, щодо якої немає остаточної впевненості? Як-от, скажімо, про життєписи Івана Сірка чи Устима Кармалюка.

Дискусійний майданчик

18 Чому, на вашу думку, народ вкладає у вуста героя такі слова: «Ще ж нікого я не вбив, бо й сам душу маю». Поверніться до характеристики сильної особистості, яку складали на початку вивчення теми, доповніть її.

Практикум

19 А Підготуйтеся до відвідування Кам'янець-Подільської фортеці, де кількаразово було ув'язнено Устима Кармалюка, та слухання екскурсовода. Прочитайте у **Довіднику** інформацію про способи та прийоми активного слухання. Складіть пам'ятку для відвідувачів екскурсії про те, як бути уважними слухачами: не знудитися й не пропустити головного, коли треба тривалий час сприймати монологічне мовлення.

Папська (Кармелюкова) вежа — фортечна вежа Старого замку міста Кам'янець-Подільський

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

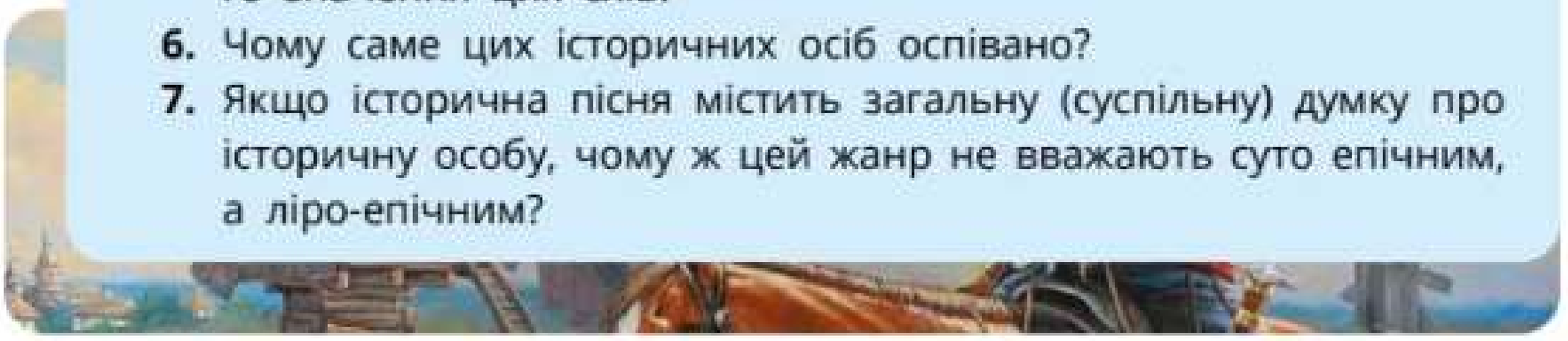
У формулюваннях для пам'ятки використайте вставні слова, які вказують на зв'язок думок та послідовність викладу (по-перше, по-друге, з одного боку, з другого боку, зрештою, нарешті, отже, значить, таким чином, кінець кінцем, взагалі, загалом, головне, до речі, між іншим, крім того, зокрема, на додаток, наприклад, приміром, однак, одначе, проте, навпаки тощо).

19 **Б** Повправляйтеся у правильному записі ускладнених речень і перевірці орфограм в інтерактивному електронному додатку.

Форум читачів і глядачів

20 Перечитайте тексти пісень «Та ой як крикнув же та козако Сірко» та «За Сибіром сонце сходить» і дайте відповіді на запитання, цитуючи тексти та звертаючись, за потреби, до додаткових джерел інформації.

1. Яка з цих пісень була написана раніше?
2. Чию думку щодо головного героя висвітлено в тексті? Чиїми вустами її озвучено?
3. У якому творі більше епічної складової? Як це впливає на обсяг тексту?
4. Яку роль відіграють у тексті повтори? Чому для пісенного жанру вони є доречними?
5. Які слова вказують на те, що тексти написані не одне століття тому? Як контекст твору допомагає читачеві / читачці чи слухачеві / слухачці відтворити зміст навіть без знання лексичного значення цих слів?
6. Чому саме цих історичних осіб оспівано?
7. Якщо історична пісня містить загальну (суспільну) думку про історичну особу, чому ж цей жанр не вважають суто епічним, а ліро-епічним?

Творча студія

21 Об'єднайтесь у групи та підготуйте презентації про Івана Сірка та Устима Кармалюка в літературі, живописі, музиці, скульптурі, українській та зарубіжній.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дискусійний майданчик

22 Попрацюйте в парах. Поміркуйте над запитанням: який спосіб популяризації українських історичних пісень за кордоном кращий:

- створювати друковані та аудіоверсії перекладів текстів історичних пісень різними мовами світу;
- створювати до історичних пісень сучасне музичне оформлення та співати їх на різних міжнародних фестивалях / концертах / у соціальних мережах мовою оригіналу?

Наведіть кілька аргументів на користь однієї позиції та вислухайте аргументи вашого співрозмовника, який має обстоювати іншу позицію. Поміняйтеся й доповніть перелік аргументів іншої позиції. Обговоріть ваші напрацювання спільно в класі. Відзначте найбільш переконливі та сильні аргументи щодо переваг кожного зі способів популяризації української історичної пісні у світі.

Польове дослідження

23 Знайдіть інформацію про переклади історичних пісень, які робив Іван Франко. У чому полягало надзавдання письменника? У чому може полягати складність перекладу таких текстів? Ознайомтеся з анотацією до видання «Українська дума і пісня в світі», автора Григорія Нудьги.

На основі багатого фактичного матеріалу — здебільшого й маловідомого — праця Григорія Нудьги предметно розповідає про поширення й культурний резонанс пісенних надбань українського народу серед інших народів світу. Читач дізнається про зацікавлення українськими піснями й думами вчених, письменників і діячів мистецтва з різних країн, захопливі їхні висловлювання на адресу української пісні, її переклади, переспіви на різні мови, використання у творах літератури і музики.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

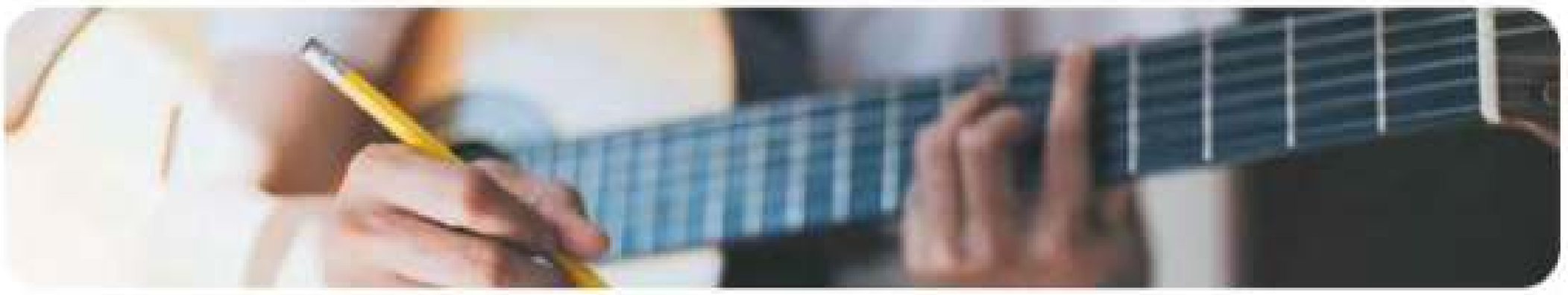
Крізь призму поглядів іноземців і самим нам відкривається чимало такого в українській пісні, на що раніше ми мало чи, може, й зовсім не звертали уваги. Дослідник простежив міграцію української пісні країнами Європи (Німеччина, Чехія, Словаччина, Франція, Англія, Данія Італія), навів історичні факти популярності української народної поезії при царському дворі в Росії, у середовищі дворян у XVII ст., закцентував увагу на перекладах українських пісень в Канаді та США. Важливо, що в колі наукового аналізу перебували не лише тексти пісень у їх іншомовних перекладах, а представлено й зворотний процес: твори іноземної літератури, у яких використано мотиви української фольклорної поезії, музика, зокрема композиції відомих західноєвропейських композиторів: Й. Баха, Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. Бетховена, К. Вебера, Ф. Шуберта, Ф. Ліста та ін. Також до уваги Г. Нудьги потрапив фольклор інших етносів, у якому дослідник виявив присутність українських пісенних мотивів.

Практикум

24 Напишіть есе на тему «Історичні пісні українського народу: пам'ять з минулого та настанова в майбутнє».

Творча студія

25 Складіть історичну пісню (самостійно або за підтримки групи однокласників) про одного з сучасних українських героїв, кого вважаєте сильною особистістю, наділеною всіма відповідними чеснотами, чий життєвий подвиг, на вашу думку, має лишитися у віках.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.2

rnk.com.ua/108597
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.2.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Метод «Шість капелюхів» як прийом пошуку аргументів	Новизна інформації	Просте ускладнене речення (повторення)	Реферат	Дума. Речитатив

Форум читачів і глядачів

1 А Перед знайомством зі змістом думи «Маруся Богуславка» поміркуйте над значенням слова «дума». Доберіть до нього спільнокореневі слова. Чому, на вашу думку, один із жанрів українського народного героїчного ліро-епосу дістав саме таку назву? Зіставте свої думки з визначеннями зі словника.

Маруся Богуславка (1947), художник М. Г. Дерегус

ДУМА и, ж.

1. Те саме, що думка.
2. літ. Українська народна ліро-епічна пісня, що виконується сольним співом-декламацією в супроводі кобзи, бандури або ліри й має нерівномірну будову вірша.
3. іст. Представницький виборний законодавчий, дорадчий або адміністративний орган у Русі.

1 Б Прослухайте народну думу «Маруся Богуславка» й окресліть тематику та проблематику почутого художнього тексту для подальшої роботи з текстом. Перекажіть письмово своїми словами прослуханий текст.

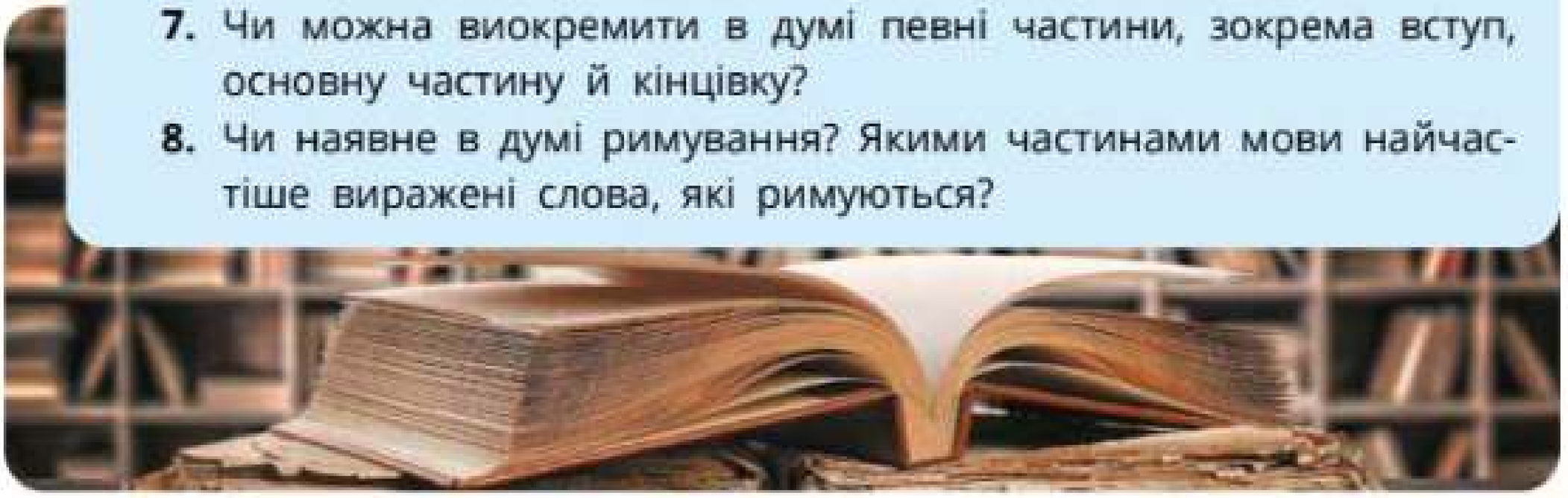
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

1 В Прочитайте текст думи в **Хрестоматії**. Порівняйте свій переказ із друкованим текстом і поміркуйте, яку нову інформацію ви отримали під час читання порівняно з тією інформацією, яку ви сприйняли на слух. Чим ви можете пояснити той факт, що під час читання прослуханого тексту з'явилася нова для вас інформація? Запишіть свої міркування.

Новизна інформації — це її загальна властивість, яка встановлює відмінність між інформацією, яка отримана раніше («відоме»), й інформацією, яка отримана пізніше, де «відоме» представлене як частина.
Інформація = «відоме» (раніше отримана інформація) + «нове»

1 Г Дайте відповіді на запитання. На основі відповідей побудуйте інтелект-карту «Дума як ліро-епічний жанр». Представте інтелект-карту однокласникам та однокласницям. Зіставте результати ваших досліджень із матеріалом про думу в **Довіднику**.

1. Який твір за обсягом?
2. Чи має дума сюжет?
3. Це прозовий чи віршований текст?
4. Чи передає автор у думі свої почуття?
5. Чи поділяється дума на строфи?
6. Що ви можете сказати про особливість рядків думи?
7. Чи можна виокремити в думі певні частини, зокрема вступ, основну частину й кінцівку?
8. Чи наявне в думі римування? Якими частинами мови найчастіше виражені слова, які римуються?

Практикум

2 Об'єднайтеся в групу й обговоріть питання за змістом прочитаного. Під час обговорення робіть необхідні нотатки щодо уривків із тексту на підтвердження власної думки. Представте класу напрацювання.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

I група.

1. Коли, на вашу думку, відбуваються події у творі?
2. Як показано становище українських козаків у в'язниці?

II група.

1. Чому Маруся вирішила нагадати бранцям про найбільше християнське свято?
2. Як відреагували козаки на повідомлення дівчини? Чи передбачала вона таку їхню реакцію?
3. Чому козаки стали проклинати Марусю та ставитися до неї як до зрадниці?

III група.

1. Чому душа Марусі роздвоюється між почуттям любові до своєї землі та статусом дружини турецького вельможі?
2. Чи розуміла Маруся, що буде покарана за те, що випустила козаків на волю?

IV група.

1. Чому дівчина відмовилася втікати разом із козаками?
2. Як ви можете потрактувати те, що дівчина просила передати батькові не намагатися її викупити з неволі? Що, на вашу думку, могло бути причиною такого прохання?
3. Яка основна думка твору?

Дискусійний майданчик

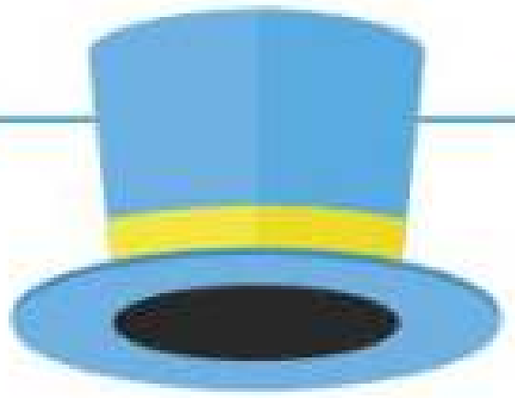
3 Пригадайте значення слів «патріотизм» і «зрада». Чи можна вважати їх антонімами? Чи є патріоткою Маруся Богуславка, незважаючи на те, що зреклася християнства, прийняла мусульманство та стала дружиною турецького вельможі? Обговоріть питання в групі, використовуючи прийом критичного мислення «6 кольорових капелюхів». Об'єднайтеся в групу з шести осіб, розподіліть картки з описом ролі кожного кольору в процесі обговорення. Під час обговорення робіть нотатки.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

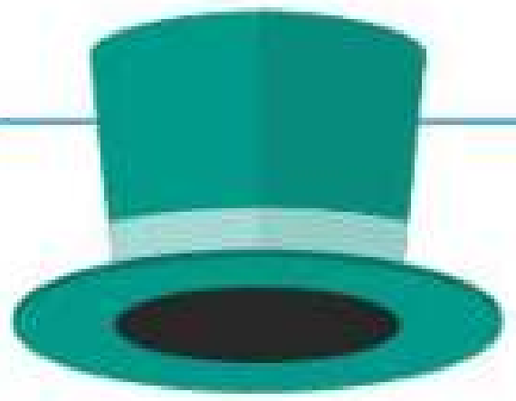
Метод «Шести капелюхів» — це рольова гра, сенс якої полягає в тому, щоб розглянути одну й ту ж проблемну ситуацію з 6-ти незалежних одна від одної точок зору. Це дозволяє сформувати найбільш повне уявлення про предмет дискусії та на логічному й емоційному рівнях оцінити переваги й недоліки.

Білий — фокусування уваги на інформації (аналіз відомих фактів, оцінка того, яких відомостей не вистачає та з яких джерел їх можна отримати).

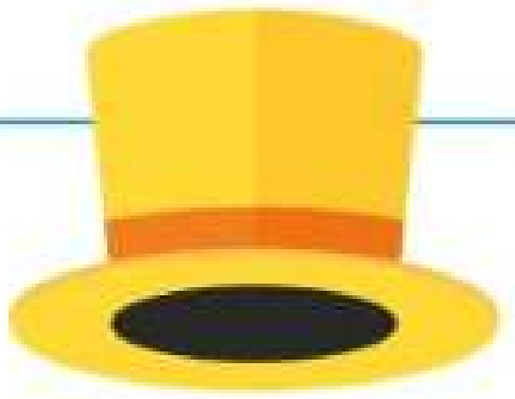
Синій — управління процесом дискусії, підбиття підсумків і обговорення користі та ефективності методу в конкретних умовах.

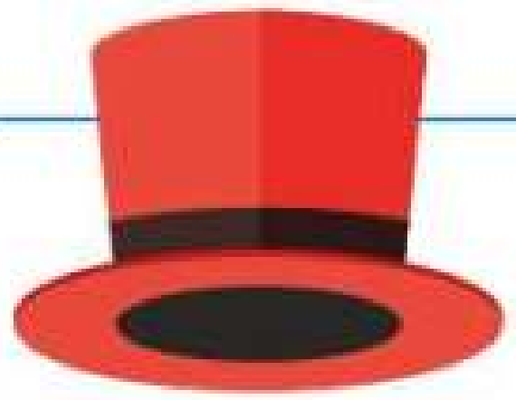
Зелений — пошук альтернатив, генерація ідей, модифікація вже наявних напрацювань.

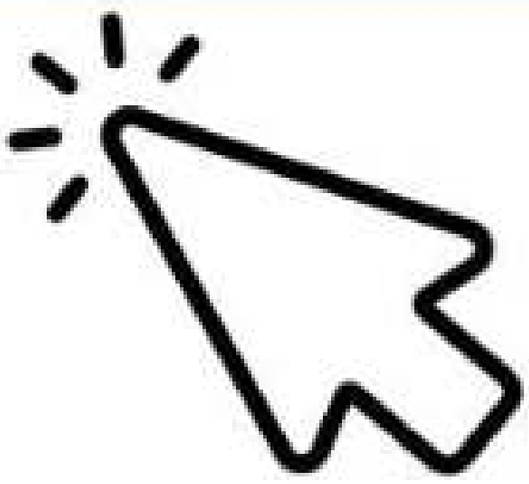
Чорний — оцінка ситуації з огляду на недоліки, ризики та загрози її розвитку.

Жовтий — дослідження можливих успіхів, пошук переваг та оптимістичний прогноз ситуації.

Червоний — увага до емоцій, відчуттів та інтуїції.

Практикум

4 **А** На основі нотаток, створених під час дискусії в попередній вправі, викладіть свої думки у формі вільного есе. Розмістіть есе на онлайновій дошці для ознайомлення й подальшого коментування. Оберіть есе, яке, на вашу думку, є найбільш цікавим. Напишіть коментарі до обраного есе, обґрунтовуючи своє ставлення.

4 **Б** Перечитайте власне есе, зважаючи на граматичні основи речень, які ви використали.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дослідіть, які речення переважають у вашому тексті: прості непоширені чи поширені, неускладнені чи ускладнені або складні речення. Занотуйте результати спостережень (кількість речень певного типу). Порівняйте з результатами однокласників. Поміркуйте, чим викликані відмінності.

МІЙ ТЕКСТ

Прості речення			Складні речення
Непоширені	Поширені		
	Неускладнені	Ускладнені	

Форум читачів і глядачів

5 Перегляньте анімаційний фільм про Марусю Богуславку (1966 р.) Творчого об'єднання художньої мультиплікації студії Київнаукфільм (режисер — Ніна Василенко) Наскільки сюжет анімафільму збігається із сюжетом думи? Виявіть спільне та відмінне. Занотуйте висновки.

Елементи сюжету	Дума «Маруся Богуславка»	Анімаційний фільм «Маруся Богуславка» (1966)
Експозиція		
Зав'язка		
Розвиток дії		
Кульмінація		
Розв'язка		

Польове дослідження

6 A Обговоріть з однокласниками та однокласницями, хто така Роксолана. Що вам відомо про неї як про правительку Османської імперії? Відобразіть свої думки (нічого не знаю, щось чув / чула, знаю багато) на шкалі та прокоментуйте їх.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Доберіть інформацію з 3–4 надійних джерел про Роксолану, узагальнюючи її у вигляді реферату (обсяг 1–1,5 сторінки).

Реферат — це спосіб висвітлення будь-якого питання на певну тему. Для цього автор реферату узагальнює інформацію з кількох джерел (зазвичай більше трьох), фокусується на основних моментах, коротко їх викладає та наводить висновки.

6 Б Перегляньте анімаційний фільм «Як Роксолана султанкою стала» із серіалу «Книга-мандрівка. Україна». Порівняйте отриману інформацію з тією, яку ви висвітлили у своєму рефераті. Яку нову інформацію ви отримали про Роксолану?

В електронній інформації новизна може бути пов'язана не лише з новими фактами, на які раніше не звертали уваги, а і з графічними образами, звуком.

Портрет Роксолани (1550), невідомий автор

Практикум

7 А Зіставте художній вимисел — Марусю Богуславку з історичною постаттю — Роксоланою. Що спільного між ними? Про що це свідчить? Міркування запишіть.

7 Б Визначте художні засоби в думі «Маруся Богуславка».

Художні засоби	Приклади з тексту
Епітети	
Метафора	
Повтори	
Риторичні оклики	
Риторичні запитання	

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

7 **В** Оберіть серед запропонованих ті проблеми, які порушені в думі. Об'єднайтеся в групу й доберіть уривки з тексту, які ілюструють порушені проблеми.

гріх і спокута | батьки і діти | патріотизм | війна і мир
проблема вибору | захист рідного краю | кохання й сімейне щастя
відповідальність за свої вчинки | роздвоєння особистості
збереження природи | вірність і зрада
віра в Бога й дотримання Божих заповідей

Форум читачів і глядачів

8 **А** Послухайте виконання думи. Чим воно відрізняється від виконання історичних пісень? Що у виконанні є спільним? Чи можна назвати спосіб виконання думи співом?

Речитатив — протяжне проказування, подібне до співу, під супровід бандури, кобзи або ліри.

Сучасний кобзар Микола Товкайло, голова громадського об'єднання «Київський кобзарський цех»

Кобзарі Петро Древченко та Михайло Кравченко (1902), Харків

8 **Б** Порівняйте жанри думи й історичної пісні. Оформіть інформацію у вигляді діаграми Венна.

8 **В** Чи можна простежити елементи речитативу в сучасних музичних творах, зокрема в репі? Яких реперів ви знаєте?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

9 Напишіть текст «Кобзар» для підручника для іноземців, які вивчають українську мову й українську культуру. У тексті використайте речення з відокремленими членами. У роботі над текстом використайте інформацію про кобзарів зі статті «Кобзар» у Вікіпедії та матеріали відео «Хто такі кобзарі?».

Форум читачів і глядачів

10 А Перегляньте трейлер художнього фільму «Поводир» (режисер Олесь Санін, 2014 рік). Поміркуйте, чому в 30-тих роках XX століття відбувалося знищення кобзарів. Чому радянська влада вважала їх небезпечними? За бажанням перегляньте фільм повністю.

10 Б Розгляньте пам'ятник репресованим кобзарям у Харкові. Яку ідею скульптор вклав у свій твір? Проведіть паралелі між його сенсами й сюжетом фільму. Запишіть свої міркування.

Дискусійний майданчик

11 Обговоріть з однокласником або однокласницею, чи відроджуються традиції кобзарства в наші дні. Звідки можна почерпнути таку інформацію? Як ви вважаєте, чи був Тарас Шевченко кобзарем? Чому поет назвав свою збірку «Кобзар»? Чому, на вашу думку, саме на в'їзді до м. Канева споруджено пам'ятник кобзарю?

Пам'ятник кобзарю на в'їзді до м. Канів

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

12 Запишіть текст, перетворюючи виділені частини речень на відокремлені обставини. Обговоріть з однокласником або однокласницею, чому кобзаря Остапа Вересая називають Гомером України.

Остап Вересай — Гомер України

Остап Вересай народився 1803 року в селі Калюжинці Прилуцького повіту (нині Чернігівська область) в сім'ї кріпака. **Коли в чотирирічному віці хлопець утратив зір,** захопився музикою та співом під впливом батька та кобзарів, що часто зупинялися в їхній домівці. На науку до кобзарів пішов, **коли мав п'ятнадцять років.** 1871 року Остап Вересай уперше відвідав Київ, **де співав на відкритті Колегії Ґалаґана.**

1875 року в супроводі М. Лисенка та П. Чубинського Вересай побував у Петербурзі. Спів О. Вересая в Петербурзі слухали П. Чайковський, М. Римський-Корсаков.

Понад сорок років мандрував містами й селами України, **виконував, крім дум, історичні, побутові, жартівливі і сатиричні пісні.** Улюбленим твором кобзаря була «Пісня про правду і неправду», за виконання якої його навіть заарештовували.

До кінця життя Вересай жив у Сокиринцях. Павло Чубинський на власні кошти збудував йому нову хату. Останні роки життя Остап Вересай продовжував виконувати пісні, **хоч уже майже не виїжджав у великі міста, а мандрував селами Чернігівщини.** Інколи старого кобзаря запрошували в Київ. Помер Остап Вересай наприкінці квітня 1890 року. Похований у Сокиринцях.

Форум читачів і глядачів

13 Розгляньте репродукцію картини Олександра Глухих «Невільницький ринок у Кафі». Чи можна стверджувати, що ця картина відображає епізод із життя як Роксолани, так і Марусі Богуславки? Поясніть свою відповідь.

Невільницький ринок у Кафі, Олександр Глухих

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

14 А Запишіть текст, ставлячи пропущені розділові знаки. Прокоментуйте їх. Яке речення ускладнене відокремленим додатком і відокремленою прикладкою? Яке речення містить відокремлену обставину? Чим вона виражена? У якому реченні є відокремлене означення? Чим воно виражене? Чи обов'язково його відокремлювати? Поясніть свою думку. Яке речення містить вставне слово? Назвіть його. З'ясуйте, у яких реченнях є однорідні члени? Яку синтаксичну роль вони виконують?

На відміну від образу Роксолани образ Марусі Богуславки головної героїні думи є збірним образом який не має конкретного історичного прототипу. Правда бували випадки коли дівчата-полонянки потрапивши в гарем ставали дружинами турецьких багатіїв та до кінця життя в глибині їхньої свідомості жеврів патріотичний вогник і не забувалася провина перед рідною Батьківщиною. Про долю Марусі Богуславки ми дізнаємося саме з тексту думи записаної в першій половині 50-х років XIX ст. від кобзаря Риго-ренка з села Краснокутськ. Відомо більше двадцяти п'яти варіантів цього твору. Письменники його неодноразово досліджували та широко використовували в нашій літературі. А Тарас Шевченко навіть передрукував цю думу у своєму букварі.

14 Б Повправляйтеся у правильному записі ускладнених речень і перевірці орфограм в інтерактивному електронному додатку.

Форум читачів і глядачів

15 Прочитайте в **Хрестоматії** поезію Ліни Костенко «Чадра Марусі Богуславки» та поміркуйте, чому саме для авторки було важливим увести в назву слово «чадра». Порівняйте ліричну героїню поезії з героїнею народної думи. На чому саме акцентує увагу Ліна Костенко? Що спільного й відмінного між цими творами? Занотуйте свої бачення.

Твір	Спільне	Відмінне
Народна дума «Маруся Богуславка»		
Ліна Костенко «Чадра Марусі Богуславки»		

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Польове дослідження

16 Об'єднайтеся в групи і, скориставшись надійними джерелами, дослідіть, хто ще з представників української літератури чи музики у своїй творчості звертався до образу Марусі Богуславки. Що, на вашу думку, викликало інтерес у митців до образу цієї дівчини — її героїчний вчинок чи трагічна роздвоєність між любов'ю до своєї землі та становищем дружини турецького паші? Укладіть перелік таких творів. Оберіть один з них і презентуйте його класові. У своїй презентації вкажіть автора й назву твору, його жанр, час створення, героїв, короткий сюжет.

Форум читачів і глядачів

17 Розгляньте репродукцію картини українського художника Феодосія Гуменюка «Маруся Богуславка». Обговоріть з однокласником або однокласницею відповіді на запитання:

1. Який саме епізод твору, на вашу думку, відтворив автор?
2. Про що свідчить вираз обличчя дівчини?
3. Зверніть увагу на одяг героїні. Який висновок можна зробити?
4. Чому Маруся зображена з ключами в руках? Чи можна вважати ключі художньою деталлю?

Маруся Богуславка (1997), Феодосій Гуменюк

5. Роздивіться, що зображено у верхніх і нижніх кутах картини, прокоментуйте ці зображення.
6. Чому внизу посередині над Київськими горами художник зобразив архистратига Михаїла?
7. Зверніть увагу на зображення київського й богуславського храмів на картині. Яку роль відіграють ці зображення?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

18 **А** Розгляньте пам'ятник Марусі в м. Богуславі на Київщині й пам'ятник Роксолані в м. Рогатині на Прикарпатті. Яке враження справляють на вас ці скульптури? Чи схожі між собою ці героїні? Чому ви так вважаєте?

18 **Б** Поміркуйте, який пам'ятник Марусі Богуславці запропонували б ви. Де він мав би стояти? Запишіть свої міркування й поділіться ними з однокласниками та однокласницями.

Пам'ятник Марусі в м. Богуслав

Пам'ятник Роксолані в м. Рогатин

Творча студія

19 Напишіть своє продовження думи, у якому відтворіть життя Марусі після визволення бранців (або повернення козаків на рідну землю й зустріч із батьками Марусі). Додержуйтеся жанрових особливостей думи.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.3

rnk.com.ua/108598
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.3.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Аргументація	Актуальність інформації	Пряма мова. Непряма мова	Культурно-історичний контекст створення твору, зокрема перекладу	Епічна поема

Польове дослідження

1 **А** Об'єднайтеся в групи та проведіть опитування серед учнів та учениць вашої школи про те, які жінки-правительки відомі в історії України й інших країн. Обговоріть зі своїми співрозмовниками, у який час та в якій країні правила ця жінка. Чим вона уславилася? Якими є позитивні й негативні наслідки її правління?

Ім'я правительки	Країна, у якій правила ця жінка	Час правління	Позитивні й негативні наслідки правління

1 **Б** Узагальніть результати опитування й підготуйте спільну журнальну (інформаційно-описову) статтю про те, наскільки поширена серед підлітків інформація про жінок-правительок.

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ

- ПРЯМА МОВА
- НЕПРЯМА МОВА
- ЦИТАТА

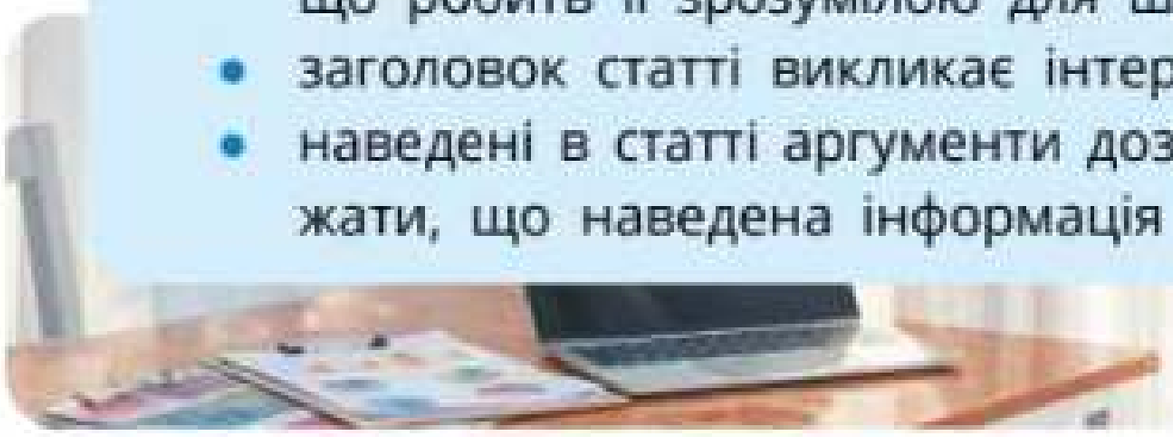
Придумайте заголовок, який приверне увагу читачів. Аргументуйте свої висновки. У статті точно передайте слова ваших співрозмовників. Звертайте увагу на правильність оформлення чужого мовлення. У разі необхідності зверніть до **Довідника**.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Аргументація — це процес обґрунтування мовця / мовиці певного твердження з метою переконати слухача / слухачку або читача / читачку в його істинності. Обґрунтування можна здійснювати на основі експерименту, спостереження або за допомогою вже загальновідомих положень.

1 В Розмістіть статтю на онлайновій дошці для ознайомлення з нею однокласників та однокласниць. Не забудьте вказати прізвища всіх співавторів і співавторок статті. Прочитайте статті інших авторів і авторок, здійснюючи оцінювання за такими критеріями:

- у статті інформація викладена так, що в читача / читачки складається цілісне уявлення про те, про що саме повідомляється в статті;
- стаття написана доступно, без використання наукових термінів, що робить її зрозумілою для широких кіл читачів / читачок;
- заголовок статті викликає інтерес у читача / читачки;
- наведені в статті аргументи дозволяють читачу / читачці вважати, що наведена інформація відповідає дійсності.

Форум читачів і глядачів

2 Прочитайте в **Хрестоматії** розділ «Грузія часів цариці Тамари та Шота Руставелі» з книги літературознавця Олександра Мацая «Шота Руставелі» (с. 7–11). Що з прочитаного вам уже було відомо, що було новим? Що з отриманої інформації є важливим, значимим для вас на сьогодні (тобто актуальним) і ви хотіли б про це більше дізнатися? Запишіть свої міркування.

Знаю	Дізнався / дізналася	Хочу дізнатися

Актуальність — важливість, значимість чого-небудь на сьогодні, сучасність, злободенність. Позначає властивість інформації, відомостей, норм, яка може бути втрачена із часом, з появою свіжішої, сучаснішої інформації.

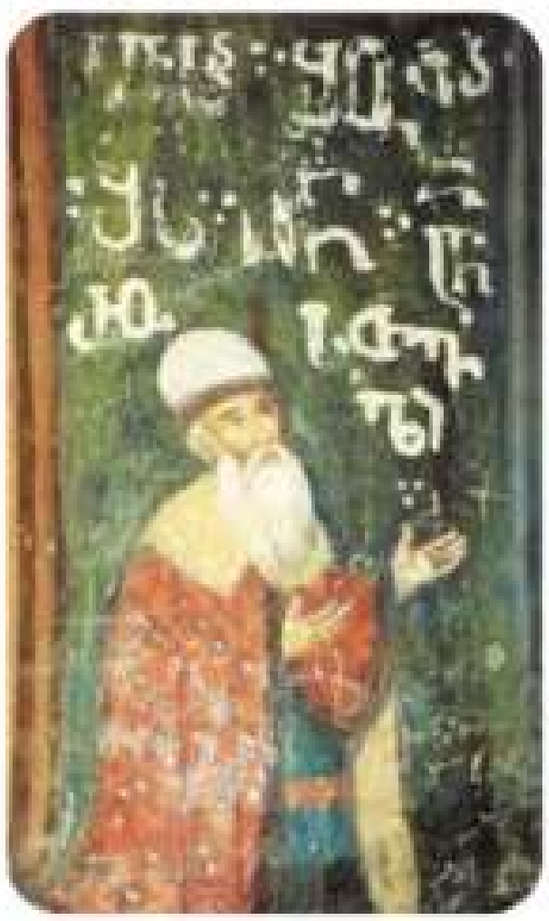
Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Польове дослідження

3 Користуючись інтернет-джерелами, з'ясуйте, у яких містах і селах України є вулиці Шота Руставелі. Дізнайтеся з надійних джерел інформацію про людину, на честь якої вони названі. Обговоріть результати своєї роботи з класом.

Дискусійний майданчик

4 Розгляньте два твори мистецтва, присвячені Шота Руставелі: фреску XIII століття та скульптуру початку XXI століття. Які враження вони на вас справляють? Як ви вважаєте, чому автор сучасної скульптури використав елемент фрески у своєму творі?

Шота Руставелі.
Фреска в монастирі Хреста
в Єрусалимі

Стела в скульптурному парку
Шота Руставелі в Києві, скульптор
Володимир Імерлишвілі

Практикум

5 Уявіть, що ви працюєте коректором у редакції онлайнового видання. Ознайомтеся з журнальною статтею «Скульптурний парк Шота Руставелі в Києві».

Скульптурний парк Шота
Руставелі в Києві

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Чи трапилися в тексті статті помилки в уживанні та поєднанні слів, побудові речень, використанні розділових знаків? Виправте помилки, запишіть текст у зошит.

Форум читачів і глядачів

6 Прочитайте в **Хрестоматії** уривок статті українського поета й перекладача Миколи Бажана «Безсмертна поема». Обговоріть з однокласником або однокласницею, що нового ви дізналися про біографію Шота Руставелі. Які джерела про життя поета згадує Микола Бажан? Які з цих джерел можна вважати надійними?

Микола Бажан

Практикум

7 Випишіть із тексту статті Миколи Бажана «Безсмертна поема» приклади ускладнених речень. Прокоментуйте, чим ускладнені ці речення. Поясніть уживання в них розділових знаків.

Форум читачів і глядачів

8 Розгляньте репродукцію картини угорського художника Міхая Зічі «Шота Руставелі дарує свою поему цариці Тамарі» (1880). Поміркуйте:

- де відбуваються зображені події;
- про що свідчить назва картини;
- що відчувають цариця Тамара та поет Шота Руставелі, як це вдалося передати художникові;
- яка музика пасує до картини;
- чому художник так назвав свою картину, яку альтернативну назву ви можете запропонувати.

Запишіть свої міркування. Обговоріть з однокласниками та однокласницями їхнє бачення картини.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

9 Прочитайте в **Хрестоматії** вступ до поеми «Витязь у тигровій шкурі». Обговоріть запитання, цитуючи відповідні уривки з тексту:

- Хто згаданий у цьому уривку?
- Якими словесними засобами поет описує красу цариці Тамари?
- Як автор ставиться до цариці?
- Якими словами поет описує себе та свого героя Таріела?

Творча студія

Шота Руставелі (1913), Ніко Піросмані

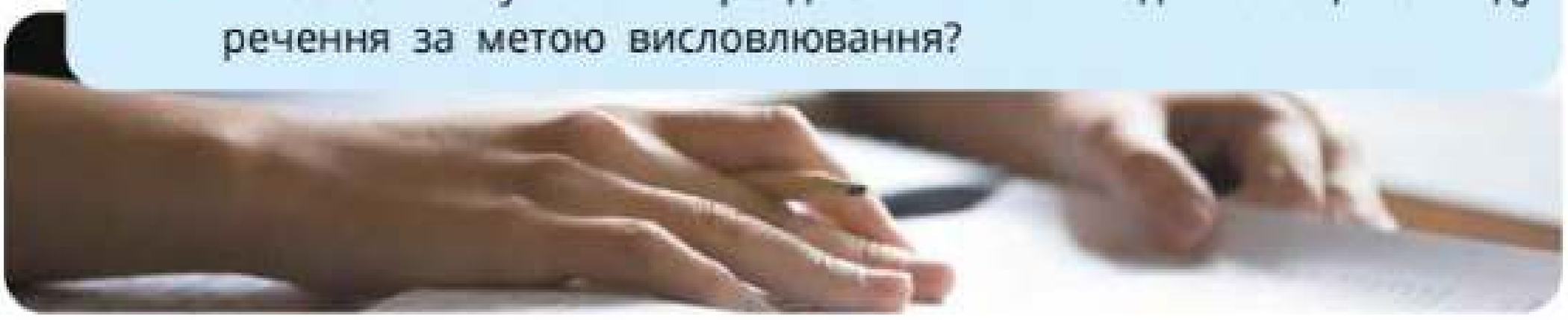
10 **А** Об'єднайтеся в групи. Підготуйтеся до читання уривка за ролями. Прочитайте в **Хрестоматії** розділ «Про Ростевана, арабського царя» з поеми «Витязь у тигровій шкурі». Обговоріть, хто є героями твору. Які поради щодо керування державою дає доньці Ростеван? Що повеліває зробити Тінатін, ставши царицею? Як характеризують Ростевана й Тінатін їхні вчинки?

10 **Б** Розподіліть у групі, хто читатиме слова автора, хто — репліки персонажів. Уважно перегляньте текст, визначте, з якою інтонацією варто читати ті чи ті рядки. Зверніть особливу увагу на розділові знаки.

Практикум

11 **А** Перегляньте рядки з опрацьованого вами розділу поеми. Визначте, де в них слова автора, а де — репліки героїв. Обговоріть:

- Як залежить уживання розділових знаків від розташування слів автора **до**, **між** чи **після** прямої мови?
- Як залежить уживання розділових знаків від інтонації та виду речення за метою висловлювання?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Воля владаря арабів рознеслась по всій країні:
«Віддаю над вами владу я дочці своїй єдиній, —
Хай вона зоріє сонцем кожній, що прийде, людині.
Всі до нас збирайтесь, будьмо Тінатін вславляти нині!»
...
Потім каже скарбникові: «Що отець казав — зроби!
Роздаруймо до останку нагромаджені скарби!»
Наказала: «Все, що маю, всі скарбниці відчини!
Ти же, вірний мій стайничий, добрих коней прижени!»
...
«Він чому смутний? Що сталось?» — шепіт в залі пролунав.
...
Ловчим мовив: «Їдьте в поле на світанку ще, як темно,
Виганяйте всяких звірів, походжайте недаремно.
Ви ж на герць ідіть дивитись, – військову цар промовив чемно, —
Учті — край. Бенкетували з вами весело й приємно».
...
«Він — як дерево Едему», — люди звали Автанділа.

11 Б Об'єднайтеся в групи. Візьміть участь у конкурсі на розробку постеру для школярів «Розділові знаки при прямій мові». Зробіть свій постер інструктивним і привабливим для однолітків. За потреби звертайтеся до матеріалів **Довідника**.

11 В Повправляйтеся у правильному оформленні прямої і непрямої мови, а також у перевірці орфограм в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Польове дослідження

12 А Розгляньте сторінку з видання поеми Шота Руставелі текстом грузинською мовою. Користуючись надійними джерелами, підготуйте письмове повідомлення про системи письма, якими користуються зараз носії грузинської, вірменської, арабської, грецької, бенгальської мов та мови іврит.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

У повідомленні використайте речення з прямою мовою. Обміняйтеся своїми текстами з однокласником чи однокласницею. Обговоріть їх, за потреби внесіть виправлення та уточнення.

12 **Б** Користуючись прийомом «Шкала думок», визначте й обґрунтуйте власну позицію щодо питання «Чи повинні всі мови світу перейти на спільний зручний алфавіт?» (так, повинні; складно визначитися; ні, не повинні).

Форум читачів і глядачів

13 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** розділ «Як цар аравійський побачив витязя в тигровій шкурі». Обговоріть, які герої діють у цьому розділі. Які пригоди з ними трапляються? Поміркуйте, що спонукало Автанділа три роки шукати загадкового витязя. Міркування запишіть.

13 **Б** Прослухайте уривок аудіокниги «Витязь у тигровій шкурі» (розділ «Як цар аравійський побачив витязя в тигровій шкурі», звукові файли 10 і 11) у виконанні актора Бориса Лободи. Як акторське виконання вплинуло на ваше сприйняття твору? Прокоментуйте, які засоби використовує актор для влучної передачі емоцій оповідача та героїв.

13 **В** Дочитайте поданий у **Хрестоматії** текст поеми до кінця. Яким жанром користується автор, щоб передати почуття Нестан-Деріджан до коханого? У чому перевага цього жанру над іншими у відтворенні емоцій персонажа?

Практикум

14 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** уривок про сюжет поеми «Витязь у тигровій шкурі» з книги літературознавця Олександра Мацая «Шота Руставелі» від слів «Сюжет поеми такий» (с. 19) до слів «В їх країнах панує правда й згода (с. 24). Об'єднайтеся в групи. Підготуйте схему розвитку сюжету твору.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

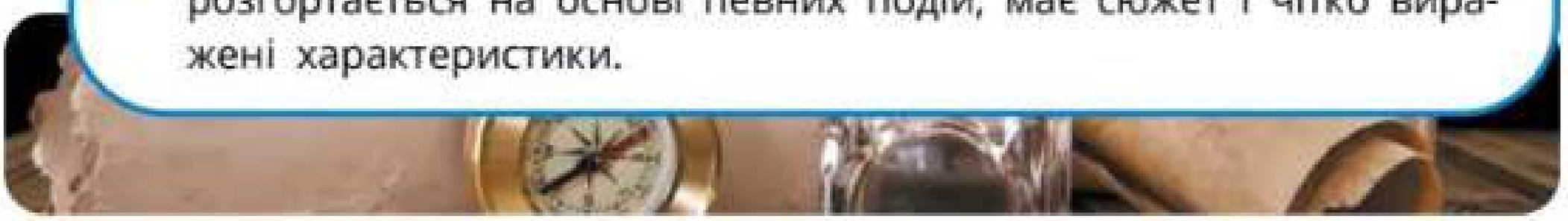
14 Б Пригадайте твір Тараса Шевченка «Гамалія» та твір Бориса Олійника «Крило». Спираючись на ознаки поеми, доведіть, що згадані твори й «Витязь у тигровій шкурі» — це поеми, але «Крило» — це поема-казка, а «Витязь у тигровій шкурі» — це епічна поема.

Ознаки поеми:

- віршована форма;
- середній обсяг;
- тривалий час дії;
- яскраві, сильні характери;
- особисті переживання, ставлення оповідача до зображуваного;
- чіткий, динамічний сюжет;
- фрагментарна перерваність вислову, а іноді навіть незавершеність сюжетної оповіді;
- піднесена мова;
- героїчний зміст.

Епічна поема — один із різновидів поеми, в якій порушуються важливі проблеми минулого, сучасного й майбутнього. Поема розгортається на основі певних подій, має сюжет і чітко виражені характеристики.

Форум читачів і глядачів

15 А Обговоріть, які проблеми порушені в поемі Шота Руставелі. Складіть та обговоріть з однокласниками й однокласницями перелік проблем твору.

15 Б Прочитайте у **Хрестоматії** уривок статті грузинського літературознавця Маки Елбакідзе «Шота Руставелі: долаючи час та простір». Обговоріть такі питання:

- Чому Микола Бажан хотів перекласти твір Шота Руставелі? Як ви можете схарактеризувати культурно-історичний контекст створення перекладу?
- Про які переваги перекладу Миколи Бажана твердить дослідник? Чому цей переклад визнано одним із найкращих у світі?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

16 Визначте віршовий розмір і вид римування, використаний у перекладі Миколи Бажана. Прокоментуйте, як ви розумієте слова Маки Елбакідзе «Хоча за основу було обрано хорей, але він спробував передати характерне для вірша Руставелі чергування високого й низького шаірі (двох різновидів шістнадцятискладового вірша)». У чому полягає особливість побудови рядків перекладу Бажана? Порівняйте свої міркування з висновками літературознавця Олександра Мацая з уміщеної в **Хрестоматії** книжки «Шота Руставелі» (с. 40–41).

Наукова лабораторія

17 **А** Перегляньте рядки з опрацьованого вами уривка статті Маки Елбакідзе. Зверніть увагу на оформлення прямої мови. Прокоментуйте, які розділові знаки вжито.

17 **Б** Проаналізуйте речення, виділені жирним шрифтом. Що вони передають? Чи відтворено тут чуже мовлення? Яким чином? Які розділові знаки використані? Чи можна такі речення назвати прямою мовою? Порівняйте результати своєї роботи з матеріалами **Довідника**.

«Дорогий Симоне! Вибач за турботу. Я хочу надіслати тобі 2000 рядків Руставелі, щоб і ти подивився й передав С. Г. Іорданішвілі. Сиджу і працюю над Руставелі, і плачу від безсилля. У нас весна, розливається Дніпро і дзвенять жайворонки, тільки я, за поганою своєю звичкою, відомою Вам, сиджу ночами і сплю днями, лише зчужа відчуваючи весну. Сиджу і працюю над Руставелі, і плачу від безсилля, і гризу цей граніт. Залишилося ще менше половини – буду жити тут, як монах і відлюдник, три-чотири місяці, не знаючи нічого, крім Руставелі, але начорно закінчу. Без Руставелі в Грузію я не приїду, хоч дуже й дуже хочеться, в снах сниться, в мріях ввижається», — писав Микола Бажан грузинському поетові Симону Чіковані в 1936 році.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

...

Тоді молодий поет М. Бажан уважав, що переклад поеми українською мовою — нездійсненне, дерзновенне і непосильне завдання.

...

«Не мені судити про якість перекладу Руставелі. У роботі над перекладом я, звичайно, не міг навіть мріяти передати все чудове звучання грузинської мови, звучання мужніх і ніжних, величних і ласкавих строф Руставелі. Тому я швидше прагнув дати неспотворений силует цих геніальних образів, якомога наближаючи переклад до змісту оригіналу, його образної структури», — так писав М. Бажан у статті «Моя робота над перекладом Руставелі», опублікованій у газеті «Заря Востока». **Він зазначив, що головною проблемою перекладу виявилася ритмічна структура поеми Руставелі.**

...

У ній поставлено і кілька конкретних запитань: «У чому суть його невичерпності, у чому таємниця безсмертя поеми Руставелі? Адже так далеко відстоять його часи від наших. Які нитки можуть протягтися від стародавнього поета, тісно зв'язаного зі своєю добою, добою феодалізму, що тільки доходив тоді своєї сили, — які нитки можуть протягтися від нього до нас? Величезні, неосяжні, неозорі історичні відстані пролягли між ним і нами».

Дискусійний майданчик

18 **А** Обговоріть, що вам відомо з уроків історії та інших джерел про історичні події в Україні 1930-х років. Як можна схарактеризувати цей час в історії України? Що таке Українська РСР? До складу якої держави вона входила? Хто керував тією державою в 1930-ті роки? Який зв'язок цей вождь мав із Шота Руставелі?

18 **Б** Прослухайте уривок подкасту «Висока полиця», присвячений Миколі Бажану (від 12 хв 59 сек до 16 хв 08 сек). За бажанням можете прослухати увесь подкаст.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Як змінилося ваше розуміння культурно-історичного контексту створення перекладу після прослуховування уривка подкасту порівняно з тим розумінням, яке було викладено в статті Маки Елбакідзе «Шота Руставелі: долаючи час та простір»?

18 В Як би ви відповіли на запитання, яке ставить наприкінці цього уривка літературознавиця Віра Агеєва: «Так що нам звинувачувати [Миколу Бажана] в тому, що геніальний поет не загинув, бо він переклав «Витязя у тигровій шкурі»? Напишіть письмове висловлення з обґрунтуванням своєї позиції, посилаючись на думки літературознавців щодо перекладацької майстерності Миколи Бажана. У висловленні використайте пряму та непряму мову.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.4

rnk.com.ua/108599
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.4.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Мозковий штурм як стратегія продукування ідей	Несуперечливість інформації	Діалог. Цитата як спосіб передачі прямої мови	Адаптація	Ліричний відступ. Розгорнута метафора

Форум читачів і глядачів

1 Прочитайте в **Хрестоматії** поему Тараса Шевченка «Катерина». Об'єднайтеся в групи й обговоріть питання за змістом прочитаного. Під час обговорення робіть необхідні нотатки щодо уривків із тексту на підтвердження власної думки. Представте класу свої напрацювання.

Тарас Шевченко (1843), автопортрет

І група.

1. Яка тема поеми?
2. Хто є персонажами поеми?
3. Які основні риси характеру головної героїні ви можете назвати? Обґрунтуйте свою думку.
4. Які почуття переживає героїня протягом твору?

ІІ група.

1. Чому, на вашу думку, Катерина закохалася в москаля? Чи був обдуманим її вибір? Чи могла вона зарадити своїм почуттям?
2. Які наслідки мала закоханість Катерини в москаля для неї та її родини? Як це вплинуло на її стосунки з батьками?
3. Які емоції переживала Катерина, коли москаль кинув її? Як це змінило її ставлення до життя?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

III група.

1. Які соціальні теми порушуються в поемі? Як суспільство реагувало на те, що сталося з Катериною?
2. Які уроки, на вашу думку, можна винести з історії Катерини? Чи можуть бути ці уроки актуальними в сучасному житті?

IV група.

1. Чи є у вас особисті відчуття співчуття до Катерини? Які моменти твору викликали у вас найбільші емоції?
2. Чому, на вашу думку, Шевченко обрав саме такий фінал для історії Катерини? Яке повідомлення він намагався донести до читача / читачки?
3. Яка ідея поеми?

Практикум

2 Знайдіть художні засоби в поемі, характерні для фольклорних творів. Випишіть відповідні цитати з твору. Яким чином ці елементи доповнюють ідею поеми?

Художні засоби в поемі, характерні для фольклорних творів	Цитата
Епітети, зокрема в описі зовнішності персонажів	
Порівняння	
Художній паралелізм для зображення психологічного стану персонажа	

Форум читачів і глядачів

3 Перегляньте короткометражний фільм режисерки Наталії Ноєнко «Казка про Катерину» (2014 р.) Що нового, порівняно з поемою, з'явилося у фільмі в результаті творчого опрацювання тексту сценаристкою і режисеркою. Де можливо, порівняйте версії автора поеми й авторів фільму. З'ясуйте, які нові смислові відтінки з'явилися у фільмі. Чи змінилося ваше емоційне ставлення до головної героїні через представлення її історії у прозовому тексті. Чому?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

4 Уявіть себе дослідниками поеми Тараса Шевченка «Катерина». Знайдіть ознаки культурного й історичного контекстів, якими пронизана поема та які відображають реалії України XIX століття. Підберіть цитати до кожної з проблем твору та запропонуйте будь-який текст із української або зарубіжної літератури зі схожою проблематикою. Можете запропонувати інші знайдені в тексті культурні або історичні контексти.

Проблема	Цитата з поеми «Катерина»	Твір зі схожою проблематикою
КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ (вірування, цінності, традиції, які поділяє суспільство)		
Проблема кохання та зради		
Моральні закони тогочасного суспільства		
Проблема впливу громадської думки на прийняття рішень		
ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ (політичні, соціальні, економічні фактори, які були присутні в певному історичному періоді)		
Відносини між українцями та росіянами		
Проблема соціальної нерівності		
Роль жінки в суспільстві		
Стосунки батьків і дітей		
Військова служба та наслідки		

Творча студія

5 Обговоріть у групі, які представники суспільства зображені в поемі. Знайдіть відповідні уривки у творі. Складіть список запитань, які вам хотілося б поставити персонажам поеми (Катерині, офіцеру-москалю, батькам Катерини, чумакам).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Після цього розподіліть ролі та проведіть уявне ток-шоу, де ведучий ставить запитання, учасники дають відповіді, а глядачі мають можливість озвучити свої запитання або висловити думки.

Форум читачів і глядачів

«Катерина» (1842), Тарас Шевченко, Санкт-Петербург

6 А Розгляньте уважно картину Т. Шевченка «Катерина», шукаючи відповіді на такі запитання:

- Чи є картина ілюстрацією до поеми? Якщо так, то якому епізоду поеми вона відповідає?
- Які символи закладає художник у червоний та білий колір в одязі героїні?
- Якого кольору одяг діда-ложкаря? Який може бути підтекст у виборі цього кольору?
- Яким за розміром є зображення офіцера-москаля порівняно з зображенням Катерини?
- Яке положення рук у діда-ложкаря? Символом чого може бути таке положення рук?

6 Б Прочитайте в **Хрестоматії** уривки статті літературознавиці М. В. Фоки «"Катерина" Т. Шевченка: Закодований смисл картини». Обговоріть, чи збіглися ваші відповіді з міркуваннями, наведеними в цій статті.

6 В Перечитайте ще раз уривок із статті й назвіть аргумент, який авторка наводить на захист твердження: «Очевидно, полотно виконане за мотивами, за сюжетом твору, але є абсолютно самостійним твором». Чи є цей аргумент для вас доказом того, що картина Т. Шевченка є абсолютно самостійним твором і може бути зрозумілою тим глядачам, які не читали поему?

Поміркуйте, чому вимогою до наукових праць є подання несуперечливої інформації.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Суперечність інформації — наявність у певному джерелі інформації або в різних джерелах тверджень, суджень, фактів, які заперечують якісь інші твердження, судження, факти. Несуперечливість — це така характеристика інформації, коли ніяке твердження не може бути і доведене, і водночас спростоване.

Практикум

7 Створіть допис для соцмереж, у якому висловіть своє ставлення до впливу соціальних стереотипів на долю людей. Використайте цитати з поеми та простежте за їх правильним оформленням.

Для оформлення цитат застосовуємо такі розділові знаки:

1. Цитати, включені в авторський текст, беремо **в лапки**. Інші розділові знаки при них розставляємо так, як у реченнях з прямою мовою та словами автора. Наприклад: У Конституції України записано: «Державною мовою в Україні є українська мова». Цитати, що виступають як самостійні висловлення (напр., в епіграфах), лапками не виділяються.
2. Якщо цитату наводимо не повністю, а з пропуском, його позначаємо **трьома крапками** — на початку, в середині або в кінці цитати: Про цей переклад «Іліади» І. Франко сказав: «<...> се не популяризований, але справді націоналізований наш український Гомер, і то націоналізований так щасливо, що я не знаю нації, яка могла б похвалитися подібною працею» (О. Кундзич).
3. Якщо під час цитування з'являється потреба у вставленні пояснень, їх подають або в **круглих**, або у **квадратних дужках**. У круглих дужках (з виділенням курсивом) подають також зауваження, примітки в межах певної цитати на зразок: Куренями в Січі звалися великі, довгі хати, в яких жили запорожці — Ред. (курсивом).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

8 **А** Визначте основні елементи сюжету поеми «Катерина». Підготуйтеся до переказу сюжету, даючи назви пунктам плану відповідно до елементів сюжету. Заповніть таблицю:

СЮЖЕТ ПОЕМИ «КАТЕРИНА»

Елементи сюжету	Пункти плану переказу
Експозиція	
Зав'язка	
Розвиток дії	
Кульмінація	
Розв'язка	

8 **Б** Пригадайте, що вам відомо про позасюжетні елементи твору й доведіть, що ліричні відступи в поемі «Катерина» є позасюжним елементом. Перечитайте наведені в таблиці нижче ліричні відступи й поміркуйте, яка роль кожного з цих відступів. Заповніть таблицю:

ЛІРИЧНІ ВІДСТУПИ В ПОЕМІ «КАТЕРИНА» ЯК ПОЗАСЮЖЕТНИЙ ЕЛЕМЕНТ

Ліричний відступ	Місце в творі (у якій частині твору, який елемент сюжету супроводжує)	Роль у творі
«Кохайтеся, чорнобриві, Та не з москалями»		
«Катерино, серце моє!»		
«Отаке-то на сім світі Роблять людям люде!»		
«Бач, на що здалися карі оченята»		
«Отаке-то лихо, бачите, дівчата»		
«Сирота-собака має свою долю»		

Ліричний відступ — прийом у ліро-епічному творі, коли автор безпосередньо висловлює свої міркування з приводу композиції або сюжетних ліній цього твору, вчинків або характеристики героїв, певних явищ, асоційованих із зображуваними подіями.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

9 Перечитайте другу частину поеми. Об'єднайтеся в групи, розподіліть ролі (оповідач, Катерина, батько Катерини, мати Катерини) і підготуйтеся до читання за ролями. Роздрукуйте текст і зробіть відповідні позначки щодо необхідних інтонаційних засобів. Представте свою інтерпретацію цього уривку класові.

Дискусійний майданчик

10 Обговоріть, чи могла Катерина після слів батька вчинити інакше. Чи мала відстоювати свою позицію, зважаючи на правила й норми свого часу?

Творча студія

11 Створіть альтернативний фінал для історії Катерини. Як би ви змінили завершення, щоб воно стало більш оптимістичним або, навпаки, драматичнішим? Уявіть, яким може бути у фіналі діалог між персонажами. Запишіть альтернативний фінал, оформлюючи діалог за відповідними правилами.

Коли пряму мову передають у формі діалогу, тоді кожну репліку починають з нового рядка, перед нею ставлять тире й не вживають лапок. Інші розділові знаки ставлять, як звичайно при прямій мові.

Дискусійний майданчик

12 Перегляньте 1-шу серію серіалу «Катерина» (проєкт каналу «1+1», 2016 р.). Чи вдалась, на вашу думку, сучасна адаптація поеми Тараса Шевченка? Які зміни в сюжеті зумовлені сучасним контекстом?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Чи вважаєте ви правильним осучаснення класичних творів? Аргументовано доведіть свою позицію.

Творча студія

13 Якби художній фільм за поемою «Катерина» в сучасному контексті довелося знімати вам, які зміни в подіях і персонажах ви б запропонували? Як би ви адаптували сюжет?

Поняття **«адаптації»** в літературі й мистецтві трактують як перетворення тексту згідно з потребами, цінностями й ідеалами особистості або середовища, а також як спрощення тексту літературного твору для того, щоб непідготовлені читачі й читачки могли легше сприймати та розуміти його зміст.

Практикум

14 Які українські символи ви помітили в поемі (наприклад, калину, вишні)? Що вони означають і як пов'язані з темами любові та горя? Запишіть свої міркування.

Польове дослідження

15 Поміркуйте, чи можна вважати поему Тараса Шевченка «Катерина» розгорнутою метафорою україно-російських відносин, зокрема обману України, символом якої стала Переяславська угода. Аргументуйте свою відповідь фактами з історії.

Метафора, як один із засобів відображення дійсності, має тенденцію ускладнюватись. Літературознавці знаходять у сучасних художніх творах поєднання метафор, утворення метафоричних рядів. Ідеться про розгорнуту метафору. Вона охоплює декілька фраз або абзаців чи навіть поширюється на весь твір.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дискусійний майданчик

16 Поміркуйте, чи можна вважати Катерину сильною особистістю в однойменній поемі Т. Шевченка. Аргументуйте свою позицію.

17 Утворіть у класі групи «генераторів ідей» і одну групу «критиків цих ідей». Обговоріть, який новий персонаж міг би з'явитися в історії, щоб допомогти Катерині. Завдання групи «генераторів ідей» — продукувати за короткий термін максимальну кількість ідей. Запропонуйте різні ідеї, не забуваючи про те, що персонажі бувають реалістичними й фантастичними. Пропонуючи персонажа, визначте, які риси характеру та мотивації буде мати цей новий персонаж. Також зазначте, як він або вона могли би вплинути на події в поемі.

Персонаж	Риси характеру	Мотивація	Як міг / могла б вплинути на події

Завдання групи критиків — якнайретельніше проаналізувати й оцінити всі без винятку ідеї:

- ++ — дуже гарна ідея
- \+ — непогана ідея
- 0 — конструктиву віднайти не вдалося

«Генератори ідей» і **«критики цих ідей»** — дві невід'ємні складові процесу «мозкового штурму» (або брейнстормінгу). Уміння бути автором ідеї та її критиком лежить в основі породження конструктивних ідей.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

18 А Напишіть короткий опис нового персонажа та його взаємодії з Катериною в ключових моментах поеми (150-200 слів).

18 Б Повправляйтеся в редагуванні речень, розставлянні розділових знаків і перевірці орфограм в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.5

rnk.com.ua/108600
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.5.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Асоціативний кущ як стратегія продукування ідей	Маніпуляція в медіа. Прийоми розпізнавання маніпулятивної інформації, зокрема через аналіз синтаксису	Складне речення та його ознаки. Сполучникові й безсполучникові складні речення. Синонімія складного та простого ускладненого речення	Роль контексту в перекладі тексту іншою мовою	Романтичний герой

Форум читачів і глядачів

1 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** поему Джорджа Гордона Байрона «Мазепа» в перекладі Олекси Веретенченко. Об'єднайтеся в групи й обговоріть питання за змістом прочитаного. Під час обговорення робіть необхідні нотатки щодо уривків із тексту на підтвердження власної думки. Представте класу свої напрацювання.

Лорд Байрон в албанському костюмі (1813), авторська копія Томаса Філіпса (1835), Національна портретна галерея у Лондоні

І група.

1. Які основні теми порушуються в поемі? Чи можна говорити про конфлікт між особистим та політичним? Як це проявляється?
2. У чому полягає основна думка поеми?
3. Яка ідея поеми?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

II група.

1. Хто є головним героєм поеми «Мазепа»?
2. У якому історичному контексті розгортаються події?
3. Які основні риси характеру Мазепи ви можете виділити? Які його вчинки та рішення вказують на ці риси?
4. Чи можна назвати Мазепу романтичним героєм? Обґрунтуйте свою думку.

III група.

1. Які події призводять до того, що Мазепа стає вигнанцем? Як це впливає на його подальшу долю?
2. Яке значення має любовна лінія в поемі? Як вона впливає на характер Мазепи та його рішення?
3. Яку роль відіграє природа в поемі? Які почуття та емоції вона викликає в героя?

IV група.

1. Які емоції переживає Мазепа протягом своєї мандрівки та як вони змінюються? Що впливає на його стан?
2. Яке місце посідає в поемі тема зради? Яким чином зрада впливає на розвиток подій і на самого героя?
3. Як би ви описали фінал поеми? Які думки й почуття він викликає у вас? Чи вважаєте ви його оптимістичним чи песимістичним? Чому?

Романтичний герой у літературному творі — це бунтар, революціонер або розбійник, це завжди незалежна особистість, з трагічною долею. Він протестує проти суспільних умов, що обмежують його свободу. В європейській і американській літературі твори з романтичним героєм були поширені в кінці XVIII століття — першій половини XIX століття.

1 **Б** Доведіть, що «Мазепа» Джорджа Байрона — це ліро-епічна поема. Які ознаки вказують на це?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Наукова лабораторія

2 **А** Перепишіть речення, підкресліть граматичну основу й намалюйте схему. Визначте тип речення.

1. Полтавський бій відгомонів, Не пощастило королеві, Серед скривавлених шляхів Лягли полки його сталеві.
2. Такий то жереб доля зла Раптово Карлові дала: Тепер і день і ніч вперед Поранений державний швед Втікає в далечі безмежі У свіжих плямах на одежі — То кров своя і кров чужа Його покрила, як іржа.
3. Все далі, далі кінь і я Неслись, як вітру течія, Лишаючи у далині Дими стовпами і вогні.
4. В оточенні близьких багать, Що розвела ворожа рать, У лісі, щоб ніхто не вгледів, Спинився Карл, велитель шведів.
5. Мені забило вітром дух І я побачити не міг, Куди мій кінь порскливий біг.

2 **Б** Розподіліть цитати з поеми відповідно до їхньої структури. Доведіть правильність виконання завдання. Перетворіть просте речення на складне, а складне — на просте. Чи зі всіма реченнями таке можливо? Чому? За якої умови це можливо? Більше про складне речення дізнайтеся в **Довіднику**.

Складне речення	Просте ускладнене речення

Складним називається речення, яке має дві (чи більше) граматичні основи. Частини складного речення, поєднані за змістом, інтонаційно та граматично, будовою подібні до простих речень.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Залежно від способу поєднання частин складні речення поділяються на:

1. **Складні сполучникові**. У цих реченнях частини з'єднуються за допомогою сполучника сурядності чи підрядності або сполучного слова. Відповідно складні сполучникові речення поділяють на два види:

Складносурядне речення — складне речення з рівноправними частинами, які є незалежними й поєднані сполучниками сурядності. Приклад: На сизих луках скошено траву, і літо буйне в береги ввійшло (М. Рильський).

Складнопідрядне речення — складне речення, у якому одна частина є головною, друга залежною, підрядною, а пов'язані вони сполучниками підрядності або сполучними словами. Від головної частини до підрядної можна поставити запитання. Приклад: Людині треба, (**що?**) щоб її робота залишалася після неї жити (Ю. Яновський).

2. **Складні безсполучникові**, у цих реченнях частини поєднані інтонаційно — без сполучників і сполучних слів. Приклад: Настане літо; жовтий цвіт укриє липу до вершини (Я. Щоголів).
3. **Складні речення з різними видами зв'язку** (складні конструкції), де наявні сполучникові й безсполучникові зв'язки або сполучникові сурядні й підрядні. Приклади: Вітер промчав, улігся, і надріччя взялося сивиною: підіймався туман (Григорій Тютюнник).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

3 Знайдіть символи, які використані в поемі, і запропонуйте власне тлумачення того, що вони можуть означати. Наприклад, кінь. Як можна трактувати образ коня в контексті історії Мазепи? Заповніть таблицю.

СИМВОЛИ В ПОЕМІ ДЖ. БАЙРОНА «МАЗЕПА»

Символ	Цитата	Пояснення
Кінь		
...		

Шассеріо. Козацька дівчина знаходить непритомне тіло Мазепи (1851)

Польове дослідження

4 **А** Об'єднайтесь у групу та уявіть, що ви — сучасні історики, які досліджують постать Мазепи. Які питання ви б поставили, щоб краще зрозуміти його роль в історії України? Які аспекти його життя вам здаються найцікавішими? Застосуйте стратегію «Асоціативний кущ» і підготуйте перелік запитань.

Стратегія **«Асоціативний кущ (ґронування)»** — це метод, який стимулює нелінійну форму мислення — асоціативне мислення. Алгоритм стратегії: **Крок 1.** Визначається тема — ключове слово (словосполучення чи вислів) або запитання, яке записується посередині аркуша або на дошці. **Крок 2.** Учасники записують слова, вислови або запитання, які спадають на думку, коли вони чують / бачать ключову думку.

4 **Б** Виберіть найцікавіші запитання щодо ролі Мазепи в історії України. Знайдіть відповіді на ці запитання, використовуючи знання з історії та історичні й художні джерела. Підготуйте презентацію, у якій коротко охарактеризуйте позицію групи щодо ролі Мазепи в історії України.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

5 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** вступ і пролог до поеми Володимира Сосюри «Мазепа», написаної протягом 1929–1960 років.

5 **Б** Напишіть коротке есе (1–2 сторінки), у якому проаналізуйте, як культурний та історичний контекст часу написання поеми Байрона «Мазепа» вплинув на її зміст і стилістику.

Володимир Сосюра

Урахуйте такі аспекти, як політична ситуація в Україні та Європі на початку XIX століття, зосередженість письменників того часу на створенні образа романтичного героя. Порівняйте із трактуванням історії Володимира Сосюри. Які фактори вплинули на його бачення? Розмістіть есе на онлайновій дошці для ознайомлення й подальшого коментування. Оберіть одне есе, з автором якого ви погоджуєтеся, і одне есе, з автором якого ви не погоджуєтеся. Напишіть коментарі до обох обраних есе, обґрунтовуючи своє ставлення.

5 **В** Перечитайте власне есе, зважаючи на граматичні основи речень, які ви використали. Дослідіть, які речення переважають у вашому тексті: прості чи складні (складні безсполучникові, складні сполучникові (складносурядні, складнопідрядні) чи складні з різними видами зв'язку). Занотуйте результати спостережень (кількість речень певного типу). Порівняйте з результатами однокласників. Поміркуйте, чим викликані відмінності.

МІЙ ТЕКСТ

Прості речення	Прості ускладнені речення	Складні безсполучникові речення	Складносурядні речення	Складнопідрядні речення	Складні речення з різними видами зв'язку

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Польове дослідження

6 **А** Образ Мазепи набув значної популярності в живописі. Нижче наведені лише кілька найвідоміших картин. У чому причина такої популярності? Що спільного в наведених картинах? Чому художники віддали перевагу саме цьому сюжету? Знайдіть зображені епізоди в поемі, прочитайте виразно вголос. Яка з картин найкраще відповідає вашому відчуттю від прочитаного.

«Муки Мазепи» («Покарання Мазепи»), Феодосій Гуменюк

«Мазепа на коні» (1920-ті), Орас Верне

«Мазепа серед вовків» (1826), Орас Верне

«Мазепа на вмираючому коні» (1824), Ежен Делакруа

6 **Б** Розгляньте ілюстрацію до поеми «Мазепа» польського художника Юліуша Коссака. Чим вона відрізняється від наведених вище картин? Висловіть своє припущення чому й аргументуйте свою думку.

Ілюстрація до поеми Дж. Байрона «Мазепа», Юліуш Коссак, фот. Національний музей у Варшаві

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

7 **A** Знайдіть опис Мазепи в поемі Джорджа Байрона. Порівняйте з описом Мазепи з поеми Володимира Сосюри, наведеного нижче. Занотуйте висновки.

Твір	Спільне	Відмінне
«Мазепа» Джорджа Байрона		
«Мазепа» Володимира Сосюри		

Уривок із поеми «Мазепа» Володимира Сосюри

І од зорі і до зорі
При королівському дворі
Танки й музики без перерви...
Там очі хвилюють нерви...
І під крилами віт густих
У тьмі алей цілунки й сміх.
Там у далекім зор огні
Все ходять лицарі ясні,
Мов рух меча, метке їх слово.
І паж між ними чорнобровий,
Мов тінь, легким блукає кроком,
Такий стрункий і одинокий.
В його очах туман, вогонь...
Хто він такий, як звать його?
Він задивився у ночі тьму,
Притис до пліч вузькі долоні,
І чорні кучері на скроні
Упали хвилями йому.
На бархат вій, на владні очі
Вже не одна молилась панна,
Зорею тихою цвіла,
І перед гордою красою,
Непереможною такою,
Встоять ні одна не могла
І потім вічно пам'ятала.

Портрет Мазепи в Успенському соборі Києво-Печерської Лаври

Від панн жінки не відставали...
Він дарував на мить любов
І знов, байдужий, далі йшов.
Куди він чорною стрілою,
Немов летить на фоні ночі,
Що загубив, чого він хоче
Тут, над північною рікою?
Кого він жде і відкіля
У тихім парку короля?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

7 **Б** Обґрунтуйте причини спільного й відмінного в образах. Які фактори могли вплинути на образ Мазепи та його характеристики в кожному з творів?

7 **В** Які образи використовуються для характеристики ворогів Мазепи? Як вони контрастують з образом самого героя? Знайдіть у тексті характеристику ворогів Мазепи, порівняйте засоби створення образу.

Польове дослідження

8 **А** Прочитайте в **Хрестоматії** два переклади того самого уривку (див. уривок 1) з поеми «Мазепа» Джорджа Байрона — Дмитра Загула (1929 р.) й Олекси Веретенченка (1959 р.). Визначте спільне та відмінне у відтворенні тексту. Зверніть увагу на такі аспекти:

- Які культурні особливості були враховані в кожному з перекладів?
- Як перекладачі відтворюють специфічні образи та символи?
- Які є відмінності у стилі та тоні перекладів? Що це говорить про контекст, у якому вони були створені?
- Чи можемо ми зрозуміти погляди перекладача на історію та культуру з наведених перекладів?
- Які висновки можна зробити про роль перекладача як культурного посередника, який забезпечує передання не лише змісту, а й емоційного наповнення твору?

Дмитро Загул

Олекса Веретенченко

8 **Б** Прочитайте в **Хрестоматії** та порівняйте два переклади ще одного уривку з поеми «Мазепа» Джорджа Байрона (див. уривок 2), зосереджуючись на:

- стилістичних особливостях;
- доборі художніх прийомів;
- відтворенні образів і символів;
- відмінності в тлумаченні основних тем;
- виборі слів і структури речень в обох варіантах.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

8 **В** Який із перекладів вам сподобався більше? Обґрунтуйте відповідь.

Практикум

9 **А** Продовжте дослідження речень, розпочате у вправі 2. Перепишіть речення, підкресліть граматичну основу й намалюйте схему. Визначте тип речення.

1. Лише займалося на світ, А він од замкових воріт, Почувши волю степову, Летів, збиваючи траву.
2. Від брами замку я й цеглинки, Ні камінця не залишив, З містка також ні деревинки, А в квітнику ні стебелинки, Окрім трави на рештці стін, В покою, де стояв камін.
3. Останній, дальній людський звук, Який почув я в муках мук, Був дикий регіт, свист і сміх Юрби нищителів моїх.
4. І ви, йдучи повз тих руїн, Фортеці б навіть не вгадали...
5. Я іноді хотів, щоб він Сповільнив трохи свій розгін...

9 **Б** Розподіліть цитати з поеми відповідно до їхньої структури. Доведіть правильність виконання завдання. Перетворіть просте речення на складне, а складне — на просте. Чи зі всіма реченнями таке можливо? Чому? За якої умови це можливо?

Складне речення	Просте ускладнене речення

9 **В** Повправляйтеся в утворенні складних речень, розставленні розділових знаків і перевірці орфограм в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

10 Прочитайте в **Хрестоматії** уривок зі статті літературознавиці Віри Агеєвої про образ Мазепи в однойменній поемі лорда Байрона. Поміркуйте, чи можна однозначно оцінити ставлення авторки статті до поеми. Знайдіть у тексті статті вислови, які вказують на ставлення авторки.

Віра Агеєва

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Дискусійний майданчик

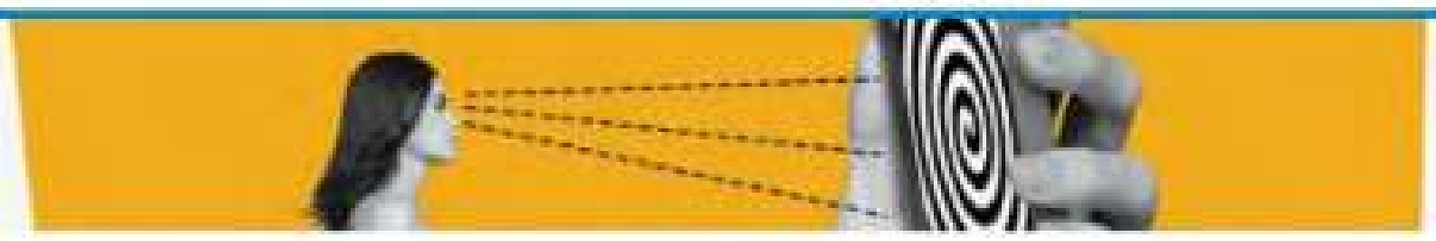
11 Поміркуйте щодо питання: чи можна вважати описане в поемі й указане в статті суголосним сучасному стану України? Чому? Аргументуйте свою позицію посиланням на текст поеми та статті.

Польове дослідження

12 **А** Поміркуйте, чи є маніпуляція в тексті явищем сучасним, чи це явище давнє. Прочитайте в **Хрестоматії** текст «Способи маніпуляції ЗМІ» і з'ясуйте, чи є в поемі Дж. Байрона ознаки маніпуляції. Занотуйте результати власного спостереження.

Цитата	Мовні засоби	Спосіб маніпуляції

Маніпулювання — це спосіб психологічного впливу, спрямований на зміну дій аудиторії, її ідей, думок, поглядів тощо, який лишається непоміченим. **Медіаманіпуляція** — вид психологічного впливу, що здійснюється через пресу (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотексти, телетексти, рекламні щити та панелі, соціальні мережі, що призводить до зміни бажань, настроїв, поведінки, поглядів аудиторії тощо.

12 **Б** Поміркуйте, чи можна вважати уривок зі статті Віри Агеєвої маніпулятивним? Знайдіть ознаки маніпуляцій. Для чого маніпуляції застосовують у медіа?

Дискусійний майданчик

13 Чи завжди маніпуляції в медіа є негативним явищем? А чи можна вважати певні маніпуляції такими, що реалізуються «в ім'я добра»? Чи може це бути виправданням для маніпуляцій у медійному просторі? Аргументуйте свою позицію, змоделюйте переконливі приклади.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

14 **А** Уявіть, що ви працюєте в редакції сучасного медіавидання, яке вирішило висвітлити тему поеми «Мазепа» Джорджа Байрона з позиції сучасних медіаманіпуляцій. Ваше завдання — самостійно або в групі створити матеріал, який включає елементи журналістського розслідування, аналізу та критики. Використовуйте цитати з поеми або експертні думки для ілюстрації своїх думок.

Порада журналіста: **«У сучасному суспільстві треба бути інформаційно грамотним!»**

1. Вибір формату. Оберіть формат вашого твору: це може бути стаття, відеоролик, подкаст або навіть мультимедійна презентація.
2. Визначення теми. Оберіть конкретний аспект поеми «Мазепа», який, на вашу думку, може бути предметом маніпуляцій у медіа. Це може бути образ Мазепи, його дії, вплив на Україну або його стосунки з іншими персонажами.
3. Аналіз медіаманіпуляцій. Розгляньте, як сучасні медіа можуть спотворювати або інтерпретувати образ Мазепи для досягнення певних цілей. Якими можуть бути наслідки маніпуляцій? Використайте приклади новин, статей або соціальних мереж, які, на вашу думку, можуть маніпулювати думкою суспільства.

4. Дослідження контексту. Додайте історичний контекст поеми та розгляньте, як він може бути використаний або спотворений у сучасному медіадискурсі. Поміркуйте, як різні культурні або політичні сили можуть намагатися вплинути на сприйняття Мазепи в українському та світовому контексті.
5. Висновки та рекомендації. Наприкінці підбийте підсумки про важливість критичного сприйняття медіаконтенту та роль, яку відіграє інформаційна грамотність у сучасному суспільстві. Включіть рекомендації щодо того, як читачі можуть розпізнавати маніпуляції в медіа та залишатися об'єктивними у своїх оцінках.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

14 **Б** Проведіть експертне оцінювання презентованих журналістських розслідувань за наведеними критеріями:

- Глибина аналізу: наскільки детально досліджена тема та проаналізовані можливі маніпуляції;
- Креативність: наскільки оригінальним і цікавим є формат і подання матеріалу;
- Зв'язок із текстом: наскільки в розслідуванні пов'язані сучасні медіаманіпуляції з поемою «Мазепа»;
- Актуальність: чи вдалося продемонструвати актуальність твору в сучасних умовах?
- Ясність викладу: наскільки зрозумілим і логічним є матеріал для цільової аудиторії.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.6

rnk.com.ua/108601
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.6.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Кубування як стратегія продукування ідей	Пропаганда	Складносурядне речення. Розділові знаки в складносурядному реченні	Перефразування	Соціальна поема-казка

Форум читачів і глядачів

1 А Розгляньте фото Лесі Українки 1896 року та її портрет, створений художником Василем Касіяном уже після смерті поетеси. Поміркуйте, чого більше в портреті: фотографічності чи характеру. Поділіться з однокласниками та однокласницями думкою, чи звернулися би ви зараз до художника з проханням намалювати ваш портрет, маючи можливість зробити фотопортрет у фотомайстра. У чому, на вашу думку, полягає відмінність між фотографією та мальованим портретом?

Леся Українка (фото)

«Леся Українка» (1946), Василь Касіян

1 Б Здійсніть віртуальну екскурсію місцями, що пов'язані з життям і творчістю Лесі Українки. Зробіть висновок, чому ця екскурсія містить так багато локацій.

1 В Прочитайте уривок статті письменника й військового аналітика В. Бадрака «Леся Українка. Погляд на особистість крізь призму подолання трагедії». Обговоріть у парах, яку місію обрала для себе Леся Українка? Зосередьте увагу на питанні, як життєва стійкість великої українки надихає людей знаходити сили жити наповненим сенсом життям у непростих умовах протистояння викликам долі.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Погляд людини, яка займається творчістю, безперервно долаючи біль, завжди обернений у глиб власної душі. Така діяльність дає змогу вести духовно насичене життя, окрилене високим сенсом, висловитися до кінця творчою радістю, долаючи фізичні страждання. Поезія, живопис, музика, скульптура, архітектура чи будь-які інші форми самовияву в подібних випадках завжди є свідченнями уважного погляду на світ. Цього не завадить повчитися кожному з нас. Неможливо не дивуватися з невичерпного оптимізму цієї жінки, умінню рішуче відкидати смуток і жаль, топити в творчості «найгострішу тугу».

Мужньо вступивши в нерівне протистояння з хворобою, Леся розкрилась як поетеса всесвітнього значення; і, можливо, саме поезія допомогла їй вистояти в тяжкій боротьбі. Часто прикута до ліжка, у гіпсі після чергової операції, вона залишалася невгамовним пілігримом у духовному світі, злітаючи до зірок у своєму творчому пориванні. Попри всі земні пута, які тримали тіло, душа її вільно ширяла в неземних просторах.

«Крила пісень» довго тримали жінку над прірвою. Чи знала вона, що безсмертя духу починається від кінця земного існування? Леся це відчувала! У «Лісовій пісні» вона відверто заявила від імені Мавки: «Ні, я жива! Я буду вічно жити! / Я в серці маю те, що не вмирає». Трагедія життя таких борців робить їх послідовними у виконанні обраної місії. Леся Українка вважала своєю життєвою місією Слово, те саме, що є «твердая криця», те, що є «вогонь в подобі слова». А творчість дала їй силу, щоби витримувати земні страждання, скільки це можливо.

Такою увійшла в масову свідомість Леся Українка, унікальна поетеса, яка, за висловом Ліни Костенко, «ішла сходами гігантів», тобто дорівнювала талантом Данте й Шекспіру. Вражений її незламною волею, Іван Франко назвав цю «слабосилу дівчину», яка перевершувала мужністю багатьох громадських діячів і політиків свого часу, «одиноким мужчиною» серед української ліберальної інтелігенції (В. Бадрак).

(Джерело: видання «Лівий Берег»)

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

2 **А** Уявіть себе журналістом або журналісткою в ситуації, що ви взяли в письменника В. Бадрака інтерв'ю. І наведений у вправі 1Б текст є відповідями на ваші запитання. Поміркуйте й запишіть 4 запитання, відповіді на які дав письменник.

2 **Б** Уявіть, що ви готуєте презентацію про унікальність творчої особистості Лесі Українки. Спробуйте на основі тексту В. Бадрака створити кілька слайдів. Чи прийнятним для цього є цитування всього тексту? Як зробити складну або містку інформацію більш зрозумілою для читачів? Спробуйте перефразувати інформацію, зберігаючи авторський задум.

Портрет Лесі Українки, А. Шкраблюк

Перефразування — це переказ інформації своїми словами зі збереженням початкового змісту.

Коли варто перефразувати? Якщо:

- потрібно передати ідеї джерела в більш чіткий і стислий спосіб;
- для уникнення використання занадто великої кількості лапок;
- для уникнення використання тих самих формулювань, що й у першоджерелі.

Пам'ятайте! Навіть перефразовуючи, не забувайте покликатися на першоджерело. При перефразуванні зберігається центральна ідея, а авторство оригіналу вказується за допомогою цитат.

Цитування — це використання точних слів джерела.

Коли варто цитувати? Якщо:

- оригінальне формулювання особливо запам'ятовується або вражає;
- слова джерела добре відомі або часто цитуються;
- слова джерела використовують для аналізу або критики.

Однак важливо пам'ятати, що зловживання цитатами може зробити ваш текст уривчастим і відволікти увагу від вашого власного голосу.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

2 **В** Дослідіть, як часто і з якою метою ви використовуєте перефразування в процесі опрацювання нової для вас інформації на уроках, у процесі виконання домашніх завдань. Здійсніть спостереження впродовж декількох днів. Як ви вважаєте, у яких ситуаціях цей вид роботи є незамінним?

Дискусійний майданчик

3 **А** Ознайомтеся в **Довіднику** з наведеною покроковою інструкцією, яка допоможе вам ефективно перефразувати інформацію. Проаналізуйте, які з кроків є для вас незнайомими.

3 **Б** Поміркуйте й обговоріть у малих групах способи уникнення ризику плагіату впродовж висловлення авторської думки своїми словами. Складіть відповідний порадник і оприлюдніть його в класній аудиторії. Які поради учасників інших груп варті вашої уваги? Обговоріть гуртом у класі найбільш ефективні й узагальніть перелік порад для спільного використання.

Наукова лабораторія

4 **А** Прочитайте вголос наведене речення з відповідною інтонацією. Простим чи складним воно є? Визначте й назвіть граматичні основи його частин.

В останні роки життя очі Лесі Українки набули надзвичайно інтенсивного блакитного забарвлення, і цей факт дивував усіх довкола (за І. Косач-Борисовою).

4 **Б** Чи містяться сполучники між його частинами? Частини в реченні є залежними чи рівноправними? Які між ними вжито розділові знаки? Навіщо вони потрібні? До якого виду складного сполучникового речення можна віднести наведене речення? Що ви вже знаєте про такий вид складного речення?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Складносурядним називають таке складне речення, рівноправні частини якого поєднані сполучником / сполучниками сурядності: Над нецензурованим виданням творів Лесі Українки в 14-ти томах працювали десять місяців безпосередньо, **але** попередня робота на перспективу тривала кілька років (В. Агеєва).

4 В Розгляньте таблицю «Складносурядні речення». На основі опрацьованої інформації сформулюйте й запишіть запитання, відповіді на які можна знайти в матеріалі таблиці.

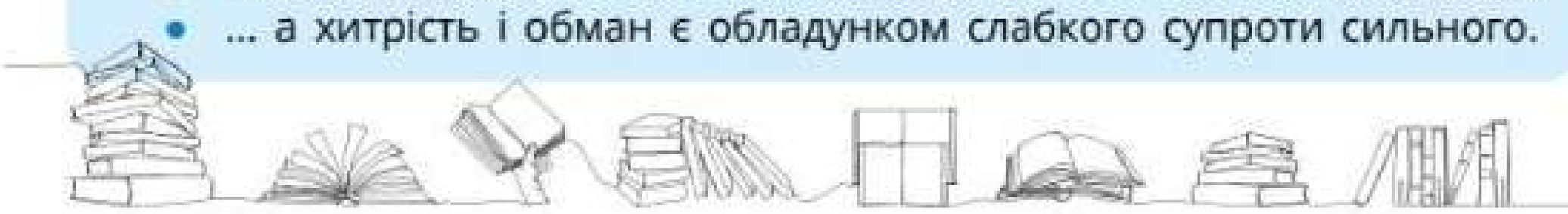
СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Засоби зв'язку частин речення	Смислові зв'язки між частинами	Приклади
єднальні сполучники: і, й, та (у значенні і), ні-ні, ані	означають одночасність чи послідовність	Знову юрба загукала, **І** луною гай озвався (Леся Українка).
протиставні сполучники: а, але, та (у значенні але), зате, проте, однак	означають протиставлення, зіставлення	І тепер нащадки графські Тюрми міцнії будують, **А** поетові нащадки Слово гостреє гартують (Леся Українка).
Розділові сполучники: або, чи, хоч, не то... не то, чи то, то...то, або...або, чи...чи, хоч...хоч	означають почерговість дії, явища, події	**Або** не сокіл я, **або** спалила мені неволя крила (Леся Українка).

Практикум

5 А Поміркуйте, яку з наведених частин треба додати до фрагмента «Правдиве слово є всепереможною зброєю...», щоб утворилося складносурядне речення.

- ... що зміцнює дух;
- ... та ліками для незламності в боротьбі за свободу та гідність;
- ... а хитрість і обман є обладунком слабкого супроти сильного.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

5 **Б** Виконайте завдання, об'єднавшись у пару. Запишіть незакінчені складносурядні речення, доповнюючи їх так, щоб вони передавали такі смислові зв'язки:

- одночасності подій і явищ (I учасник / учасниця);
- послідовності подій і явищ (II учасник / учасниця).

Обміняйтеся роботами й обговоріть, чи відповідають дібрані речення визначеним смисловим зв'язкам.

I учасник / учасниця.
Леся Українка мала прекрасні здібності до іноземних мов, і … .
У формуванні особистості Лесі безперечну роль відіграла її мати — Олена Пчілка, і … .
Лариса Косач обрала собі псевдонім «Леся Українка», і … .

II учасник / учасниця.
23 роки сестра Лесі Українки Ольга Косач-Кривинюк витратила на опрацювання родинного архіву Косачів-Драгоманових, величезної кількості листів, зокрема й самої Лесі Українки, і … .
Лариса Косач обрала собі псевдонім «Леся Українка», і … .
Лесі Українці присвячено більше 15 художніх та документальних кінострічок, і … .

Наукова лабораторія

6 **А** Прочитайте речення й обговоріть, чи новою для вас є висловлена в них інформація. Якого витку життя Лесі Українки стосується зміст кожного речення? Які знакові події відбулися в житті / творчості Лесі Українки в кожен з цих періодів?

1. Уроки музики діти брали у дружини Миколи Лисенка, і вона зуміла назавжди зачарувати їх світом звуків.
2. Леся Українка зіткнулася із жорстокою дійсністю, і в десятирічному віці вона раптом стала дорослою.
3. У двадцять два роки за сприяння відомого й авторитетного письменника Івана Франка вийшов перший збірник віршів Лесі Українки «На крилах пісень», а за кордоном була надрукована книга перекладів із Гейне (В. Бадрак).

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

6 Б Прочитайте вголос наведені вище речення, дотримуючись правильної інтонації. Установіть смислові зв'язки між частинами складних речень. Відповідно до сполучників укажіть види складносурядних речень. Зверніть увагу на розділові знаки. Ознайомтеся з правилами використання розділових знаків у складносурядних реченнях і поміркуйте, прикладом до якого з правил є кожне з поданих речень.

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ

Правило	Схеми	Приклад
Кому ставимо між частинами складносурядного речення перед всіма сполучниками сурядності (одиничними й повторюваними: **і (й)**, **та**, **але**, **зате**, **проте**, **однак**, **або**, **чи**, **хоч**, **ні-ні**, **то-то**, **чи-чи** та ін.	[ ], **а** [ ]. [ ], **зате** [ ].	Всі навколо нерухомі, Зачаровані стояли, **А** найбільше у дівчаток Очі втіхою палали (Леся Українка). На гору доступитися нелегко, **зате** з гори зручніше боронитись (Леся Українка).
Крапку з комою ставимо між частинами складносурядного речення, якщо вони далекі за змістом або ускладнені й мають свої розділові знаки.	[ ]; **і** [ ].	Мужньо вступивши в нерівне протистояння з хворобою, Леся розкрилась як поет всесвітнього значення; **і**, можливо, саме поезія допомогла їй вистояти в тяжкій боротьбі (В. Бадрак).
Тире ставимо між частинами складносурядного речення перед сполучниками **і**, **та** (в значенні **і**), якщо друга частина містить несподіваний наслідок, швидку зміну подій чи різке протиставлення.	[ ] — **і** [ ].	Настане час — **і** все піде в архів (Ліна Костенко).

Між двома частинами складносурядного речення, з'єднаними єднальними чи розділовими (одиничними) сполучниками **і (й)**,**та (і)**, **або**, **чи (або)**, **кому не ставлять** за таких умов:
Є спільний для обох частин другорядний член, наприклад: **Знову** юрба загукала І луною гай озвався (Леся Українка).
Обидві частини є реченнями питальними, окличними або спонукальними: **Хай** ллється пісня понад краєм і співають гори!

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

6 **В** Виберіть один із трьох згаданих періодів життя Лесі Українки й підготуйте коротку розповідь про життя поетеси в цей відтинок часу. Складіть план своєї розповіді. Презентуйте перед учасниками інших груп свої напрацювання.

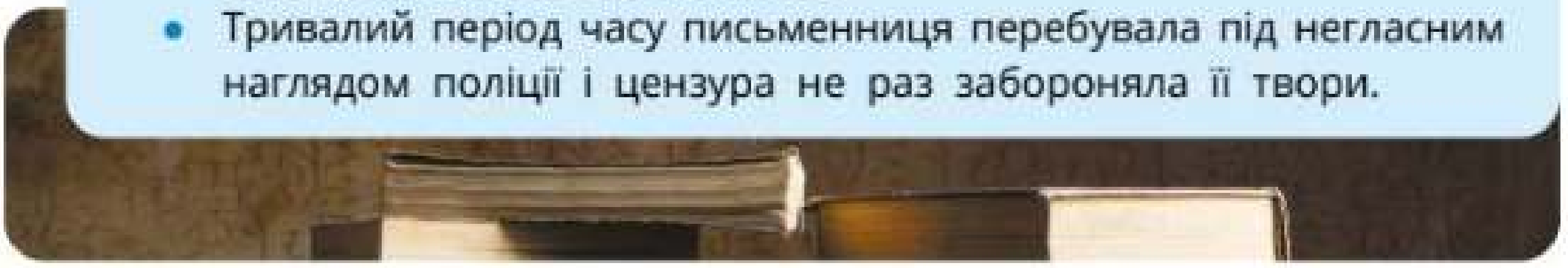
Практикум

7 **А** Ознайомтеся з наведеними фактами з життя письменниці. Додайте декілька фактів, які вам найбільше запам'яталися впродовж вивчення життя та творчості письменниці. Запишіть наведені складні речення, розставляючи, де потрібно, розділові знаки між їхніми частинами.

Мурал, присвячений Лесі Українці (2017), Київ

- Перші пів року життя за Лесею доглядав її батько а мати — Олена Пчілка, поїхала на лікування до Європи.
- Лариса Косач навчилася читати ще в 4 роки а в 9 років дівчинка написала свій перший вірш «Надія».
- Олена Пчілка не дозволяла Лесі відвідувати школу аж до 5-го класу і до цього періоду дівчинка займалася за індивідуальною домашньою програмою.
- Тривалий період часу письменниця перебувала під негласним наглядом поліції і цензура не раз забороняла її твори.

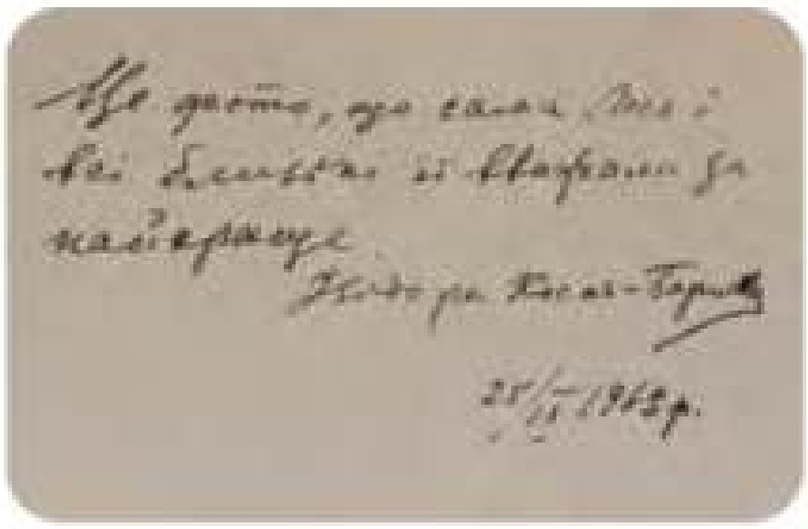
7 **Б** Повправляйтеся у правильному записі складносурядних і ускладнених речень, а також у перевірці орфограм в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

8 Дослідіть історію одного фотопортрету. Скористайтеся думкою дослідниці біографії Лесі Українки й родини Косачів Тамари Скрипки та іншими додатковими джерелами інформації у всемережжі. Обговоріть у парах, чому до цього зображення було особливе ставлення в Лесі Українки та її близьких.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Леся Українка
(1901), Чернівці

Творча студія

9 Уявіть, що в день народин Лесі Українки ви плануєте захід, у якому онлайн представите цей унікальний фотопортрет перед аудиторією однолітків. Поміркуйте, як можна зацікавити потенційних глядачів і слухачів відгукнутися й переглянути вашу роботу? Занотуйте ідеї, які маєте на думці.

Об'єднайтеся в три групи. Обговоріть свої ідеї гуртом і узагальніть їх. Розробіть стратегію втілення остаточної ідеї, яка вигранилася в процесі обговорення. Реалізуйте її та підготуйте рекламний відеоролик. Продумайте його сюжет (наприклад, можете взяти уявне інтерв'ю в родичів і друзів Лесі Українки). Представте відео з анонсом запланованого заходу перед однокласниками на сторінці групи класу в соціальних мережах. Проаналізуйте результати роботи учасників кожної групи. Напишіть своє враження в коментарях, уживайте за потреби складносурядні речення.

Форум читачів і глядачів

10 А Пригадайте, які спільні ознаки має поема й ліричний твір, поема й епічний твір. Зробіть припущення, чи може поема поєднувати особливості ліричного, епічного та драматичного родів літератури.

10 Б Зверніть увагу на назву поеми Лесі Українки «Давня казка». Обговоріть такі запитання:

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

- Які ознаки казки як епічного твору вам відомі з вашого читацького досвіду? У чому відмінності соціально-побутових і чарівних казок?
- Як ви вважаєте, які будуть особливості твору, який за жанром є «соціальна поема-казка»?

Упродовж роботи з текстом поеми «Давня казка» зосередьте увагу на казкових елементах, а також елементах драматичного твору для подальшого аналізу їх.

10 В Прочитайте вдумливо вголос вступну частину й початок першої частини поеми «Давня казка» (до моменту зустрічі поета з царем). Які деталі допоможуть вам відповісти на наведені нижче запитання:

1. Про що йдеться в авторському вступі до твору? З якою метою Леся Українка протиставляє «давнє» і «нове»?
2. До яких роздумів спонукають слова поетеси «Де захочете, там буде»?
3. Яке перше враження справив на вас головний герой поеми, яким він постав у вашій уяві? Чи достатньо вам у тексті інформації, щоб уявити цю людину?
4. Назвіть, які слова добирає Леся Українка для опису зовнішності, митця. Чому авторка фокусує читацьку увагу на тому, що поет не вирізняється ані зовнішньою красою, ані співочим талантом? Зацитуйте, що для митця є найбільш цінним і життєво необхідним. Як акцент на цій важливій деталі допомагає сформувати глибше враження про цей образ та його роль у сюжеті твору?

10 Г Під час читання ведіть спостереження за художніми засобами, записуючи найбільш яскраві приклади.

Художній засіб	Приклади з тексту поеми
Епітети	
Метафори	
Порівняння	
Гіпербола	
Антитеза	
Інверсія	

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

11 Об'єднайтеся в групи по три особи. Розподіліть ролі (лицар, поет, оповідач). Дочитайте за ролями першу частину поеми.

У в'язниці. Ілюстрація до поеми Лесі Українки «Давня казка» (1970), Василь Касіян

Практикум

12 А Обговоріть першу зустріч поета й лицаря за такими питаннями:

- З якою метою кожен із них перебував у весняному гаї?
- Чим були озброєні поет і лицар у момент зустрічі? Яку зброю поет вважав для себе найдієвішою?
- Чи гідним честі постав перед вами лицар? Яким було його ставлення до підданих, зокрема й до поета?

Відповіді на запитання занотуйте.

12 Б Обговоріть, як розкриваються персонажі під час другої зустрічі.

- Що для кожного з них означають такі поняття, як щастя, воля, багатство?
- Як ви вважаєте, хто із них був по-справжньому щасливим, вільним і багатим?
- Коли лицар уперше відчув силу слова поета? Якою була його реакція на вплив поетового слова на громаду?
- Хто переміг у протистоянні між поетом і лицарем у першій частині? Відповідь аргументуйте.
- Зробіть припущення, як розгортатимуться події далі.

Форум читачів і глядачів

13 А Прочитайте мовчки поему до кінця. Обговоріть, що виражає назва твору — його ідею (основну думку) чи тему? Наведіть аргументи на захист своїх позицій.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

13 **Б** Проаналізуйте композицію поеми «Давня казка». Як співвідносяться всі частини в поемі? Який порядок розгортання подій?

13 **В** Розкажіть, як розвивається сюжет твору, назвіть етапи його розгортання (експозицію, зав'язку, розвиток дій, кульмінацію, розв'язку).

Проєкт «Діячі України». Леся Українка (2014), П. Дорошенко

13 **Г** Чи передбачуваною для вас є фінал поеми? Можна її назвати такою, як у казці? Обміркуйте, який найважливіший меседж хотіла донести в ній авторка читачам. Обговоріть це питання в групах.

Практикум

14 **А** Зосередьте увагу на проблематиці твору. Які з наведених проблем вдалося висвітлити Лесі Українці? У яких епізодах? Аргументуйте свій вибір.

роль мистецтва	людське щастя	духовність та бездуховність
життєве покликання людини	добро і зло	багатство та бідність
взаємодопомога	війна і мир	

14 **Б** Об'єднайтеся в групи. Дослідіть використання мовних засобів у тексті поеми, повторно прочитавши твір. Розподіліть між учасниками уривки та здійсніть аналіз, виписуючи приклади з тексту поеми. На основі спільного обговорення узгодьте приклади та представте роботу іншим групам.

Мовний засіб	Приклади з тексту поеми
Синоніми	
Антоніми	
Омоніми	
Пароніми	
Фразеологізми	
Емоційно забарвлені слова	
Застарілі слова	

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Творча студія

15 Для кращого розуміння образу поета в поемі «Давня казка» розгляньте цей персонаж всебічно й цілісно. З цією метою застосуйте стратегію кубування. Кожна грань уявного куба містить одне наведене нижче завдання. Виконайте завдання в запропонованому порядку, занотовуйте всі ідеї в перебігу виконання, класифікуйте й узагальніть їх після обговорення по завершенню роботи.

1. **Опишіть**, яким ви побачили співця: його сильні й слабкі сторони, особливості характеру, погляди й життєві пріоритети.
2. **Порівняйте** образ поета з авторкою поеми. Які спільні риси є суголосними у митців, яку місію виконував кожен із них, чи була ця місія результативною?
3. **Встановіть асоціації**. Занотуйте всі слова, що спадають вам на гадку, коли ви уявляєте образ поета. Про що цей образ змушує вас задуматися?
4. **Проаналізуйте** окремі деталі цього образу: зовнішність, комунікабельність, риторичні уміння, принциповість у важливих питаннях честі й гідності, любові до свого народу, вірності його ідеалам. Як ви про це дізналися, зацитуйте фрагменти з поеми для підтвердження своїх слів.
5. Як знайомство з образом поета вплинуло на усвідомлення вами найважливіших життєвих цінностей? Який життєвий досвід вам удалося здобути? Як це можна **використати** в повсякденному житті? Як ви розпізнаєте справжність слів палкого прихильника свого народу в реальному житті?
6. Опишіть декількома реченнями свої власні судження, аргументи «за» і «проти» про відповідальну місію співця в нинішніх умовах війни чи поствоєнного періоду.

Як ви вважаєте, чому у всіх народів світу були свої піснярі, кобзарі, лірники, менестрелі, трубадури, вуличні музики? Яку важливу суспільну роль вони виконували? Яким буде життя, якщо не буде в ньому співців, здатних силою свого слова виконувати цю місію для свого народу? Поміркуйте, **висловіть повний діапазон** аргументів (від логічних до суперечливих), чому співці спроможні змінювати реальність спільнот.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Практикум

16 Обговоріть у парі з однокласником або однокласницею наведені нижче запитання. Визначте ті, які викликали утруднення. З'ясуйте в однокласників та однокласниць їхні відповіді.

1. Як ви вважаєте, чому авторка залишила співця безіменним?
2. Як змінився Бертольдо, здобувши багатство та владу?
3. Поміркуйте, чому лицар хотів поставити поета собі на службу. Чи вдалося йому це зробити й чому?
4. Що має донести поет у своїх віршах, щоб спільнота вважала його своїм відданим героєм? Чи був таким героєм для свого народу поет у поемі «Давня казка»? Доберіть аргументи для підтвердження вашої думки.
5. Зацитуйте, у яких рядках поеми стверджується думка, що наміри й життя поета були не марними.

Форум читачів і глядачів

17 Як ви вважаєте, як ставилася Леся Українка до народних українських співців? Перегляньте відео Олександра Алфьорова й переконайтеся в правильності своєї гіпотези. Що найбільше вас здивувало та вразило в переглянутому відео? Висловіть усно свої емоції та ті почуття, які викликав запис голосу Лесі Українки двома-трьома реченнями.

Польове дослідження

18 А Прочитайте текст про інформаційну функцію кобзарства в історії України й обговоріть, чи можна стверджувати, що кобзарі були носіями пропагандистських ідей. Дослідіть, чи змінилася місія співців у нинішніх умовах?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

До духовної верстви українського козацького суспільства належали співці-кобзарі. Кобзар (іншомовні форми: ковсар, кавсар) — буквально чоловік світлоносного розуму, співець-відучий, а звідси й назва ритуального інструмента: кобза — співуча — відуча. Кобзарство — релікт прадавньої системи забезпечення достовірним знанням українського історичного соціуму, що гарантувало цілісність і взаємодію всіх його верств і поколінь.

Мандрівні співці-відучі формували й підтримували, мовлячи по-сучасному, інформаційно-енергетичне, духовно-інтелектуальне поле українського світу, а також виконували функцію суспільних засобів масової інформації. Ймовірно, саме так здійснювалася комунікація в єдиному інформаційному полі на величезній території від Дніпра до Карпат і від Прип'яті до Дунаю в добу трипільської аграрної цивілізації.

Співецько-кобзарська традиція являла собою духовне осередя культурного життя народу, подібно до вищої нервової системи в людському єстві. Співці-кобзарі передавали достовірні вісті по всіх усюдах України. Потужна інформаційна функція кобзарства виявилася в добу Хмельниччини, коли кожен українець отримував правдиві відомості про політичні рішення й події в країні. За словами Пантелеймона Куліша, «кожен знав тоді, що він правосильний член нації, кожен обертав у своїй голові політичні ідеї».

(О. Шокало. Джерело: Уніан)

Пропаганда (від лат. propago — поширюю) — поширення різних політичних, філософських, наукових, художніх, мистецьких, інших ідей із метою їхнього впровадження в масову свідомість суспільства та активізації масової практичної діяльності населення.

(За матеріалами vue.gov.ua)

18 Б Поміркуйте, яку роль відіграє пропаганда в згуртуванні суспільства. Ознайомтеся з наведеною інформацією та підготуйте свій коментар у контексті реалій російсько-української війни щодо впливу пропаганди на консолідацію українців для відсічі агресії країни-окупанта.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Форум читачів і глядачів

19 **А** Поміркуйте, за якої умови слово може стати не лише порятунком, а й зброєю під час життєвих випробувань і воєнних потрясінь. Прослухайте у виконанні гурту «KOZAK SYSTEM» пісню «Українське сонце». Як ви вважаєте, чи можна вважати цю пісню пропагандистською? Якщо так, то які ідеї пропагують автори цієї пісні?

Кадр із кліпу до пісні «Українське сонце»

19 **Б** За допомогою цитат із поеми Лесі Українки «Давня казка» проілюструйте авторський погляд на проблему митця та його суспільного обов'язку.

Практикум

20 **А** Ознайомтеся із статтею Петра Кралюка на сайті «Радіо Свобода» «Леся Українка як євроінтегратор України. Неймовірна ерудиція та знання культури Західної Європи».

Пам'ятник Лесі Українці в місті Ковелі Волинської області

Дослідіть структуру медіатексту, виконавши завдання:

- випишіть назву статті та назви розділів. Поміркуйте, як назви розділів пов'язані з назвою статті;
- випишіть із статті фрази, подані в статті червоним кольором. Упевніться, що ці саме фрази повторюються в тексті ще раз, але подаються чорним кольором. Поміркуйте, для чого автор статті це робить;
- перегляньте фотографії, якими автор супроводжує текст. Поміркуйте, з якою метою автор використовує саме ці фотографії.

Міркування запишіть.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

20 **Б** Використовуючи матеріали статті, наведіть аргументи на користь вислову письменниці Оксани Забужко: «Леся Українка є «головною національною класикесою і... однією з перших леді європейської літератури XX століття».

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Модуль 4.7

rnk.com.ua/108602
Інтерактивний електронний додаток до Модуля 4.7.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Прямий і опосередкований зворотний зв'язок у комунікації	Історична карта як джерело інформації	Мова як засіб створення тексту	Коментарі до тексту як спосіб тлумачення контексту	Поема-балада

Творча студія

1 Пригадайте етапи літературного проєкту (див. інтерактивний електронний додаток та модуль 1.7., с. 118) і візьміть участь у проєкті, метою якого є створення коментарів до літературного твору. Почніть створювати «Щоденник проєкту», у якому поступово фіксуйте всі рішення, події, пов'язані з проєктом, за наведеним зразком.

Підготовчий етап проєкту

2 Об'єднайтеся в групи для виконання проєкту, у якому передбачається таке:

- читання поеми-балади Ліни Костенко «Скіфська одіссея»;
- вибір слів, виразів для коментування;
- аналіз сюжету твору;
- створення мапи подорожі героя;
- добір матеріалу для створення коментарів;
- написання коментарів до обраних розділів поеми-балади Ліни Костенко «Скіфська одіссея»;
- підготовка до представлення проєкту та його безпосереднє представлення;
- рефлексія щодо виконаної роботи.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Поема-балада — один із різновидів поеми. Це твір, який за обсягом більший за баладу, наповнений роздумами автора про минуле, сучасне та майбутнє, але, як балада, має оповідний характер і несподівану розв'язку.

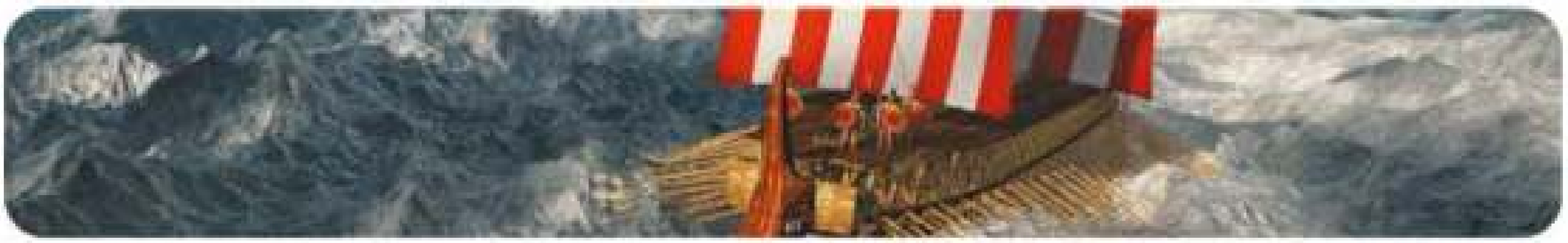

Порада літературознавиці: **«Учіться читати з розумінням: не нехтуйте коментарями»**

Коментар (від лат. commentārium — записки, тлумачення) — додаток у кінці книги або примітки до тексту в підрядкових виносках із поясненням окремих прізвищ, географічних назв, термінів, діалектизмів, професіоналізмів, сленгу, слів іншомовного походження та виразів.

Етап реалізації проєкту

3 Перегляньте відеоогляд книги Ліни Костенко «Скіфська одіссея» з офортами Володимира Бахтова (видавництво «Либідь», 2020). Більшу частину офортів художник зробив у молодому віці. Аж раптом, через кілька десятиліть, головна редакторка видавництва «Либідь» Світлана Головко запропонувала художнику створити ілюстрації до поеми-балади Ліни Костенко. Коли художник прочитав поему, він зрозумів, що його офорти стануть ідеальними ілюстраціями до цього твору. Цікаво, що митці творили приблизно в один час: Володимир Бахтов свої офорти, а Ліна Костенко — поему.

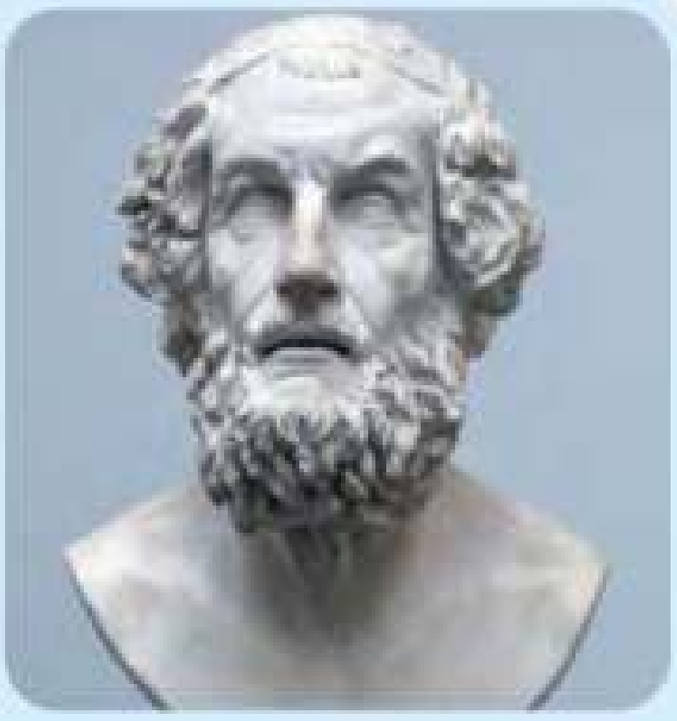
Обговоріть таке питання:

- Чим ви можете пояснити те, що і художник, і поетеса творили окремо, але одночасно, а через багато десятиліть твори художника стали ілюстраціями до твору поетеси?

4 Ознайомтеся з інформацією про «Одіссею» Гомера та скіфів і поміркуйте над назвою твору. Запишіть своє розуміння назви твору Ліни Костенко «Скіфська одіссея» і які у вас виникають передбачення щодо змісту на основі цієї назви.

«Одіссея» — давньогрецька епічна поема про пригоди Одіссея, царя Ітаки. Описує 40 днів життя героя: поневіряння після Троянської війни, повернення додому й помсту залицяльникам до його дружини Пенелопи. Шедевр світової літератури. Слово «одіссея» набуло загального значення і стало означати не лише назву твору геніального Гомера про довгий шлях додому володаря Ітаки, а й чиї-небудь довгі мандри і / або поневіряння.

(За матеріалами Вікіпедії)

Бюст Гомера в Музеї класичної скульптури в Мюнхені (Німеччина)

Скіф-цар у шароварах, IV ст. до Різдва Христового

Скіфи — група іраномовних племен, давньогрецька назва групи народів, що мешкали у Східній Європі в епоху античності.

(Велика українська енциклопедія)

5 Працюючи в групі, прочитайте в **Хрестоматії** уривки з поеми-балади Ліни Костенко «Скіфська одіссея». Організуйте спільне читання.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

СПІЛЬНЕ ЧИТАННЯ

1 Читач / Читачка. Читайте по черзі текст уголос уривками. Позначайте незрозумілі місця та незрозумілі слова (власні назви, терміни, слова іншомовного походження та вирази).

2 Читач / Читачка. Намагайтеся розтлумачити незнайомі слова й заплутані місця.

3 Читач / Читачка. Після кожного прочитаного уривку розкажіть партнерам-слухачам, що ви дізналися про персонажів твору та події.

4 Читач / Читачка. Робіть нотатки про героїв твору й події. Додайте до нотаток яскраві художні засоби (епітети, порівняння, метафори тощо), які вас вразили.

Висновки. Значення яких власних назв, термінів, слів іншомовного походження та виразів, не вдалося виявнити з контексту? Зробіть список цих слів та виразів для подальшого коментування.

6 Запишіть, що ви дізналися з тексту про персонажів. Значення яких власних назв, термінів, слів іншомовного походження та виразів із поеми вам треба з'ясувати, щоб надати відомості про персонажів? Почніть створювати власну «Енциклопедію "Скіфської одіссеї"», записуючи на окремих картках тлумачення слів і виразів.

Герой твору	Що відомо з тексту
Грек-торговець з давньої Ольвії, що мандрує Скіфією	
Дружина грека, що чекає його вдома	
Друзі-торговці, що вирушили разом із греком	
Геродот як перший дослідник Скіфії	
Племена, які грек зустрічає на берегах Борисфену	

ПРИКЛАД КАРТКИ

→ Лутерій — посудина з бронзи у формі широкого таза для води. Стародавні греки використовували їх для миття ніг, рук та голови. За джерелами, лутерії були складовою частиною сервізу й застосовувалися під час урочистих подій. Так, на симпосіон греки вдягали святковий одяг, обов'язково знімали взуття та омивали ноги.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Також перед уживанням їжі слуги подавали воду для миття рук, а перед питтям вина (його споживали після, а не під час їжі) всі знову мили руки, оскільки греки майже не використовували ложок та виделок і здебільшого їли руками. Вважається, що у скіфів лутерій входив до набору урочистого посуду для пиття вина, проте точний спосіб його вжитку залишається таємницею.

7 Обговоріть сюжет твору. Значення яких власних назв, термінів, слів іншомовного походження та виразів з поеми вам треба з'ясувати, щоб обговорювати сюжет? Продовжте створювати власну «Енциклопедію "Скіфської одіссеї"», записуючи на окремих картках тлумачення слів та виразів.

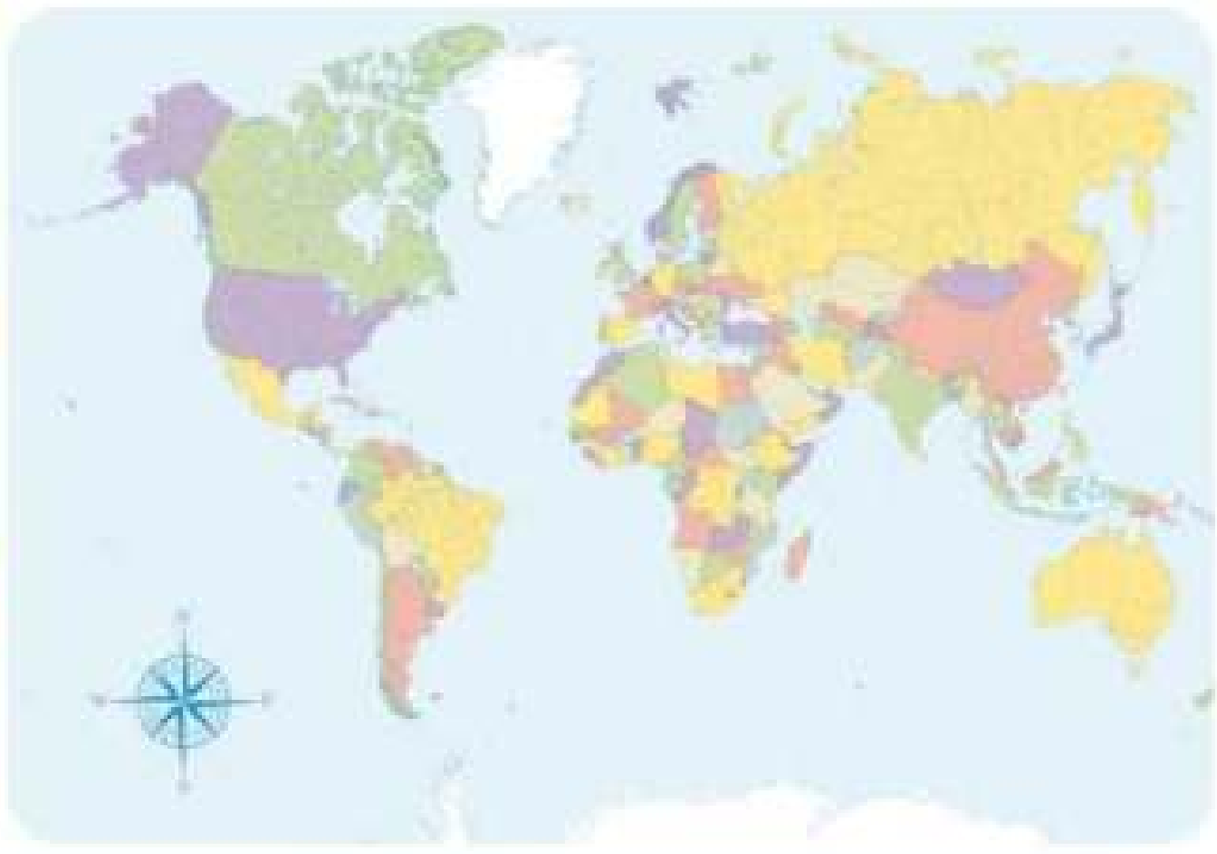
Елемент сюжету	Уточнення
Експозиція	Про яку сучасну знахідку в річці Супій повідомляється на початку твору?
Зав'язка	Для чого давній грек вирушає з рідної Ольвії в далеку Скіфію? Як до цього ставиться його дружина? Хто вирушає в подорож разом із ним?
Розвиток дії	Які труднощі спіткали героїв на самому початку їхньої подорожі Борисфеном? Хто допоміг їм пройти дніпровські пороги? Як? Де і як святкували греки свято Івана Купала?
Кульмінація	Яке рішення приймають грек-торговець і його друзі, коли вони дійшли до місця впадіння у Дніпро річечки Супій? Як оцінив це рішення пізніше головний герой?
Розв'язка	Чи відомо точно, що насправді сталось із греком? Які існують версії?

8 Розгляньте сучасну політичну мапу Європи і, спираючись на текст поеми, створіть історичну мапу на тему «Подорож давніх греків з Ольвії в далеку Скіфію». У разі потреби зверніться по допомогу до вчителя або вчительки історії. Продовжте працювати над «Енциклопедією "Скіфської одіссеї"», записуючи на окремих картках тлумачення невідомих слів та виразів.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Історична карта — карта, що відображає події, які відбувалися на конкретній території в конкретний час. Історичні карти дають уявлення про історичний простір, місце події та її перебіг. На історичній карті стрілками позначають пересування військ і народів.

9 Перевірте, чи всі власні назви, терміни, слова іншомовного походження та вирази, які вам не вдалося розтлумачити з опорою на контекст, коли ви виконували вправу 5, записані на окремих картках із відповідними тлумаченнями під час виконання вправ 6, 7, 8? Створіть за потреби необхідні додаткові картки.

10 Прочитайте тексти на картках уголос одне одному та попрацюйте з редагуванням коментарів.

11 Розмістіть картки в тій послідовності, у якій слова або вирази трапилися в тексті. Пронумеруйте картки. Використовуючи комп'ютер, надрукуйте тексти карток і оформіть брошуру «Енциклопедія "Скіфської одіссеї"». За бажанням проілюструйте брошуру.

Заключний етап проєкту

12 Оцініть ваш проєкт за наведеним переліком критеріїв. Об'єктивно оцінюйте свій творчий продукт, дивлячись на нього ніби очима майбутніх читачів:

- коментарі до твору Ліни Костенко «Скіфська одіссея» допомагають читачу / читачці краще зрозуміти зміст;
- кожний коментар точний і достатній;
- у кожному коментарі немає зайвої інформації;
- коментарі записані грамотно.

За потреби доопрацюйте свій проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним.

13 Проведіть презентацію власної «Енциклопедії "Скіфської одіссеї"».

14 Ознайомтеся з презентаціями інших груп і надайте зворотний зв'язок. Визначте за допомогою відкритого або таємного голосування найкращу «Енциклопедію "Скіфської одіссеї"».

Прямий зворотний зв'язок характеризується відвертою й однозначною формою повідомлення. Опосередкований зворотний зв'язок — це обмін повідомленнями з підтекстом, часто це робиться з метою, щоб ввести адресата в оману. Опосередкований зворотний зв'язок може бути також зумовлений неможливістю з морально-етичних норм висловлюватися прямо й відверто.

Післяпроєктний етап (рефлексія)

15 Незалежно від того, чи визнано вашу «Енциклопедію "Скіфської одіссеї"» найкращою, насолодіться миттю: ви проробили значну роботу гуртом! Насолодившись, обговоріть у групі, що вам удалося в процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що не сподобалося?
4. Чи були серед подій, які зафіксовані в «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

16 Поміркуйте, у кого з однокласників або однокласниць ви хочете взяти інтерв'ю про участь у створенні «Енциклопедії "Скіфської одіссеї"». Подумайте й запишіть 7 запитань. Перевірте, чи враховують ці запитання таке:

- як вибирали слова та вирази для коментування;
- яку участь брав той або та, у кого беруть інтерв'ю, у виборі слів та виразів, у роботі з картками;
- які були труднощі в доборі матеріалів для коментарів;
- чи були суперечки в обговоренні ілюстрування «Енциклопедії "Скіфської одіссеї"».

Заздалегідь ознайомте того, у кого братимете інтерв'ю, із запитаннями й домовтеся про час інтерв'ю. Зробіть відео- або аудіозапис інтерв'ю. Розмістіть інтерв'ю на онлайновій дошці для спільного прослуховування або перегляду.

Індивідуальне читання

17 A Заповніть анкету «Мій восьмикласний читацький досвід», давши відповіді на такі запитання:

1. Скільки книжок було прочитано за власним вибором (індивідуальне читання)? Це більше чи менше порівняно з минулим роком? Чому?
2. Яка з прочитаних книжок запам'яталася найбільше? Чому?
3. Яка книжка залишилася недочитаною? Чому?
4. З ким найчастіше було обговорено прочитані книжки?
5. Чи з'явився за цей рік новий улюблений автор?
6. Яка книжка стала найбільшою несподіванкою?
7. На що надихнула книжка, прочитана цьогоріч?
8. Хто або що мало вплив на вибір книжок для індивідуального читання?
9. Як плануєте організувати практику індивідуального читання влітку?
10. Чи склали вже перелік книжок для читання на канікулах?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

17 Б Складіть кругову діаграму «Моє коло читання», у якій мають бути такі сектори: література для задоволення, література для навчання, література хтозна для чого. Занотуйте назви книжок, які було прочитано впродовж цього року навчання, розподіливши їх за названими секторами. Порівняйте цю діаграму з вашою минулорічною діаграмою. Зробіть висновки про те, що відбувається з вашим інтересом до книжок.

Практикум

18 Повправляйтеся у вживанні розділових знаків в ускладнених та складнопідрядних реченнях, реченнях з прямою мовою та правильному написанні слів в інтерактивному електронному додатку до підручника.

МІРИЛО ПОСТУПУ

19 Роздрукуйте таблицю очікуваних результатів до Розділу 4 за групами умінь: «Усна взаємодія», «Письмова взаємодія», «Робота з текстом», «Дослідження мовлення», розміщену в інтерактивному електронному додатку до підручника. Оцініть кожний результат за критеріями «Упевнено роблю» або «Навчаюся». Розмістіть таблиці з самооцінюванням у власному портфоліо, порівняйте результати з тими, що були в таблиці до Розділу 3. Поміркуйте над тим, що змінилося. Які результати покращені? Які з'явилися нові результати, про які раніше не йшлося?

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

УСНА ВЗАЄМОДІЯ

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
застосовую прийоми активного слухання (перепитую, перефразовую, підсумовую тощо)		
вирізняю несловесні засоби, які сприяють розумінню не вираженого в словах змісту повідомлення		
виявляю несловесні засоби, що вказують на наявність у почутому повідомленні прихованої інформації		
розумію і передаю прихований зміст почутого		
знаходжу потрібну інформацію, відому або нову, в одному чи кількох джерелах		
використовую інформацію з одного чи кількох джерел відповідно до самостійно визначених цілей		
визначаю тематику і проблематику почутого повідомлення для подальшої інтерпретації		
виявляю важливі деталі почутого повідомлення і використовую їх для підтвердження власного розуміння почутого		
визначаю зв'язок між фрагментами інформації, здобутої з одного чи кількох різних джерел		
аналізую жанрові особливості почутого повідомлення		
аналізую мовні особливості почутого повідомлення		
прогнозую, як зміна форми почутого повідомлення впливає на зміст, а зміна змісту впливає на форму		
визначаю основну мету та прогнозує наміри співрозмовника, у разі потреби ставлячи уточнювальні запитання		
цитую у процесі спілкування почуте від співрозмовника для налагодження комунікативної взаємодії та порозуміння		
розрізняю окремі елементи маніпуляції та пропаганди		
обґрунтовую зв'язок почутого повідомлення із власним досвідом для оптимізації власної діяльності, прийняття рішень у різних ситуаціях		
визначаю достовірність, новизну, несуперечливість інформації		
визначаю відповідність інформації своїм переконанням, поглядам		

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
коментую форму почутого повідомлення на відповідність ситуації спілкування та соціокультурним нормам		
дослухаюсь до інших думок		
змінюю власну позиції за умови отримання достатньої аргументації		
характеризую вплив на слухача художніх деталей почутого художнього тексту		
ефективно спілкуюся (добираю влучні слова, інтонації, жести, володію мімікою), ураховуючи особливості ситуації спілкування та комунікативних намірів		
виявляю і передбачаю емоційні реакції в різних ситуаціях спілкування		
здійснюю емоційну саморегуляцію (зокрема під час виступу перед аудиторією)		

РОБОТА З ТЕКСТОМ

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
застосовую різні види критичного читання текстів (зокрема роблю нотатки, виписую цитати, записую запитання для обговорення, створюю схеми або таблиці)		
використовую рубрикацію, заголовки, скорочення, виділення тощо для оптимізації роботи з текстовою інформацією		
визначаю специфіку складників структури текстів		
співвідношу зміст сприйнятого тексту з історичним і соціокультурним контекстом		
співвідношу зміст сприйнятого тексту зі світоглядною позицією автора		
коментую та обґрунтовую актуальність порушених в одному чи кількох текстах проблем з урахуванням власного досвіду та культурно-історичного контексту		
розмежовую в тексті фактичну інформацію, суб'єктивні судження та прихований підтекст		

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
наводжу аргументи для спростування або підтвердження суджень		
коментую підтекст		
наводжу приклади з особистого та суспільного досвіду, доречні під час тлумачення змісту тексту		
знаходжу спільне і різне в літературних творах різних культур за тематикою та проблематикою		
поєдную подану в різні способи інформацію з кількох текстів у цифровому середовищі		
проеціюю емоційно-чуттєвий досвід персонажів текстів на власну поведінку, переконання		
коментую власні почуття під час читання тексту і враження від прочитаного		
аргументовано висловлююсь про актуальність і достовірність інформації		
характеризую особливості структури тексту, визначаючи функції та роль мовних засобів у ньому		
передаю зміст прочитаного з кількох джерел (реферат)		
створюю текст на основі кількох графічних джерел інформації		
творчо опрацьовую прочитаний текст (зокрема пропоную сучасну інтерпретацію уривків з прочитаного)		

ПИСЬМОВА ВЗАЄМОДІЯ

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
створюю та презентую тексти на самостійно визначену актуальну тематику		
оформлюю власне висловлення з дотриманням принципів академічної доброчесності		
складаю та оформлюю власні тексти відповідно до усталених норм		
вирізняю прояви маніпулятивних впливів у цифровому середовищі		

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
знаходжу орфографічні помилки, виправляю та обґрунтовую зроблені виправлення з урахуванням засвоєних правил		
знаходжу пунктуаційні помилки, виправляю та обґрунтовую зроблені виправлення з урахуванням засвоєних правил		
знаходжу граматичні помилки, виправляю та обґрунтовую зроблені виправлення з урахуванням засвоєних правил		
знаходжу лексичні помилки, виправляю та обґрунтовую зроблені виправлення з урахуванням засвоєних правил		
знаходжу стилістичні помилки, виправляю та обґрунтовую зроблені виправлення з урахуванням засвоєних правил		
знаходжу помилки на рівні змісту тексту, виправляю та обґрунтовую зроблені виправлення з урахуванням засвоєних мовних норм		
конструктивно взаємодію з однокласниками та однокласницями в процесі редагування		

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ

Уміння	Упевнено роблю	Навчаюся
визначаю та характеризую словосполучення		
визначаю та характеризую просте речення		
визначаю та характеризую просте ускладнене речення		
відрізняю складне речення від простого ускладненого		
визначаю та характеризую складносурядне речення		
використовую знання про словосполучення, прості та складні речення для вдосконалення власного мовлення		
застосовую елементи стилізації в процесі створення тексту		
обстоюю свою думку та право на самовираження в процесі спілкування		
продукую нові мистецькі ідеї, використовуючи вільний запис асоціацій, «карти знань», складання списків ідей тощо		
досліджую власне мовлення (улюблені конструкції речень)		

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Етапи літературного проєкту

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЄКТ		
	Етапи проєкту	**Зміст діяльності**
1	**Підготовчий етап**	• об'єднатися в групу (команду); • обговорити мету проєкту; • визначити обов'язки членів групи; • скласти план роботи над проєктом, ураховуючи тривалість проєкту; • визначити, які матеріали, джерела тощо потрібно знайти й використати для проєкту.
2	**Етап реалізації проєкту**	• обрати координатора групи, відповідального за узагальнення результатів роботи команди; • організувати роботу групи за планом для досягнення мети проєкту.
3	**Заключний етап**	• оцінити завершеність проєкту, доопрацювати, що треба; • продумати способи презентації результатів; • представити проєкт.
4	**Післяпроєктний етап (рефлексія)**	• насолодитися вдалим проєктом (недовго); • обговорити в команді, над чим варто краще попрацювати під час роботи над наступним проєктом (довго й сумлінно); • занотувати висновки.

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

Щоденник проєкту

ЩОДЕННИК ПРОЄКТУ

Очікуваний кінцевий продукт:

Члени команди:

План роботи над проєктом (дати):

Підготовчий етап:

Етап реалізації проєкту:

Заключний етап:

Післяпроєктний етап (рефлексія):

Завдання для кожного / кожної члена / членкині команди:

Опис подій проєкту

Дата	Що відбулося	Який наступний крок

Проєкт підручника видавництва "Ранок"

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

Державний Гімн України

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Державний Прапор України

Державний Герб України

ЧАСТИНИ МОВИ

- САМОСТІЙНІ
  - ІМЕННІ
    - ІМЕННИК
    - ПРИКМЕТНИК
    - ЗАЙМЕННИК
    - ЧИСЛІВНИК
  - ДІЄСЛОВО
  - ПРИСЛІВНИК
- СЛУЖБОВІ
  - ПРИЙМЕННИК
  - СПОЛУЧНИК
  - ЧАСТКА
- ВИГУК

- **самостійні:** повнозначні, оскільки слова з цих частин мови можуть виконувати синтаксичні ролі членів речення (підмет, присудок, додаток, означення та обставина)
- **службові:** неповнозначні слова, які не виконують синтаксичних ролей у реченні, до них не можна поставити питань, є незмінюваними
- **вигук:** частина мови, яка не є ні самостійною, ні службовою
- **іменні:** частини мови, слова яких відмінюються

Частина мови	Загальне граматичне значення	Питання	Синтаксична роль	Приклади
Самостійні				
Іменник	означає предмет	хто? що?	може виступати будь-яким членом речення	мама, син, Україна, земля
Прикметник	означає ознаку предмета	який? чий?	найчастіше виступає означенням, може бути в складі присудка	рідний, безмежний, батьків
Числівник	означає число, кількість предметів, порядок при лічбі	скільки? котрий?	може виступати будь-яким членом речення	десять, шостий
Займенник	указує на предмет, ознаку, кількість, але не називає їх	хто? що? який? чий? котрий? скільки?	може виступати будь-яким членом речення	ми, ніщо, будь-який, весь, той
Дієслово	означає дію або стан предмета	що робити? що зробити?	може виступати будь-яким членом речення	думати, намалювати, радіти
Прислівник	означає ознаки дії, предмета, іншої ознаки	як? де? коли? навіщо?	обставина	весело, тут, вчора, на щастя
Службові				
Прийменник	разом із відмінковими закінченнями іменників, займенників і числівників виражає відношення між словами в реченні	—	не є членом речення	перед, над, поза
Частка	надає реченню додаткові відтінки значення, утворює окремі граматичні форми	—	не є членом речення	атож, ні, хіба, якраз, тільки
Сполучник	з'єднує однорідні члени речення, прості речення у складному	—	не є членом речення	і, але, бо, як
Вигук				
Вигук	виражає почуття, емоції, волевиявлення	—	не є членом речення	ах, ох, алло, оввa, добридень

Про тексти в підручнику

Наголосимо на одній важливій особливості навчання мови впродовж життя (а не лише шкільного навчання): усе, що робить людина, яка навчається, «відбувається» навколо ТЕКСТУ. Той, хто навчається, читає тексти, слухає тексти, дивиться тексти, аналізує тексти, урешті, створює тексти — усні й писемні, а також обговорює власні й чужі тексти... Бо все наше життя — це тексти, написані, розказані, переказані, почуті й осмислені. Недарма в нашій мові з'явилися такі вирази, як **«книга життя»**, **«перегорнути чергову сторінку життя»** тощо.

- **словосполучення** — синтаксична одиниця, яка утворюється на основі підрядного зв'язку поєднанням двох чи більше повнозначних слів
- **предикативне значення** — віднесеність змісту речення до об'єктивної реальності
- **речення** — основна предикативна синтаксична одиниця, яка є граматично організованим поєднанням слів (або слово) та має повну і смислову завершеність
- **просте речення** — речення, яке має в своєму складі одну граматичну основу
- **складне речення** — має в своєму складі дві і більше граматичних основ
- **безсполучникове складне речення** — речення, у якому прості речення поєднані інтонаційно
- **складносурядне речення** — складне речення, у якому прості речення рівноправні за змістом і пов'язані сурядними сполучниками
- **складнопідрядне речення** — складне речення, у якому одне просте речення є головним, а інше (підрядне) граматично залежить від головного і з'єднується з ним за допомогою підрядного сполучника або сполучного слова

Види словосполучень	
За будовою	**Прості** — складаються з двох повнозначних слів, з-поміж яких одне головне, а друге — залежне. **Складні** — утворюються з трьох і більшої кількості повнозначних частин мови.
З урахуванням особливостей головного слова	**Іменні** (головне слово належить до іменника, прикметника, займенника, числівника). **Дієслівні** (головним словом виступає дієслово). **Прислівникові** (головним словом виступає прислівник).
З урахуванням особливостей залежного слова	**Узгодження** — словосполучення, у якому залежне слово відповідає на питання означення: який? чий? **Керування** — словосполучення, у якому залежне слово відповідає на питання додатка: кому? чому? кого? чого? **Прилягання** — словосполучення, у якому залежне слово відповідає на питання обставини: коли? як? де? скільки?

Поєднання слів, які не є словосполученнями	
1. Фразеологізми	пекти раків; бити байдики
2. Однорідні члени речення	яблуні і груші; луки і поля
3. Сполучення підмета з присудком	весна іде, діти малюють
4. Поєднання службових частин мови, дієслова-зв'язки, інших допоміжних слів з повнозначними	на подвір'ї, проти волі, буду працювати, більш досконало

ВИДИ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ

- **за складом граматичної основи**
  - двоскладне
  - односкладне
- **за наявністю головних та другорядних членів речення**
  - повне
  - неповне
- **за наявністю другорядних членів речення**
  - поширене
  - непоширене
- **за метою висловлювання**
  - розповідне
  - питальне
  - спонукальне
- **за емоційним забарвленням**
  - окличне
  - неокличне
- **за наявністю або відсутністю ускладнювальних елементів**
  - ускладнене
  - неускладнене

ВИДИ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

з протиставними сполучниками:
- протиставлення;
- зіставлення.

з розділовими сполучниками:
- чергування;
- взаємовиключення.

з єднальними сполучниками:
- одночасність;
- послідовність;
- причина-наслідок;
- перелік.

УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ. Частина 2

Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Особливості підручника:

- забезпечує вивчення мовних тем на основі роботи з художніми текстами з української та зарубіжної літератур;
- містить вправи із залучення учнів до творчої діяльності в групах / парах чи самостійно;
- формує наскрізні вміння: навички читання з розумінням, висловлення власної думки в усній та письмовій формі, критичне й системне мислення.

Інтерактивний електронний додаток містить:

- відео- та аудіоматеріали для роботи з текстами різних стилів;
- інтерактивні завдання до кожного модуля;
- завдання до текстів різних стилів та жанрів для закріплення знань із теорії літератури;
- мовний практикум;
- структурований Довідник з мовознавства та літературознавства;
- супровідну Хрестоматію.

